

Históriák

A KECSKEMÉTI MÉDIACENTRUM HELYTÖRTÉNETI MAGAZINJA

ÜZENET A NAGY HÁBORÚBÓL

Kecskeméti históriák az első világháború mindennapjaiból

150 éves a

KECSKEMÉTI LAPOK

TISZTELT OLVASÓINK!

Önök a Hírös Históriák 2019. évi utolsó, téli számát tartják kezükben, amely egyfajta összegzésként tárja az olvasók elé városunk és a Nagy Háború összefüggéseit, az 1914 és 1918 között lezajlott első „világégés”, majd az azt követő időszak, a Tanácsköztársaság, a román megszállás eseménytörténetét, a trianoni katasztrófát követő nemzetmentő akciókat, amelyhez, mint tudjuk, számos kecskeméti hős neve kötődik, elég, ha csak Baracsi László nevét említjük.

Nagy népszerűségnek örvendő magazinunk mostani tematikája tehát rendhagyó, méghozzá az Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság által megfogalmazott célok szerint azt a folyamatot igyekszik elősegíteni, hogy múltunk előbb-utóbb önazonosságunk részévé válhasson, hogy fel tudjuk dolgozni azt a társadalmi traumát, amelyet sok száz ezer ember halála, majd hazánk területének feldarabolása okozott nemzetünk számára.

Évfordulós lapszámunk körbejárja az említett időszak kecskeméti hátszágának történéseit, arra a társadalmi és gazdasági helyzetre reflektál, amelyet számos nehezítő körülmény mellett a hadigazdaság kényszere határozott meg. A nélkülözés, a városunkba áramló sebesültszállítmányok ellátása, az orvoshiány vagy épp az élelmiszerhiány katasztrófális helyzetbe sodorta Kecskemét városát. Ennek megoldását egy olyan polgármester vitte véghez, akinek humanitása Európa-szerte hirdette a hírös város áldozatkészségét, lojalitását. Sándor István városvezetői érdemei mellett megismerhetik a vöröskeresztes orvos, dr. Horváth Mihály életútját, de betekintést nyújtunk Önöknek a kecskeméti bakák frontküzdelseibe, nemes hadi érdemeibe és természetesen sajnálatos embervesztéseibe is.

Magazinunk a kecskeméti katonák frontélete kapcsán reflektál a lövészárkokban folyó hitéletre, a lélegzõdõ munka jeles alakjaira is. Így ismerhetik meg Okos Gyula, a császári és királyi 38. gyalogezred református táborigazgató lelkes tanúságtételét is.

Tematikánk azonban nem áll meg a háború befejezésénél, hiszen a kommun utáni ellenforradalom berendezkedése mellett a rettenetesben eltöltött 1919. esztendő szomorú eseménytörténetébe is betekintést nyújt, amely blokkot az 1921-ben lezajlott nemzetmentõ akció, a nyugat-magyarországi harcok ismertetése zár.

Emellett természetesen újfent jelentkezik a már jól megszokott évfordulós és krónika rovat is, amelyek érdekes információkkal ismertetik meg kedves olvasóinkat!

A hasznos időtöltés és ismeretszerzés reményében kívánok Önöknek sikerekben és újabb történetekben gazdag, áldott új évet!

Bán János
főszerkesztő

A Programot az
Első Világháborús
Centenárium
Emlékbizottság támogatja

Pályázati
azonosító:
KKETTKK 2019/
P01/1/3/518. sz.

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

KECSKEMÉTI
MEGYEI JOGÚ
VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

TARTALOM

Pillanatkép

Sándor István polgármester és a városi tanács intézkedései
az első világháború éveiben 5

A sebesültgondozás szervezete Kecskeméten 1914–1918. között 14

Kecskeméti nagyjaink

A jószágos dr. Horváth Mihály élete..... 18

Kecskeméti alakulatok a Nagy Háborúban 23

Értéktörzök

Okos Gyula, a császári és királyi 38. gyalogezred református táborigazgatója 30

„Ha dolgozom, idegessé csak az tesz, ha fejem fölött repülők lógnak.”

Farkas István I. világháborús alkotásai 34

Évforduló

A történelem sodrában – A Tanácsköztársaság Kecskeméten 38

A kommuné vége, a nemzeti ellenforradalom berendezkedése Kecskeméten 44

Kecskemét és a „Hűség Városa”

Kecskemétiak részvétele a nyugat-magyarországi harcokban 50

Kecskeméti krónika, portrék

Náci bácsi, aki híressé tette a „Farkas-patikát” – Farkas Ignác 54

Gyöngyvirágtól lombhullásig – Homoki Nagy István 55

Szívében lángoló szeretet égett hazája iránt – Simai Kristóf 56

Jeles magyarok kecskeméti kötődései 57

Múlt és jelen az évfordulók tükrében 58

Szerzők:

Hajagos Csaba

történész, muzeológus

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Hibocsányi Norbert

főlevéltáros (MNL BKML)

ifj. Gyergyádesz László

művészettörténész, főmuzeológus

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Károlyfalvi József

történelem szakos pedagógus

Kenyeres Dénes

hadtörténész

(Honvéd Hagyományőrző Egyesület)

Péterné Fehér Mária

nyugalmazott főlevéltáros

(Kecskemét Írott Örökségéért

Alapítvány)

Szabóné Bognár Anikó

néprajzkutató-történész-muzeológus

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Varga Géza

újságíró (Hírös Naptár)

HÍRÖS HISTÓRIÁK

A Kecskeméti Média centrum

helytörténeti magazinja

11. SZÁM (2019. TÉL)

ISSN 2498-4957

KIADÓ:

Kecskeméti Televízió Nonprofit Kft.

6000 Kecskemét, Szabadság tér 2.

telefon: +36 76 570 440

e-mail: info@hiros.hu

FELELŐS KIADÓ,
FŐSZERKESZTŐ: BÁN JÁNOS
(ban.janos@hiros.hu)

FELELŐS SZERKESZTŐ:
HAJAGOS CSABA
(hajagos.csaba@kkjm.hu)

SZERKESZTŐ:
IFJ. GYERGYÁDESZ LÁSZLÓ
(gyergyadesz@gmail.com)

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:
EURO BIOINVEST KFT.

KORREKTOR: VARGA GÉZA

MARKETINGMUNKATÁRS:
PIRÁNSZKINÉ SERES SÁRA
seres.sara@hiros.hu

NYOMDAI MUNKÁK:
SZOLNOKINYOMDA.HU
BERENTE IMRE NYOMDAVEZETŐ

SÁNDOR ISTVÁN POLGÁRMESTER ÉS A VÁROSI TANÁCS INTÉZKEDÉSEI AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ÉVEIBEN

1914. július 28-án kelt az uralkodó, Ferenc József „Népeimhez!” című felhívása: „...Egy gyűlölettel telt ellenség üzelmei kényszerítenek, hogy a béke hosszú esztendei után kardot ragadjak monarchiám becsületének védelmére, tekintélyének és hatalmi állásának megővésére és területi egységének biztosítására. ... Szerbia visszautasította kormányomnak mérsékelt és igazságos kívánságait és megtagadta azon köteleességek teljesítését, amelyek népek és államok békés együttélésének természetes és szükséges alapjai. Fegyveres erővel kell tehát államaim számára a belső nyugalom és állandó külső béke nélkülözhetetlen biztosítékait megszerezniem. ... Mindent megfontoltam és meggondoltam. Nyugodt lelkiismerettel lépek a köteleesség útjára. Bizom népeimben, akik minden viharban híven és egyesülten sereglettek mindig trónom köré és hazájuk becsületéért, nagyságáért és hatalmáért a legsúlyosabb áldozatokra is mindig készen állottak...”

Az ország hadiállapotba került. Ez számos új feladat elé állította Kecskemét város lakói mellett törvényhatósági bizottságát és tanácsát. „A rendkívüli viszonyok – mondta Sándor István polgármester az 1914. július 30-i közgyűlésen – rendkívüli intézkedéseket tesznek szükségessé és a hadviselés sikere a belső viszonyok rendezettségétől és rendben tartásától is függ, a város lakossága ily viszonyok közt fokozott mértékben igényelheti hatóságainak gondoskodását.” A közgyűlés felhatalmazta a városi tanácsot

és a polgármestert, hogy az elkövetkezendő háborús időszakban irányítsa a város dolgait, intézze az adódó ügyeket. Sándor István augusztus 5-én 11 pontból álló kiáltványban fordult a város lakóihoz. A bevezetőben ezt írta: „...a háborúban nem csak... a hadsereg önfeláldozó elszántságára, hanem a nemzet itthon maradt tagjainak türelmes, gondos, kötelességtudó és áldozatkész munkásságára is szükség van... A városi tanács nevében a következőkre kérem a lakosságot: (Csak néhány a 11 pont közül.)

Sándor István, Kecskemét polgármestere.
Forrás: KKMJ Tört. Gy.

– Mindenki végezze lehetőleg rendszeresen szokott munkáját...

– Ne engedjük éhezni, nélkülözni azokat, kiknek keresőjük, apjuk, férjük, fiuk, testvéreik a háborúban értünk küzd, értünk szenved, értünk vérzik...

– A háború folyamán több száz sebesültet hoznak majd hozzánk ápolásra... Adjuk meg nekik, amire szükségük van, hogy meggyógyulhassanak...”

A tennivalók felsorolása után végül így bátorította Kecskemét lakóit: „Istenbe és nemzetünk hivatásába vetett kemény bizalommal nézünk tehát e világháború minden eseménye elé, soha nem feledve Kecskemét büszke jelmondatát, »Sem magasság, sem mélység nem rettent!«” A kis füzetet 14.000 példányban nyomtatták ki és osztották szét a lakosság között.

A megoldandó feladatok között az egyik legfontosabb volt a közigazgatás zavartalan biztosítása. A közigazgatás háborús átállításában döntő szerepet játszottak a háború esetére szóló – még a háború előtt

Sebesült katonák hazaérkezése. Forrás: Web

hozott – kivételes törvények. A tisztviselőket azonban nem készítették fel a háborús helyzetre. Kecskeméten a 120 fős tisztviselői kar nagyobb részét a háború kezdetén behívták katonának, az itthon maradtoknak kevesebb létszámmal, jelentékenyen megnövekedett munkatöbbletet kellett ellátni. Elodázhatatlan feladat volt a polgárőrség megszervezése, mert összesen 27 rendőr maradt itthon a város szolgálatára. Papp György rendőrőrkapitány szerint a város belterületén 162, külterületén 48

főre volt szükség. A városi rendőrségre ugyanis rengeteg feladat hárult. Intézték a behívásokkal kapcsolatos teendőket, szállították a Kecskemétre hozott sebesülteket a vasúttól a kórházig, őrizték az internáltakat, vezették a segélyezésekkel kapcsolatos nyilvántartásokat, ellenőrizték az üzleteket, piacokat, rájuk hárult a 163.000 kat. hold külterületű város közbiztonságának megőrzése is.

Kecskeméten kórházakat alakítottak ki a nagyobb iskolaépületekben a Reformá-

tus Jogakadémia és Gimnázium épülete kivételével. Ide viszont az összes iskolai osztályokat bezsúfolták. A sebesültek ellátásában nagy szerepet vállalt a Vörös Kereszt Egyesület augusztus közepén alakult városi szervezete.

Kecskemét város rendes költségvetésének terhére 1914-ben 50.000 koronát irányított elő a háborús kiadásokra. A háború alatt azonban több alkalommal kellett nagy összegű kölcsönt felvennie a városnak.

1914. augusztus elején még javában tartottak a mezőgazdasági munkák, amelyek elvégzése veszélybe került a katonai szolgálatra behívtak nagy száma miatt. Már a hadiállapot kezdetén arra szorult a városvezetés, hogy a honvédelmi minisztertől kérlemmezze a népfőlkelőnek bevonult gazdák szabadságolását a betakarítási munkák idejére.

A háború kezdetén a hús- és zsírellátással még nem volt gond Kecskeméten. Őzre azonban érezhetően emelkedtek a kereskedői árak. Az Országos Hadsegélyző Bizottság a gabonával való takarékosagra szólította fel az ország lakóit. Novemberben azután sor került a gabonaárak maximálására. Decemberben már néhány áruból hiány mutatkozott. Számtottevően drágultak az élelmiszerek, nőtt a munkanélküliség. A 68.000 fős lakosság, a mintegy 2.000 fős Kecskeméten állomásozó katonaság és az ekkorra már Kecskemétre hozott kb. 2.000 sebesült ellátása egyre nagyobb gondot okozott a városvezetésnek.

Már a hadba vonulás pillanatában akadtak Kecskeméten támogatásra, segélyezésre szoruló: családfenntartó nélkül maradt többgyermekes anyák, betegek, idősek, szülő nők. Az 1882: XI. törvénycikk alapján, aki semmiféle ellátásban nem részesült, államsegélyre volt jogosult. Sándor István polgármester már augusztus elején szorgalmazta egy segélyező bizottság létrehozását. A helyi hadsegélyző bizottság háromfős elnökséggel augusztus 11-én megalakult. Elnökök voltak: Sándor Istvánné, dr. Kiss Jánosné és Faragó Béla árvaház-igazgató. Először az államsegélyre jogosultak összeírásáról kellett gondoskodni. Augusztus 12-én Sándor István azt írta a főispánnak, hogy 4-5.000-re tehető a Kecskemétről eddig behívtak száma, s a behívás következtében 1.000 család szorult közsegélyre. A segélyezéshez pénzügyi fedezetet kellett teremteni. Az egész városra kiterjedő gyűjtés szervezését kezdték

Népeimhez!

Leghőbb vágyam volt, hogy az Isten kegyelméből még hátralevő éveimben a beke műveinek szentelhessem a népeimet a háború áldozataitól és terheitől megóvhassam.

A gondviselés masként határozott.

Egy gyűlölettel telt ellenség üzenetét kenyszerítettem, hogy a beke hosszú esztendői után kardot ragadják monarchiam beszületének védelmére, tekintélyének és hatalmi állásának megővására és területi épségének biztonságára.

A szerb királyság, amelyet állami létének első kezdetétől fogva egész a legújabb időkig nyí elődeim, mint én is támogatásban és segítségben részesítettünk, gyorsan felejtő halálansággal már évekkel ezelőtt az Ausztria-Magyarország elleni ellenségeskedés útjára lépett.

Az a rendelkezésem, amellyel Boszniában és Hercegovinában teljesített három évtizedes áldásos bekenmunka után ezekre az országokra kiterjesztettem uralkodói jogaimat, Szerbiában a fektelen szenvedély és elkésereedett gyűlölet kitűrésével fogadtatott, holott ez ország jogait semmi tekintetben nem sértette. Kormányom akkor az erőseblnek szép jésrával elve a végletekig vitte elmezését és engedelmességét, csak csapatainak a bekeletszámra leszállítása és azt az ígértelet kívánta Szerbiától, hogy a jövőben a beke és barátság útján fog járni.

Amidőn két évvel ezelőtt a török birodalommal állott harcban Szerbia, kormányom ugyan csak a mérsékelt szellemet vezetette, a monarchia legfontosabb életfeltételeinek megővására szorított. Elsősorban ennek a magatartásnak köszönhette Szerbia a háború celjának elérését.

Nem teljesült az a reményem, hogy a szerb királyság méltányolná fogja kormányomnak hosszú türelését és bekeszeretét, és be fogja szavát váltani.

Mindig magasabb hullamokat vet az Éljenem és Hazam ellen érzett gyűlölet. Mindig lezetlenebbül lép előtérbe az a törekvés, amely Ausztria-Magyarországgal elválaszthatatlanul egybe tartozó területek elszakítására irányul.

A határon bűnös áramlat csap át, amely a monarchia délkeleti részén az állami rend alapjainak megintásására, a népek, amelyről olyan áttai szeretettel gondoskodtam, az uralkodóhoz és a haza iránti hűségétől való eltántorítására és a felnővő ifjuság felrevezetésére, és az örület és hazaárulás bűnös tetteire való feligztatására irányul. Gyilkos merényleteknek egész sorozata s egy tverszerűen szőtt és keresztülvitt összekövés, amelynek borzasztó sikere száven talált Engemet és hű népeimet: ime ezek messzelátható véres nyomai a Szerbiából munkába vett és vezetett titkos üzemeknek.

Ezt a türetetlen aknamunkát meg kell állítani, Szerbia ezen folytonos kihívásainak vezet kell vetni, ha sértetlenül fenn akarjuk tartani monarchiam méltóságát és becsületét, ha a folytonos megrizkódításoktól meg akarjuk övni annak állami, gazdasági és katonai fejlődését.

Hiába tett kormányom meg egy utolsó kísértelet, hogy bekes eszközökkel örje el ezt a celt s komoly figyelemzetéssel megfordulásra bírja Szerbiát.

Szerbia visszatásított kormányomnak mérsékelt és igazságos kívánságait és megtagadta azon kötelességek teljesítését, amelyek népek és államok bekes együtélésének természetes és szükséges alapja.

Fegyveres erővel kell tehát államaim számara a belső nyugalom és az állandó külső beke nélkülözhetetlen biztosítékait megszerzenem.

Ebben a komoly oraban tudatában vagyok elhatározasom egész horderejének s a Mindenható előtti felelősségnek.

Mindent megfontoltam és meggondoltam.

Nyugodt lelkiismerettel lépek a kötelesség útjára.

Bizom népeimben, akik minden viharban híven és egyesülten sereglettek mindig trónom köré és hazájuk becsületéért, nagyságáért és hatalmáért a legsúlyosabb áldozatokra is mindig készen állottak.

Bizom Ausztria-Magyarországnak önfeláldozó lelkesültséggel telt vitez hadseregében. És bizom a Mindenhatóban, hogy fegyvereimnek adja a győzelmet.

Kelt Ischlben, 1914. július 28.

FERENCZ JÓZSEF s. k.

gróf Tisza István s. k.

Ferenc József
császár

meg, elfogadtak készpénzt, élelmiszert, ruhaneműt.

Kecskemét város közgyűlése az első háborús év végén határozatba foglalta, hogy ha a háború következtében munkaképtelenné váló katonákról és az elhaltak családtagjairól az állam nem gondoskodik, a város fog róluk gondoskodni. Az ilyen családokat különböző segélyakciók szervezéséből befolyt pénzből támogatták.

Már 1914. szeptember végén megkezdődött azoknak az akcióknak a sora, melyekkel a lakosság a fronton harcoló katonákat igyekezett segíteni. Kecskemét hadkiegészítő körzetéből főleg a cs. és kir. 38. gyalogezredbe és a 29. honvéd népfőlkelő ezredbe sorozták be katonákat. (A hadkiegészítő területbe tartozott a Duna-Tisza közének Cegléd-től Kiskunhalasig terjedő része.) Országos kezdeményezésként indult 1914 végén a harcoló katonák karácsonyi megajándékozása. Egységes csomagokat állítottak össze. Egy csomag ára 3 korona volt. Kecskeméten az adományokból 1.247 csomagot tudtak készíteni.

1915-ben egyre több tisztviselőt találtak alkalmasnak hadi szolgálatra, ezért helyettük ideiglenes jelleggelapidíjasokat és nőket kezdett alkalmazni a város. Ez év tavaszán kezdődött meg a katonai célra használható fémek gyűjtése. A háztartási

Felső-Komárnok címere

fémek beszolgáltatása után a háború alatt sor került az üzemek fémmagának beszolgáltatására, majd a templomok harangjaira, a nyomdák betűkészletére, a házak ereszsatornáira, kilincseire, ajtóvereiteire.

1915. május 15-én tisztújító közgyűlésen nagy lelkesedéssel újra polgármesternek választották Sándor Istvánt. A

polgármester nagy fegyelmet, pontosságot követelt meg a tisztviselőktől, akik ilyen szellemben végezték megnövekedett feladataikat. Az év elején a kenyér ára emelkedett, a gabonaforgalom megszűnt, a lakosság kenyérrel való ellátása veszélybe került, ráadásul február végén megkezdődött a gabona rekvirálása. 1915. február 16-án jelent meg a 649/1915. sz. miniszterelnöki rendelet, amely március 1-jétől előírta, hogy a kenyérliszthoz fele arányban lisztpótló árpa-, tengeri- vagy burgonyalisztet kell keverni. A magasabb gabonaár a hús- és zsírellátásra is kihatással volt. A sertéshizlalók pl. olyan feltétellel vállaltak csak hizlalást, ha a város biztosítja a szükséges árpát, kukoricát. Tavasszal a hús, a zsír és a szalonna ára a három-négyszeresére emelkedett. Kecskemét város elöljárósága, hogy az ellátást biztosítsa, hatósági húsüzemet hozott létre, így a hús árát mérsékelni tudták.

Június közepén a kormány létrehozta a Haditermény Rt.-t a gabonatermés

igénybevételére és központi elosztására. A nyári mezőgazdasági munkák kezdetén országosan nagy gazdasági munkahiány mutatkozott. Kecskeméten, ahol a lakosság nagyobb része mezőgazdaságból élt, ez különösen érezhető volt, mert ekkor már a mintegy 68.000 fős összlakosságból 8.000-nél több férfi teljesített katonai szolgálatot. A munkahiány miatt a bérek magasra szöktek, az átlagbér 6–10 korona volt, az aratómunkások napi 14 koronát is elkértek. A hadvezetés a munkáskéz hiányán a katonák mezőgazdasági munkára való szabadságolásával kívánt segíteni. A póttesteknél szolgáló legénységet – a hadra kelt sereg pótlásának veszélyeztetése nélkül – tavaszi, nyári és őszi munkákra (általában 14 napra) szabadságotlák. 1915 nyarán 1.300 szabadságotl katonára érkezett aratásra, Kecskemétre. A földművelésügyi kormányzat lehetővé tette a hadifoglyok mezőgazdasági munkára való alkalmazását is. Július közepén már 183 gazdaságban összesen 1.980 hadifogoly dolgozott. Ez az intézkedés lehetővé tette a határban a munkák elvégzését és a munkabérek is lecsökkentek napi 6 koronára. A mezőgazdasági munkák befejezése után megkezdődött a gabona rekvirálása. A lakoságnak havonta fejenként 6 kg lisztet hagytak meg. Egy-egy település gabonaszükségletét a belügyminiszter állapította meg. Belügyminiszteri rendeletre gabonát csak a Haditermény Rt.-nek lehetett eladni, és csak a Haditermény Rt.-től lehetett vásárolni.

1915. november 15-én országosan bevezették a tejjegyet. A kecskeméti piacon viszont alig lehetett tejet kapni. Többben azzal vádolták meg a tanácsot, hogy alacsonyán állapította meg a tej árát, ezért az árusok nem viszik piacra a tejet. A tejhiánynak a takarmány drágasága is oka volt, a tehéntartók inkább eladták teheneiket. A város tanácsa a tejszükséglet biztosítására, főleg a csecsemők és az apró gyerekek számára egy városi tejcsermőket hozott létre a Luther udvar egyik üzlethelyiségében. Tíz éven aluli gyermekek, szoptató anyák naponként és fejenként ½ liter tejet kaptak. Télen a lakosság tüzelővel való ellátása okozott gondot. Drágult a fuvar és munkaerőhiány volt. A város erdejéből a lakosság megsegítésére 1.200 vagon fát vágta ki.

A hadbavonultak családtagjainak állami segélyezésével kapcsolatban ügyeket Kecskeméten a Rendőrkapitányi Hivatal intézte. A segélyek kifizetése a városi pénztárban történt. Havonta kétszer lehetett felvenni

HIRDETMÉNY.

A város lakossága részére a m. kir. földmivelésügyi miniszter ur által kilátásba helyezett rézgálic megerkezvén, a városi tanács annak szétosztásával a javadalmi ügyvezetőt bizta meg, miután a rendelkezésre bocsátott kékköből holdanként 5 kg. jut, a szőlőbirtokosok ezidő szerint a szobanforgó mennyiségnél többre igényt nem tarthatnak.

Hogy a rézgálic szétosztása rendben történjék, a városi tanács a következő intézkedéseket teszi.

A folyó június hó 19 napján, a rézgálicot azon szőlőbirtokosok kapják meg, a kiknek a javadalmi hivatal által a kékkő árának lefizetése alkalmával kiadott nyugtája 1-től 500 folyószámig szól. Ezen folyószám a nyugtá felső jobbsarkán van feltüntetve.

Június 20 napján azok kapnak rézgálicot, akiknek nyugtája 501-től 1000 folyószámig terjed.

Június 21 napján a 1000-tól 1500 folyószámig terjedő nyugták birtokosai tarthatnak igényt a rézgálic átvételre.

Június 22 napján 1500-tól 2000 folyószámig kiállított nyugták tulajdonosai vehetik át a kékkövet.

Június 23 napján az 2001-től 2500 folyószámig terjedő nyugták tulajdonosai kapnak rézgálicot.

Június 24 napján 2500-tól kiállított nyugták birtokosai vehetik át a kékkövet.

A rézgálic átvételé végett a város javadalmi hivatalába délelőtt 8 órától 12 óráig és délután 3 órától 5 óráig kell jelentkezni. Mindenki azon a napon köteles jelentkezni, amely részére nyugtájának folyószáma alapján a fentebbiek szerint kijelöltetett. A rézgálic átvételéhez mindenki köteles magával zsákokat hozni.

Megjegyzni a városi tanács, hogy amennyibe a rézgálic egész összegében a folyó évi július hó végéig az azt igénylőknek át adható nem lenne, ahányzó mennyiség ára az illetőknek vissza fog terített.

Kecskeméten a városi tanácsnak 1916 évi június 14 napján tartott üléséből.

Dr. Szabó Lajos főjegyző.
Sándor István polgármester.

70
1916. évi.

Kecskemét th. városi közgyűlési hivatala.

HIRDETMÉNY.

A műveltségügyi miniszter úrnak 56700.1918. VI-1. számú, illetve a cs. és kir. hadügyminiszternek 22222/AM. 10. Kgt. sz. rendelete alapján Kecskemét th. város területére — a Kecskeméti Mezőgazdasági Munkabizottság véleményezésére alapján — az orosz (oroszországi, ukrán, finnországi és az Ausztria-Magyarországi, valamint Németország által megszállott orosz területekről való) hadifegyverek napzámbérelt a következőkben állapítom meg:

Mezőgazdasági munkálatokat végző hadifegyverek napzámbérelt munkanapoként	3 korona.
Szőlőmunkálatokat végző hadifegyverek napzámbérelt munkanapoként	3 korona.
Permetező munkálatokat végző hadifegyverek napzáma	4 korona.
Zöldégetmetszési munkálatokat végző hadifegyverek napzáma	4 korona.
Arató és lőkaszállási munkálatokat végzők napzáma	5 korona.
Rövid ideig tartó (30 napon alul) alkalmazású	4 korona.
Gazdasági cselédszolgálatokat végzők heti bére	10 korona.
Gulyaszolgálatot teljesítő hadifegyverek heti bére	7 korona.

Gyász, romlás és szerb hadifegyverek munkadíja — munkanapokra való felosztás nélkül — napi egy korona.

A hadifegyverek kiadása, átadása, egészítését illetésében kell részvételük az egyes életvezetési cikkeket jogszabályi korlátozásának tekintetbe vételével. Ugy a napi mint a bérletek teljes összegét a hadifegyverek kezébe vasárnapoként kell fizetni. A munkaadó bérletek kivül hadifegyveres életvezetési ruhákat és felsőruházást is el kell látni a rá vonatkozó törvényekkel. A hadifegyveresek telti díj igényt, hogy életvezetési alkalmával külön juttatást fogadjanak a hadifegyveresek irántban adandó és ebben a feltétel, valamint az összeg nagysága felül kellene.

Munkaadó vállalkozás meg a munkaadónak esetleges hozzájárulásával sem engedhető meg. A munkaadó kiadott bérletek megfizetési nem akarja, hadifegyvert beadni tartozik.

Fenti napzámbérelt melletti dolgozó hadifegyverek munkadíja napkeltétől napnyugtáig tart. Hadifegyveresek csakis a hatóság engedélyével szabad foglalkoztatni, más gazdának kiadott, csomag, munkanélküli, esetleg szociális levő hadifegyvereket egyetlen óráig sem szabad dolgoztatni, vagy szállásra stb. befogadni. A hadifegyverek a rendőrség, kezébe beszovaltatandók. Oly munkaadók, kik a rendelkezéseket megszegik, amennyiben feltűnik kártétel után nem lennének megbüntethető, a hatóság részéről munkafelügyeletbe kerülhetnek.

Kecskemét, 1918. Április hó 20-án.

Papp György
közpályi.

a segélyt. A pénzügyminisztérium a hadbavonult gazdasági munkások, gazdasági cselédek családtagjainak segélyét az átlagos keresethez igazította: községekben napi 1 korona 60 fillérben, városokban napi 2 koronában állapította meg. Sándor István polgármester gr. Ráday Gedeon főispánnak írt levelében kérte, járjon közben a miniszternél, hogy ezt az intézkedést vonják vissza. Kecskeméten ugyanis a hasonló foglalkozású napszámok, cselédek átlagos napi keresete 3 korona volt.

Nem csak a helyi rászorulókat részére rendeztek gyűjtést a városban. Sok országos akcióhoz kértek támogatást az országos segélyezési szervezetek, s a kecskemétiéik midig adakoztak. 1915 nyarán a Gyermekvédő Egyesület által fenntartott Kada Gyermekotthon mellett a helyi hadsegélyező bizottság már három gyermekotthont működtetett (a Mátyás téri, Mária városi és a Kuruc téri iskolákban). Egész heti ellátást, gondozást kaptak olyan gyerekek, akiknek apja hadbavonult, anyja pedig mezőgazdasági munkát vállalt. A gyerekek szerény, de tápláló ételt kaptak.

A segélyre szorulóknak támogatására a város 5%-os segélyezési pótadó kivetését rendelte el.

Még 1915. elején Sándor István a városi tanács nevében felhívást intézett Kecskemét város lakosságához és a hadkiegészítő kerületbe tartozó települések előjáróihoz. A kerületből besorozott 38. cs. és kir. gyalogezred, valamint a 29. honvéd népfelkelő ezred katonái megajándékozására hívta fel a lakosságot. Kecskeméten név szerint összeírták az adakozókat. Február 12-ére az adományok összegyűltek. 42 egyforma ládában 4.200 egységes dobozt helyeztek el, 4.200 fő részére. Egy-egy dobozban volt 100 g pipadohány, 50g cigarettadohány, 1 pipaszár, 2 csomag cigarettapapír, 1 fésű, egy kisebb dobozban só, törött paprika,

pipa, öngyújtó. Ezenkívül küldtek 21 ládában szalonnát 4.200 db 40-45 dkg-os csomagokban, 4 láda füstölt húst és tarhonyát, 7 láda téli ruhát, 7 ládat tisztított csomagokkal és 1 hordóban 65 liter pálinkát. Az adományokat a városi tanács tagjai kísérték el a harcterekre. Például a 29-es népfelkelőknek küldött adományt Újvidékre Györffy Pál főjegyző vezetésével négyfős küldöttség kísérte el. Az ezredek meleg hangú levelében köszönték meg az adományokat.

Az északkeleti Kárpátok alján, 1915 tavaszán az országba betört orosz csapatok magyar és nemzetiségek lakta falvak sokaságát pusztították el, égették fel. Sáros vármegyében 20, Zemplénben 20, Ung vármegyében 5 község és falu pusztult el teljesen. Több mint 5.000 ház semmisült meg. Debrecen kezdeményezésére, hogy az ország belsejében lévő települések segítsenek újjáépíteni ezeket a falvakat, Kecskemét is csatlakozott. Az újjáépítések országos koordinálására létrehozták a Háborúban Feldúlt Tűzhelyeket Újra-fel-

pító Országos Bizottságot gr. Khuen-Héderváry Károly elnökletével. Kecskemét Felső-Komárnok települést választotta ki az újjáépítésre. A város vagyonából rögtön megszavaztak 2.000 koronát egy község-háza felépítésére. Több középület felépítését kecskeméti egyházak, egyesületek és más testületek hozzájárulásából remélték. Augusztus végén egy Sándor István polgármester vezette küldöttség Sáros megyében járt megtekinteni a helyszínt, ahol Kecskemét a falut újjáépíteni kívánta. Hazatérése után Sándor István újult erővel fogott a gyűjtés szervezéséhez. 1915. december 3-án már azt jelenthette gr. Khuen-Héderváry Károlynak, hogy 60.000 korona gyűlt össze Kecskeméten.

Kecskemét háziezredének, a 38. cs. és kir. gyalogezrednek hadba vonulása után 1915 júniusában a cs. és kir. 94. gyalogezred pótzászlóalját helyezték Kecskemétre (vezetője Plavetz András volt). A 94. gyalogezred nagyrészt a cseh Turnau város hadkiegészítő körzetéből toborozta katonáit. Hiába tiltakozott Sándor István polgármester, hogy 3.000 embert nem tud elhelyezni, a pótzászlóalj a háború egész ideje alatt Kecskeméten állomásozott. A városvezetés alig talált helyet a katonák-

nak, mert a laktanyákat a 13. huszárezred legénysége, a sebesültek és a lókorház foglalták el. A helyhiány miatt a lakosság körében és ahol lehetett: raktárakban, kamrákban, nem egy esetben padló, világítás és fűtés nélküli helyiségekben tudták csak elhelyezni az idegen katonákat. Ez nem kis súrlódásokhoz vezetett a parancsnokság és a városvezetés, valamint a legénység és a lakosság között. Több kocsmai botrány, éjjeli csendháborítás, tilos vadászat miatt érkeztek rendőri feljelentések a 94-esek ellen. A polgármester hirdményben szólította fel a lakosságot, hogy semmilyen módon ne provokálják a katonákat, mert méltatlan a város vendégszeretetéhez. A 94. gyalogezred parancsnoksága a katonai hatóságoknál tett panaszt Kecskemét elöljárósága ellen a drágaság és az egészségügyi viszonyok miatt. Sándor István egyebek között így reagált a vádakra: *„...A 94-esek között fertőző betegek szép számmal vannak, de ez az ő életmódjukban rejlik és nem a város kedvezőtlen egészségügyi viszonyai-ban, vagy ivóvizében. Ők a piacon a nyers uborkát megveszik, hámozatlanul eszik, rá sört isznak, ami gyomrukra kedvezőtlen kihatással van... óriási mennyiségben*

fogyasztják a hámozatlan gyümölcsöt, erre is nagy mennyiségű sört isznak, így nagy számban fordul elő köztük bélhurut, amely őket a tifuszra is hajlamossá teszi.”

A város lakóin és a katonaság elhelyezési gondjain kívánt javítani Sándor István polgármester azzal, hogy 3.000 fő részére katonai barakkok építéséről tárgyalt a Honvédelmi Minisztériummal. Az Erzsébet laktanya melletti területen tervezték a barakkok építését.

Az 1916. év újabb feladatok elé állította a városvezetést. A hazatért rokkant katonáknak kellett munkát szerezni. A polgármester felhívta az összes ügyosztályt, hogy a hiányzó munkaerőt igyekezzenek velük betölteni. Így alkalmazták pl. Sági István volt malommunkást a városi könyvnyomdá-ban. A megüresedett rendőri, helypénzszedői, tűzoltói, szolgai állásokat is helybeli rokkant katonákkal töltötték be.

1916. január 10-étől országosan életbe léptették a liszt- és kenyérjegyeket. A kormány megszabta a napi búza-, rozs-, árpaliszt fejadagját, ami 240 gramm volt (a nehéz testi munkát végzőké 300 gramm). A tavaszi szántás-vetési munkák elvégzésének irányítására mezőgazdasági

**A 29. gyalogezrednek szánt szeretetadományt kísérő kecskeméti küldöttek a katonák között a fronton 1917 elején.
Forrás: MNL BKML**

Gr. Khuen-Héderváry Károly (1883)

munkabizottságok alakítását írták elő. Sándor István polgármester a kormány rendelete alapján 19 kerületre osztotta a város határát, mindegyik kerületben 3 fős bizottságot alakított. Ettől kezdve a háború alatt ezek a munkabizottságok felügyelték

a város egész határában a mezőgazdasági munkákat.

1916 januárjában már 62.500 korona gyűlt össze Felső-Komárnok újjáépítésére, melyet helyi testületek, egyesületek, üzemek, magánszemélyek adtak össze. Minden adakozó nevét, még a legcsekélyebb összeget adományozók nevét is jegyzékbe foglaltatta a polgármester. Az adományok nagysága tekintetében Kecskemét a szabad királyi városok és rendezett tanácsú városok 75 települést feltüntető listáján a 3. helyen állt a fenti összeggel. Csak Szabadka és Szeged előzte meg. Gr. Khuen-Héderváry Károly várakozáson felüli, bámulatos eredménynek tartotta Kecskemét, a kecskeméti nagylelkűségét a gyűjtésben. A házak építéséhez Felső-Komárnokon már 1916-ban hozzákezdték a város által adott előlegből, az építés körüli teendőket Györffy Pál főjegyző és Szegedi György intézték, a helyszínen a község papja volt segítségükre.

1916. március 7-re készültek el Kecskeméten a katonai barakképületek (összesen 12 barakk) az Erzsébet laktanya mellett. Ennek ellenére nem csitult a feszültség a

94. gyalogezred pótzászlóaljának altisztelei és legénysége, valamint a kecskeméti lakosság között. A legénység és a tisztikar egy része előítélettel volt a lakosság iránt, lenéztek a kecskemétieket, úgy viselkedtek, mintha egy megszállott tartományban lettek volna. Az hozott javulást a feszült viszonyban, hogy a pótzászlóalj élére, egyszersmind állomásparancsnoknak Schlichting Lajos ezredest nevezték ki, aki addig a cs. és kir. 43. gyalogezrednél szolgált, ismerte a magyarokat és a nyelvet is bírta.

Húsvéti szeretetadomány-akciónak indult az a kezdeményezés, amit 1916. március 28-án jelentett be Sándor István a tanácsnak. Mozgalmat kívánt indítani a cs. és kir. 38. gyalogezred, a 29. népfőlkelő gyalogezred, valamint a 29. honvéd gyalogezred és az innen szervezett vadászászlóalj katonái, mintegy 16.000 ember megajándékozására. Sándor István felkérte a hadkiegészítési kerület településeinek előljáráóságait a mozgalomhoz való csatlakozásra. A dologból húsvétra nem lett semmi. A gyűjtés 1916. július 1-jéig elhúzódott, ekkorra azonban tekintélyes

Felső-Komárnok, Görög katolikus templom

összeg, 19.077 korona gyűlt össze. A 16.000 ember számára küldendő holmik nagy részét októberre szereztek be, elküldeni azonban még nem lehetett. Közbejött az oroszok volhiniai offenzívája. Miután a megajándékozni szándékozott csapatok nagy része ezen a fronton harcolt, a nagyarányú harcok az ajándékok elküldését lehetetlenné tették. Az itthoniak által megajándékozni kívánt katonai egységekhez a bizottságok 1917 januárjában szállították ki a harcterekre az ajándékokat.

Románia 1916. augusztus 17-én csatlakozott az antant hatalmakhoz, a korábbi szövetségesből ellenség lett. Román csapatok törtek be Erdélybe. Ennek következtében sok erdélyi magyar menekült Magyarországra, így Kecskemétre is. Elhelyezésükről, ellátásukról a városi tanácsnak kellett gondoskodni. Október közepén már 462 erdélyi menekült volt Kecskeméten. A kecskemétiiek segítették őket, ahogy tudták, pl. teadélutánokat, előadásokat szerveztek, melyek bevételéből élelmet, ruhát vásároltak számukra. A kormány végül 1916 végén döntött visszatelepítésükről.

Az év szeptemberében haditerménykirendeltségeket hoztak létre országszerte. Minden termelő köteles volt a birtokában lévő búza, rozs, árpa, zab házi szükségletén felüli készletét a Haditermény Rt. részére közcéla átadni. Az esetleges eltitkolások felkutatására, a gabonaforgalom ellenőrzésére az államrendőrségen belül detektívcsoport szervezését kezdték meg. Az országos hatáskörrel felállított Cukorközpont nem szállított elegendő cukrot Kecskemétre, a sóval való ellátás is elégtelen volt, ami a lakosság körében az év végén már nagy nyugtalanságot keltett, a mezőgazdasági népességet a cikkek keresése munkájától elvonta és tág teret adott az árdrágítóknak a visszaélésekre.

Sándor István unokájával

A hősi halált haltak után az állami hadisegély kifizetését rögtön megszüntették, az özvegyi nyugdíj kiutalása hónapokat vett igénybe. Őket a helyi Hadsegélyező Bizottság segítette. A helyi egyesületek különböző esteket, hangversenyeket, színelőadásokat rendeztek, és tiszta bevételük 50%-át a Hadsegélyező Bizottság segélyalapja javára fizették be. 1916 októberében a munkaalkalom hiánya, az aránytalanul nagy drágaság miatt a lakosság jó része nyomorúságos körülmények közé került. Kecskemétről több mint 13.000 hadköteles teljesített ekkor katonai szolgálatot. Ezeknek 2/3-a hagyott itthon olyan családtagot, akik segélyezésre szorultak, akik a hadisegély mellett is küzdöttek a nyomorral. A kecskeméti lakosság ügyeinek intézésében igen nagy szerepet vállalt a városi támogatással működő Népiroda, balázsfalvi Kiss Ferenc ny. kir. ítélő

táblabíró vezetésével. Segítséget nyújtottak a lakosoknak ügyeik intézésében, tanácsal, útbaigazítással látták el őket, hadifogságban lévő hozzátartozóiknak leveleket írtak.

Az egyházi hatóságok 1916-ban önként ajánlottak fel a hadvezetésnek templomi harangokat. Elszállították a református templom harangjait, hogy agyút öntsenek belőlük.

1916. november 21-én meghalt Ferenc József. Hat hónapig tartó országos gyászt rendeltek el. December 30-án pedig szerényebb külsőségek között megkoronázták IV. Károlyt és Zita királynét. Kecskeméti Sándor István képviselte az eseményen.

1917-ben a segélyezésre szolgáló 5%-os pótdó mellett a város a 30%-os községi pótdótot még 30%-kal felemelte. Így a városban fizetett állami egyenes adó minden koronája után összesen 65%-os pótdótot kellett fizetni. A Polgármesteri Hivatalban szaporodtak az elintézetlen ügyiratok. A gyakorlott munkaerők számának fogyatkozása, a sürgős teendők gyarapodása, a három éve tartó megfeszített munka a hivatalnokok kimerülését eredményezte.

1917-ben is óriási volt a takarmányhiány. A gazdák közül többen, ha a sertésük szaporulatot adott, csak a saját részükre szükséges malacokat tartották meg, a többi elpusztították, mert nem volt mivel tartani. 1917. március 1-jétől babot, borsót, sertészsírt, sós szalonát, cukrot, kávé, köleskását, burgonyát, petróleumot csak a hatóság által kiállított jegyre kapott a lakosság. Babot pl. egy személy 1 évre csak 2 kg-ot kaphatott. A zsír havi fejadagja 75 dkg volt. A köleskása fejadagját havonként 50 dkg-ban állapították meg. Az év elején Kecskeméten lisztellátási gondok is jelentkeztek. A városnak április végén elfogyott az augusztus 15-ig kiutalt lisztje, ezért sok helyen zúgolódások voltak a városban. (Elkeseredett nők egy csoportja Sándor István polgármester házának ablakait is betörték.)

A honvédelmi miniszter 1917-ben is engedélyezte a mögöttes országban szolgáló nélkülözhető katonák gazdasági

munkákra történő kivezenylését. Szegedről a m. kir. 5. honvédezből rendelték Kecskemétre hat arató menetszázadot. A mezőgazdasági célból egyénileg, Kecskemétre szabadságra bocsájtott katonák száma 1917 nyarán 2.590 fő volt. Májustól augusztusig 2.700 hadifogoly vett részt mezőgazdasági munkákban. Az aratás segítségével Kecskemét határában minden fennakadás nélkül július végére befejeződött. A cséplést azonban lassította, hogy több cséplőgép nem tudott dolgozni, mert a város a Haditermény Rt. útján szeten nem kapott.

1917. március elején a 94. gyalogezred parancsnokát, Schlichting ezredest váratlanul elhelyezték Kecskemétről. Sándor István hiába kérte levélben, hogy hagyják meg az ezredest kecskeméti állomásparancsnoki tisztében. A katonai parancsnokság válaszlevelében sajnálattal közölte, hogy az áthelyezést a cs. és kir. Hadügyminisztérium rendelte el.

A Háborúban Feldúlt Tűzhelyeket Újrafelépítő Országos Bizottság 1917 júniusában tájékoztatta Kecskemét előljároságát, hogy a korábbi elképzelésekkel szemben (amikor azzal számoltak, hogy egy épület felépítése 500 koronába kerülhet) minden egyes lakóház (melléképülettel) építésének költsége 4.735 koronát tesz ki. Ebből az állam áll 2.500 koronát, a bizottság pedig a gyűjtésből befolyt összegből 2.235 koronát ad hozzá. Típusterveket készítettek a felépíten-

dő házaknak. Gr. Khuen-Héderváry Károly ismét megköszönte Kecskemét hazafias közösségének a „*nagylelkű áldozatkésztséget*” és ígérte, hogy az összeget – ami ekkorra 65.000 koronát tett ki – Felső-Komáromok rekonstruálására fordítják. Azt is kilátásba helyezte, hogy Felső-Komáromok községben a főutcát „*Kecskemét főutcájá*”-nak nevezik el, a „*főtéren pedig obelisz hirdeti a késő nemzedéknek is, hogy ezen község újjászülését Kecskemét város hazaszeretetének és lelkes áldozatkésztségeinek köszöni.*” Hogy mi lett a falvak sorsa, felépültek-e a házak, nem tudni. Gr. Khuen-Héderváry Károly 1918. február 16-án meghalt.

A háború harmadik évében az ország lakosságának jelentős része segélyre szorult. Kecskeméten is ezek igényelték támogatást. A helyi hadigondozó bizottságok működésének ellenőrzésére a miniszterelnök kormánybiztosságot szervezett. A délnyugati kormánybiztossági kerületbe osztották be Kecskemétet, a kerület kor-

A 29. gyalogezred egy szakaszáról készült fotó.
Forrás: MNL BKML

mánybiztosává Preszly Elemér országgyűlési képviselőt neveztek ki. Az Országos Hadigondozó Hivatal be akarta gyűjteni a települések segélyezésre, hadigondozásra összegyűjtött pénzeit. Szerintük a központosított pénzzel a hadigondozás céljait egységesen lehet megoldani. Kérték átutalni a pénzt. Sándor István nem így látta a dolgot. Szerinte „...a helyi lehetőségek kihasználása, a gyors segítségnyújtásban rejlő előny csak úgy biztosítható, ha a megfelelő tőke helyben áll rendelkezésre.”

1917 októberében az Országos Hadsegélyező Bizottság a közelgő télre való tekintettel országos mozgalmat indított a katonák és hadifoglyok meleg téli ruhával való ellátása érdekében. Az időközben lemondott Ráday Gedeon helyébe lépett Patay Tibor főispán felhívta a város vezetését, hogy széles körben tegye közhírré az akciót. Kecskeméten 12 zsák ruhanemű gyűlt össze, pénzadomány pedig 1.175 korona 83 fillér.

1917 decemberében újabb gondok jelentkeztek. A budapesti katonai parancsnokság és a honvédkerületi parancsnokság a 30. honvéd pótzászlóalját helyezte Kecskemétre. Sándor István levélben kérte a honvédelmi minisztert, hogy ne helyezzenek ide újabb egységet, mert ekkora terhet a város közpénztára már nem bír el. Kérését nem méltányolta a katonai vezetés. A 30. honvéd pótzászlóalj katonái ide helyezésük után többnyire részt vettek mezőgazdasági munkákban, sőt néhányan helyi üzemekben is dolgoztak.

1918 elején a belügyminiszter az Oroszországból – az októberi forradalom után – haza szökő hadifoglyokra hívta fel a polgármester figyelmét. Elrendelte, hogy a rendőri hatóságok minden szabadságot katonát vagy volt orosz hadifoglyot szemmel tartsanak, nehogy a forradalmi eszmék a nép körében elterjedjenek. A polgármester július 10-én jelentette, hogy Kecskemétre eddig orosz fogságból 670 katona tért haza szabadságra. Róluk a katonai ügyosztály nyilvántartást vezetett és megfigyelés alatt tartották őket.

A belügyminiszter a belső szocialista szervezkedést is komoly veszélynek tüntette fel. A polgármester jelentése szerint munkásmozgalmi szervezkedések eddig nem voltak Kecskeméten. A város külterületén viszont a szökött katonák egyre nagyobb veszélyt jelentettek a közbiztonságra.

A háború negyedik évében a hivatalok túlterheltsége folyamatosan nőtt. A főjegyzői hivatal vezetője, Győrffy Pál főjegyző jelentése szerint amíg 1912-ben 1.730 ügyet intéztek, 1917-ben már 2.831-et.

1918. március végén a miniszterelnök Kecskemét és Pest–Pilis–Solt–Kiskun vármegye területére közlelmezési kormánybiztost nevezett ki Ivády Béla személyében. A kormánybiztos kinevezésével a kormány célja a hadsereg nélkülözhetetlen szükségleteinek előteremtése, másrészt a polgári lakosság megfelelő ellátása volt. Kecskeméten, 1918 tavaszán is nehézségek mutatkoztak az ellátás terén. A téli disznóvágásokból havi 20 dkg zsírt vagy helyette 40 dkg szalonna fejadagot kapott a lakosság. Pedig voltak olyan városok, ahol 1 kg volt a havi fejadag. Ezt és főleg azt nehezményezte Sándor István, hogy a helyi hatóságnak nincs módja a felsőbb hatóságok nélkül a város ellátását biztosítani.

1918 májusában kezdte kidolgozni a kormány az új alapokon való segélyezési eljárást. A polgármester a hősi halált haltak és a hadirokkantak családjai segélyezése érdekében fordult kérelemmel a főispánhoz. Ők ugyanis csak töredékét kapták a még életben volt, testileg ép hadbavonultak családtagjai segélyének, holott ők hozták az állam érdekében a legmegfizethetlenebb áldozatot. A város törvényhatósági bizottsága arról döntött, hogy a rokkantak, hadiözvegyek és hadiárvaik államsegélyét kiegészíti, illetőleg megelőlegezi, amíg az új törvények meg nem születnek. A hadisegélyben részesült családok száma a háború végén 6.450 volt. Kecskeméten 1918. október végén már 48.769 főre nőtt az ellátatlanok száma. A polgármester sürgős segítséget kért a közlelmezési kormánybiztostól.

A polgármester május 21-én a honvédelmi miniszternek is táviratozott, „*ijesztő méretű*” munkáshiányról írt. (A napszám 50 korona volt.) Május végén a polgármester, mint a városi mezőgazdasági bizottság elnöke, táviratban kért a minisztertől aratási és cséplési munkára 6 arató századot. A honvédelmi miniszter arról tájékoztatta a polgármestert, hogy az orosz hadifogságból hazatért legénység 8–12 hét szabadságot kap, ez szaporíthatja a szabad munkaerő számát, annyival kevesebb kivezényelt katonára lesz szükség. Számításai szerint a múlt évnek legfeljebb 1/3-a katona fog kivezényeltetni aratási munkára. Az aratómunkások azonban vasútforgalmi nehézségek miatt csak nagy késedelemmel érkeztek. Még június 30-án sem kezdődött el mindenhol az aratás. Az őszi munkákban a helyben állomásozó katonai pótkeret katonái vettek részt.

1918. október 30-án a polgármester táviratot kapott Magyarországon új kormányának megalakulásáról. 1918. november 1-jén Kecskeméten is megalakult a helyi Nemzeti Tanács, november 7-én a város tisztviselői letették az esküt az új kormányra.

November elejére az idegen katonai egységek elhagyták a várost. November 12-én pedig hazaérkezett a 38. gyalogezred pótzászlóalja – Kecskemét háziezrede.

Egy küzdelmes, áldozatokat bőven szedő, a katonákat és a város lakosságát is próbára tevő korszak ért véget ezzel Kecskemét történetében.

Péterné Fehér Mária

A SEBESÜLTGONDOZÁS SZERKEZÉSE KECSKEMÉTEN 1914–1918.

Kecskemét város közegészségügyi ellátását már évtizedekkel a világháború előtt is egy nagy befogadóképességű, a kor elvárásainak megfelelő és állandó székhellyel bíró kórházépület hiánya nehezítette meg. Folyamatos problémákat szült a széttagolt intézmény [az Egreskert utcai kórház (1853), Csillag Franciska egyházi kórház (1856), Járványkórház (1893), Szegényház (1880), Tüdőbeteg gondozó Intézet (1914)] kisebb-nagyobb épületeinek csekély befogadóképessége, amelyet súlyosbított a XIX. század végére a betegellátást igénylő lakosok számának határozott növekedése.

A többszöri kérelmezés és városi gyűjtések után 1912-ben a belügyminiszter a korábbi éveket követően újfent napirendre emelte Kecskemét város – a korábbi 60 ágyhely helyett – 360 fő befogadására alkalmas kórházának terveit, amelyet jóvá is hagyott, ám a hozzá igényelt 250 000 korona államsegélyt – a fedezet hiányára hivatkozva – elutasította. A város előljárói méltán gondolhatták úgy, hogy az Osztrák-Magyar Monarchiának egyáltalán nem állt érdekében egy új kórház felépítése, így államkölcsön nélkül, csökkentett költségvetéssel egy 124 ágynak helyet adó intézmény felépítését tűzték ki célul, amelynek megvalósítását sajnálatos módon a világháború kirobbanását megelőző instabil gazdasági helyzet miatt napolni kellett.

A következő évben a havonta ápolott betegek létszáma rohamosan növekedni kezdett, olykor elérte a 160 fős létszámot is.

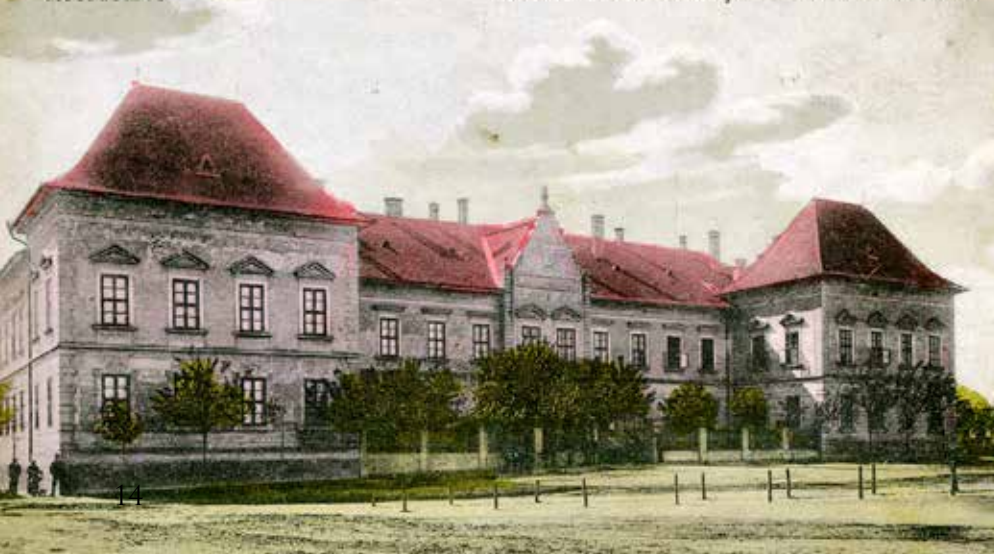
A kórházi állapotok egy év leforgása alatt nem sokat változtak, közben a belügyminiszter 1914 januárjában újra elutasította a dr. Csabay Géza tiszti főorvos szakvéleménye által is megerősített, 124 beteg befogadására alkalmas kórház terveit, így az 1912. évi LXVIII. törvénycikk 25. §-a, illetve az 1914. évi 144592. VII. b. számú belügyminiszteri körrendelet értelmében a sebesültek ellátásának problémamentes megoldása érdekében Kecskemét város törvényhatósági bizottsága a harctéri sérült, fertőző betegségekben szenvedő katonák várható érkezésének nagy létszáma miatt nagyszabású intézményi átszervezés végrehajtását rendelte el. Erre azért volt szükség, mert az első világháborúban tömegesen előforduló fertőző betegségek háttországba történő behurcolása Kecskemét esetében is – a viszonylag korszerűtlen közegészségügyi

állapotok között – katasztrofális következményekkel járt volna.

A B.M. rendelet által állított kötelezettségen túl minden városi vezető érdekében állt egy, a háttország lakosságára kiterjedő járvány megakadályozása, ugyanis a háború kitörése után a frontokon kialakult állapotok, a katonai szállások túlszűfolt-sága, kielégítetlen köztisztasági viszonyai, illetve a katonák alultápláltsága együttesen eredményezték a különféle ragályos betegségek futótűzként terjedését, amelyek a sebesültszállítmányok által könnyedén teret hódíthattak volna maguknak az egyes sebesülteket fogadó városok közösségében.

A háttország egészségügyi-védelmi tevékenysége – háború idején – azonban még egyértelműen a dualista állam katonai-egészségügyi szervezetének volt kiszolgáltatva, ugyanis a Magyar Királyság területén a magyar kormánynak alárendelve a Magyar Királyi Honvédség, Ausztria vonatkozásában a Landswehr, a volt Monarchia tartományaiban a császári és királyi közös hadsereg (k. u. k.) katonai-egészségügyi rendszere és intézményhálózata működött, amelynek vezetői tisztje egy személyben a cs. és kir. Hadügyminisztérium XIV.

Kecskemét

Honvéd huszár laktanya — Husaren Kaserne

ERVEZETE KÖZÖTT

(Egészségügyi) osztályának vezetője, illetve a cs. és kir. Hadsereg Főparancsnokság egészségügyi főnöke volt. Az egyszemélyes vezetés tanácsadó testülete a bécsi székhelyű Katona-egészségügyi Bizottság lett, amely a szakmai munka vezetése mellett a kormánnyal szemben véleményezési, kezdeményezési jogkörrel is rendelkezett, háború idején 12 delegálttal képviseltette magát az uralkodó előtt. A katonarozsát az egészségügyi szolgálat összetett volt, ugyanis béke időszakában ellátta alapfeladatát, amely a szolgálatban levő katonai létszám egészségügyi ellenőrzésére, ellátására, majd a sorozások körüli alkalmassági vizsgálatok ellátására terjedt ki. Háború idején – megfelelően a mozgósítási tervnek – megszervezte, majd végrehajtotta a tábori és csapatkórházak láncának kialakítását, a megfelelő egészségügyi személyzet biztosítását. Ezeket a szervezési feladatokat a három hadseregforma (k. u. k., M. Kir. Honvédség, Landwehr) a bécsi Katona-egészségügyi Bizottság koordinálásával külön-külön, önállóan végezte, így a Magyar Királyi Honvédség számára is egyre fontosabb cél lehetett – az 1868. évi LX. törvény értelmében – a katonai egészségügy intézményi rendszerének fej-

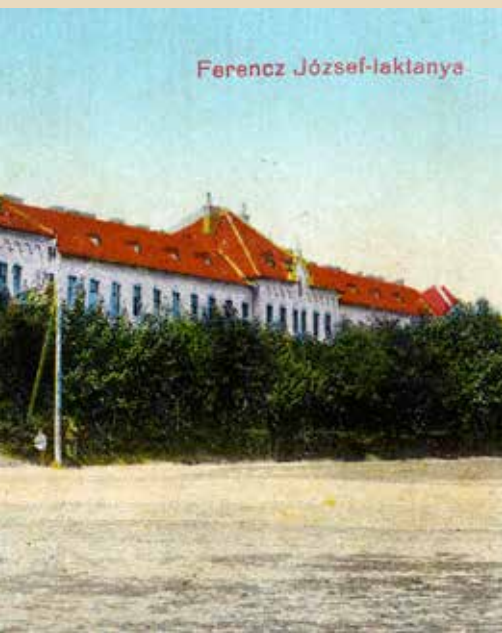
Sebesült katonák (ritkánlathatotörtenelem.hu)

lesztése. Elmondható, hogy a világháborút megelőző időszakban a honvédség keretein belül stratégiai fontosságú kérdéssé vált a hadképesség megállapítása és fenntartása, amely feladatokat a sorozó- és felülvizsgáló bizottságok végezték. A hadképesség fenntartásért, (szervezés, élelmezés, ruházattal), illetve a hadképesség helyreállításáért (betegek gyógykezelése, a szolgálatképesség mielőbbi visszanyerése) a hadsereg előjárói feleltek, ám ebben a munkában – tanácsadó formában – az egészségügyi szolgálat is hatékonyan részt vett. Ez az intézményhálózat felelt többek között a megsérült vagy beteg katonák harcterről történő hazaszállításáért is.

Az első világháború kitoréka előtt elrendelt mozgósítás folyamatában az egészségügyi szolgálat ellenőrzés alá vette a behívott katonákat, amely alkalmával az orvosi személyzet közreműködésével igyekeztek kiszűrni azokat az egyéneket,

akik a frontszolgálatra alkalmatlannak mutatkoztak. Őket elbocsátották vagy hátszói alakulatokhoz osztották be. Azok a hadkötelesek, akiket ideiglenesen alkalmatlannak nyilvánítottak, vagy a felvonulás alatt betegedtek meg, az esetek nagy százalékában a gyógyintézetekbe kerültek.

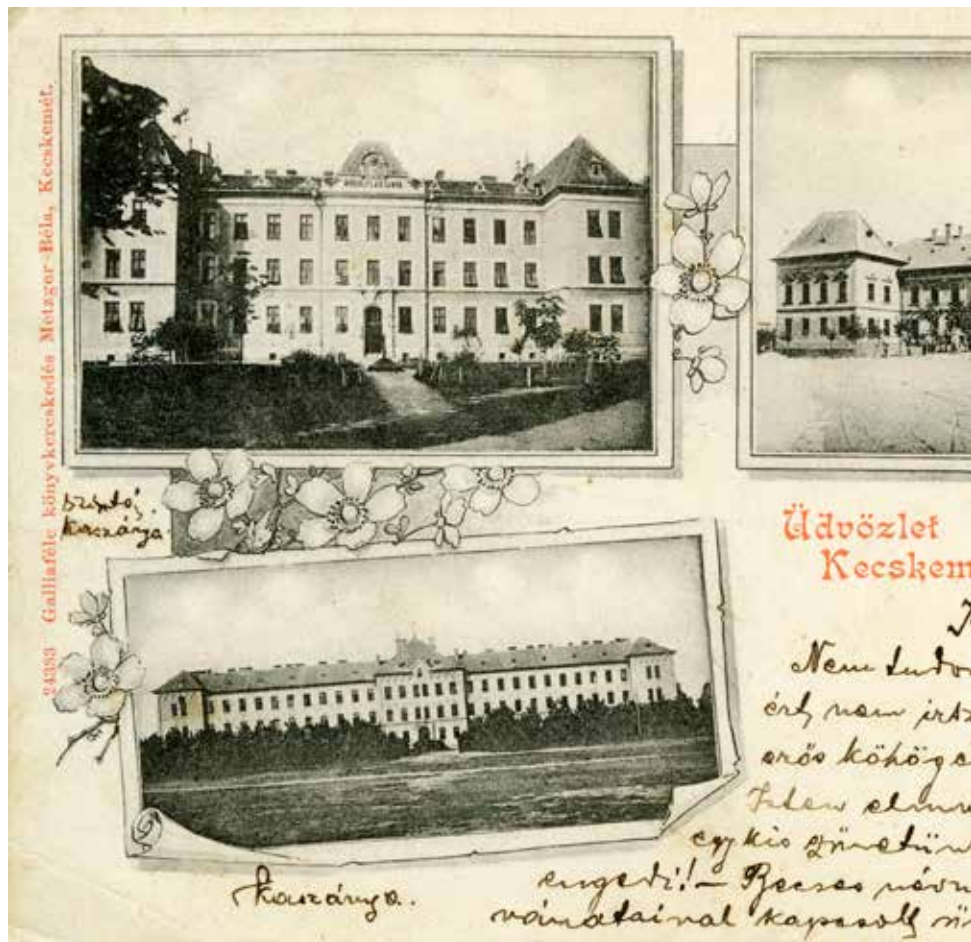
Nem történt ez másként a háború ideje alatt sem, hiszen az egészségügyi intézmények az osztrák módszer szerint jelen voltak a harctereken, az ellátási körzetben és a hátszói alakulatokban is. A gyakorlat szerint a hadművelési területen sérülést szenvedett katonát minél hamarabb szállítható állapotban igyekeztek stabilizálni az adott segélyhely lehetőségei szerint, majd összegyűjtötték az ellátott sérülteket egy központi helyre, ahol kiválasztásra kerültek a legsúlyosabb esetek, akiket a hadsereg ellátási körzetéből a hátszói alakulatba szállították, ugyanis ezekben az egészségügyi

intézményekben magasabb szintű ellátási feltételeket tudtak számukra biztosítani.

A betegállományba került egyének kezelése jelentős problémát és nagy anyagi terhet jelentett a hátszág egészségügyi intézményeinek is, nem beszélve azokról a beteglétszámokról, akik a háborús hadszínterek megoldatlan ivóvízellátása, rossz higiéniai körülményei miatt kapták el a háború kitörése után legnagyobb számban terjedő hastífuszt (hasi hagymáz, előidézője a Salmonella typhi), amely a beteg katonák hátszágba szállítása közben több esetben ütötte fel fejét a lakosság körében is. Minden második fertőzött beteg (a világháború alatt közel 34 ezer fő) ebben a kórban szenvedett.

Az említésre került betegségek közül a 20. század mégis talán legtöbb óvintézkedést igénylő betegsége a kolera volt, amely a Vibrio cholerae által okozott, hasmenéssel, hányással, kiszáradással járó súlyos fertőző betegséggé vált a világháborúba bevonult katonák egészségének egyik legnagyobb ellenségévé. A hátszágban végrehajtott óvintézkedésekkel igyekeztek ugyan minimálisra csökkenteni a betegség áldozatainak számát, ám 1914 késő őszen Kecskemét esetében is előfordult haláleset, annak ellenére, hogy a tisztí orvosi hivatal, illetve a katonai tartalékkórház személyzete nagy gondot fordított a kolerásokkal érintkezett egyének azonnali elkülönítésére, fokozott megfigyelésére, miszerint a koleragyánús egyéneket az erre a célra fenntartott városi kórházban és a Szegényházban helyezték el. Az adminisztrációs költségek csökkentése miatt a városi kórház és a kórház ún. „rendes” betegek is átkerültek a régi törvényszék épületébe, az ún. „Csempesbe”, a Felsőkereskedelmi Iskola és a tanonciskolák volt helyiségeibe.

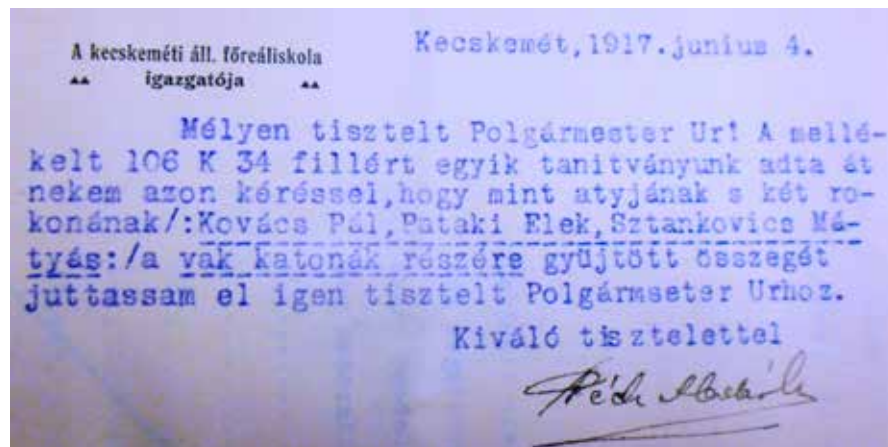

Szintén külön intézkedést vezettek be a kolerától különböző, fertőző betegségekben szenvedők elhelyezésére is. Így a tífusz, diftéria, skarlát által megfertőzött egyéneket a „Sörház” laktanyába, míg a kiütéses tífusz, pestis, fekete vagy hólyagos himlő kórjával küzdőket az új Czédulaházba kívánták elhelyezni. A városi közgyűlés az intézményi átszervezés költségeit – ideértve a 40 sebesült katona elhelye-

zésével járó kiadásokat is – 8000 koronában állapította meg, amelyet a községnek számára fenntartott kölcsönalapból, illetve a tőkepénzekből kívánt fedezni.

Kecskemét th. város közegészségügyi intézményeinek tevékenysége (betegek létszáma) 1914 és 1918 között.

Az első világháború alatt a magyar honvédség és a közös haderő által fenntartott egészségügyi intézetek két típusa – állandó és táborig – közül Kecskeméten, a császári és királyi IV. hadtestparancsnokság kiegészítő körzetének budapesti honvédkerületébe (I.) tartozó k. u. k. Militárstationkommando (hadtestparancsnokság) rendelkezésére bocsátott császári és királyi csapatkórház az állandó, míg a tartalék-kórház-rendszer (k. u. k. Reservespítal) a táborig egészségügyi intézetek közé sorol-

Forrás: MNL BKML

iskolák katonaság által lefoglalt helyiségeivel – , illetve a Vörös Kereszt Egyesület kórházával együttesen közel 2000 katona számára tudott ellátást biztosítani.

Kecskemét polgármestere, Sándor István már az 1914. július 30-án megtartott közgyűlés alkalmával egyértelművé tette, hogy Kecskemét város lakosságára komoly feladat hárul „*az itthon maradtak, az ide érkező sebesültek ellátásával és ápolásával*”, ugyanis a fronton megsérült sebesültek 70%-át a hátszágba szállították.

A hadsegélyezés szervezett kereteinek köszönhetően számtalan jótékonyági akció és gyűjtés szerveződött a világháború alatt, amely az ország többi régiójához hasonlóan Kecskemét város lakosságát is érintette. A Hadsegélyező Bizottság országos szervezetébe illeszkedően a Kecskeméti Hadsegélyező Bizottság közvetlenül a Hadsegélyező Hivatal megalakulásának (augusztus 8.) napján meg is tartotta alakuló ülését Sándor István lakásán, ám a bizottság megalakulására csak hat nappal később került sor. Elnöknek az Országos Tanítói Árvaház elnökét, a későbbi Vöröskereszt Egyesület kecskeméti kórházának gondnokát, Faragó Bélát választották. Az elnökség Faragó Bélán túl dr. Kiss Jánosné és Sándor Istvánné úrnőket is magába foglalta. A bizottság munkájára felelti védnökséget gróf Ráday Gedeon, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét város főispánja vállalta el, míg a jegyzői tisztséget áldozatos munkájával Sztankay Lajos végezte. A szervezett tevékenység a Katona József Kör és a város támogatása által fenntartott Népirodában folyt, B. Kiss Ferenc vezetésével.

A fentiekben említésre került a Hadsegélyező Hivatal megalakulásáról szóló 148.6070/1914. B.M. körrendelet, melynek értelmében a jótékonyági ügyvitel hatásköre alól kivételt képzett „*a beteg és sebesültápolás, amely teljesen külön szervezettel bír.*” A rendelet általi hivatkozás a Vöröskereszt Egyesületre utalt, amelynek a világháború ideje alatt úgy a hadszíntéren, mint a hátszágban számtalan egészségügyi intézménye működött a hadi sérültek ápolásának, hadifoglyok, internáltak mihamarabbi felépülésének szándékával.

Kecskeméten 1914. előtt nem működött helybeli vöröskeresztes fiók, így az 1914. július 30-án hatályba lépett 144234/1914. VII. d. sz. rendelet értelmében ennek megoldására gyors lépéseket kellett tennie Sándor Istvánnak. Tizenöt nappal a körlevél kézbesítését követően a belügymi-

niszternek – augusztus 15-én – örömmel számolt be a Vöröskereszt Egyesület kecskeméti fiókjának városi választmányára alakulásáról. A Révész István pápai prélátus vezetésével létrejött választmány a háború négy éve alatt – az 1914. szeptember 19-én működésbe kezdett kórházával – együtt nagy érdemeket szerzett a sebesültek ápolása körül.

A Kecskeméten létesült „*Katonaotthon*” mellett hasonló céllal a harctéren is igyekeztek a sebesültek hasznos időtöltésének helyet biztosítani. A cs. és kir. 29. és a 38. gyalogezred is ezzel a céllal kereste meg Sándor Istvánt, amelyben a karácsonyt a harctéren töltő sebesülteknek felállított Katonaotthon részére kért adományokat. A polgármester nagyon fontosnak tartotta azoknak a sebesülteknek az ellátását is, akik a hadszíntéren töltötték lábadozási idejüket, így nagy mennyiségben küldött sakk-, dominó- és malomjátékokat, harmonika, fuvola és egyéb hangszereket, újságokat, folyóiratokat, ezenfelül több magyar gramofonlemez, amelyek lelkiükben is segítettek a nehéz helyzetbe került katonák felépülését.

Számtalan további eset tanúskodik Kecskemét lakosságának gyámolító és adakozó lelkületéről. Ezek közé tartozott az 1915. július 1-ji, talán legnagyobb szabású jótékonyági esemény, amely alkalommal megközelítőleg 600 sebesültet láttak vendégül a Beretvás szálló előtti téren. A rendezvény szervezőinek (Sándor Istvánné, Vasváry Ida, Fodor Jenőné, Molnár Antal /anyakönyvvezető/ és Szegedy György) köszönhetően „*[...] Az egész városnak, mint egy embernek nyílt meg a szíve a felhívásra s kenyeret, húst, tésztát bort, sört annyit hordtak össze, hogy egész regementre elég lett volna. A legnagyobb szenzációt azonban mégis Szegedy Gyuri bácsi, ennek az áldott lelkű öregúrnak ötlete keltette, aki óriási kosarakban ezer forró fánkkal jelent meg. Nem feledkeztek meg az otthonmaradtokról se. Akik el nem jöhettek, vagy háromszáz, a kórházakban kapták meg a részüket [...].*”

A zenéről a már az ekkorra Kecskemétre helyezett cs. és kir. 94. gyalogezred katonái gondoskodtak, biztosítva ezzel az emberekkel megtelt nagy téren kialakult felhőtlen hangulatot. A Kecskeméti Lapok tudósítása alapján elmondható, hogy „*[...] felejthetetlen maradt ez mindenkori mindegyiknek s akinek része volt benne, szerte fogja vinni Kecskemét jó hírét mindenfelé [...].*”

Hajagos Csaba

tatott, amely magába foglalta a kisegítő kórházaknak lefoglalt intézményeket is.

A kecskeméti katonai tartalékkórház létszámkereteit tekintve a háború kezdetkor megállapított 750 sérült befogadását biztosító épületegyüttes (a felújított kaszárnyákkal) kapacitása a Ferenc József (gyalogsági) laktanya egy részének katonai megfigyelőkórházzá történő átalakításával 1335 főre emelkedett, ezenfelül rendelkezésre állt az Országos Tanítói Árvaház (a Vörös Kereszt Egyesület kecskeméti választmánya) 180, illetve a M. Kir. Földmíves Iskola 20 és a Gazdasági Szaktanító Képezde épülete 20 férőhellyel, amely összesen 1600 sérült számára jelentett ellátást. A befogadható létszámok bővüléséhez hozzájárult a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 1914 novemberében kibocsátott engedélye, amellyel lehetőséget adott az Új Állami Főreáliskola épületének kórház célra történő igénybevételére. Az intézkedés újabb 400 sérült ellátására nyújtott lehetőséget.

Ennek az intézkedésnek köszönhetően a császári és királyi tartalékkórház – az

A JÓSÁGOS DR. HORVÁTH MIHÁLY

Élt egy orvos Kecskeméten, akit életében mindenki tisztelt, a helyiek „kedves doktor bácsijának” és „jóságos orvosának” hívták. Az egyszerű földműves emberektől kezdve az országos politikai körig bezárólag, de még a politikai ellenfelei is elismerték a jóindulatát és képességeit. A korszak sajtója szokatlan módon magasztalta dr. Horváth Mihályt. Kecskemét életében számtalan és fontos gazdasági, politikai, társadalmi és egyházi tisztséget töltött be, egy igazi cím- és álláshalmozó ember volt. Szívesen hívták meg különféle alapító és tagsági helyekre, tudták, hogy jó szándékú, igazságos, elveihez hű, mindig kirtartó ember. Ki is volt dr. Horváth Mihály?

Nagvapja, idős Horváth György (1789–1835) egy művelt és tehetős kecskeméti szücs-mester, electus (választott, választópolgár) volt. Sokan tisztelték Kecskeméten, ennek bizonyítéka, hogy a helybeli szücsök megválasztották a helyi szücscéh atyames-terévé, ez egy afféle vezetői cím volt egykor. Felesége Széles János lánya, Judit volt, akiről semmit sem tudunk. Idős Horváth Györgynek három fia és egy lánya volt. A legidősebb fiú, Horváth György (1815–1874), dr. Horváth Mihály nagybátyja városi mérnök, majd balközép párti országgyűlési képviselő volt 1873-tól haláláig. György, aki először politizált a családban, elsőnek a függetlenségi 49-es, majd 48-as politikai nézeteket vallotta. Elnöke volt a radikális véleményeket hirdető kecskeméti Demokrata Körnek, majd annak betiltása után a Népkörnek, amik szorosán kapcsolódtak politikai álláspontjához.

Édesapja, dr. Horváth János (1818–1887) magánorvosként negyven évig (1844–1884) praktizált és legismertebb, megbecsült és tehetős lakosa volt Kecskemétnek. Az orvosi tevékenységébe estek a nagy kolerajárványok (1849, 1855, 1866, 1873), melynek leküzdésében odaadó tevékenységet tanúsított. Magánrendelésében a szegényeket ingyen gyógyította, csak a tehetősektől kért pénzt, ez által a település legnépszerűbb orvosa lett. 1867 és 1885 között a város képviselői (városhatósági) közgyűlésének, majd törvényhatósági bizottságának tagjaként részt vett a helyi politikai és városi életben. A Kecskeméti Lapok szerkesztője is volt 1880-tól 1881-ig, de a pártélet változó hullámszárait nem nagyon szerette, ezért rövid idő után lemondott, többre becsülte az orvosi működést.

Édesanyja, a római katolikus vallású Kollerich Vilma (Vilhelmina) (1824–1897) Kollerich Márton földbirtokos és Kozmár Terézia (1800–1883) lánya volt. A Kollerich családnak a földbirtok mellett Pesten volt egy vállalkozása is, a Kollerich-féle sodrony-

Dr. Horváth Mihály feleségével

szövet-, fonat- (drótkerítés) és szitagyára, ami igen szép jövedelmet biztosított a részükre. Szintén a Kollerich családból származott dr. Horváth Mihály felesége, óbecsei Kollerich Ilona Irma (1861–1941), akit 1886-ban vett feleségül Budapesten. Édesapja, óbecsei Kollerich Pál (1825–1910) budapesti gyártulajdonos volt, nevéhez fűződött a család nemességének, előnévnek megszerzése, melyet 1896-ban kapott meg a királytól. Pál nővére volt Vilma, dr. Horváth Mihály édesanyja. Mihály és Ilona unokatestvérek is voltak. Házasságukból egyetlen fiú, dr. Horváth Árpád Mihály Imre (1896–1942) született.

Dr. Horváth Mihálynak hat testvére volt, kettő gyermekkorban halt meg és csak négyen éltek meg a felnőtt kort. Idősebb fivére, Horváth János Antal (1853–1922) Budapesten főügyész és jogtudós lett. Fiatalabb fivéré, Horváth Ádámot (1861–1915) 1887-ben, 1892-ben és 1896-ban Kecske-

mét II. (felső) kerületének országgyűlési képviselővé választották, aki a választópolgárok és politikus társai körében igen népszerű ember volt. Ígéretes pályafutás előtt állt, de kisiklott az élete, visszavonult, elfeledve halt meg.

Dr. Horváth Mihály 1859. június 26-án született Kecskeméten, keresztelése június 30-án történt meg a helyi református templomban Fördös Lajos (1817–1884) lelkész által. Valószínűleg a református elemi iskolában kezdte meg tanulmányait, majd 1869 és 1877 között a Kecskeméti Református Liceumban (Főgimnáziumban) tanult, ahol tanára volt a főgimnázium jeles tanárai közül Parragh Gedeon (1835–1901) mérnök, a kecskeméti konyakgyártás kezdeményezője, illetve Fehér Péter (1830–1876) lelkész. Előbbi a természettudományt, utóbbi a magyar irodalmat és nyelvet tanította. Szorgalmas diákként többször részt vett a gimnáziumi irodalmi és történelmi pályázatokon, többször kapott dicséretet, könyvjutalmat és ösztöndíjat. Tagja volt a Fehér Péter tanár által 1875-ben alapított Szépirodalmi Önképzőkörnek. Diákként sokszor lógott a Református Önkéntes Tűzoltó Egylet (diák)tagjai között, és buzgó részt vett a tűzoltásban, édesapja néhányszor nem is engedte álmából felköltöni, mikor az akkor még nádfödeles házak között egy-egy éjjel több helyen is tűz támadt.

Az orvosi egyetemet a fővárosban végezte el, ahol 1883-ban szerezte meg az oklevelét. Szakmai pályafutását 1884-ben kezdte meg mütössegédként Lumniczer Sándor (1821–1892) sebész, egyetemi tanár (később a főrendház tagja) mellett a budapesti egyetemen, majd katonaoorvos lett. A leszerelés után, 1885. január 16-tól Kecskeméten folytatta apja kiterjedt magánorvosi praxisát, aki éppen ekkor hagyta abba. Gyorsan híre, neve lett, betegei révén nagy népszerűsége tett szert. Ebben nemcsak kiváló szakképzettsége, de főként és elsősorban a rendkívüli szívjósága, barátságja és szeretete volt a főszereplő. Nemcsak orvosa, de atyja volt a betegnek és családjának. Az orvosi pályafutása elején még egy városi orvosi hivatal (tisztiorvos) közkórház (Epreskert, alapítás 1853) működött, amiben nem nagyon bízták a kecskeméti. Szükség esetén a magánorvosokhoz fordultak segítségért, illetve még erős volt a hagyományos népi gyógyászat és a kuruzs-

ÁLY ÉLETE

lás. 1934-ben, orvosi praxisának 50. évében már három polgári kórház (Epreskert, Csepel, Izsáki úti), tüdőbeteg gondozó-intézet és fertőtlenítő intézet is működött, javulást vehetünk észre Kecskemét egészségügyi helyzetében.

A kezdeti fejletlen közegészségügyi helyzet, a szakmai tudás és a bizalom segítette dr. Horváth Mihályt, hogy két-három év alatt nagy jövedelemre tegyen szert, ezért virilis (legtöbb adót fizetők) jogon 1889-ben tagja lett a törvényhatósági bizottságnak. Ez által 1891-től vett csak részt a különféle ügyekért felelős szakbizottságok munkájában. 1892-től a közegészségügynek az elnöke lett, de rendszeres tagja volt a községi iskolaszéknek és az építészeti és szabályozási bizottságnak is. 1890-ben még nem volt egyetlen szakbizottságnak sem, 1915-ben már tizennégy, 1922-ben nyolc, majd nyugalomba vonulásakor háromnak is a tagja volt.

Rendkívüli képességekkel és politikai becsvágygal rendelkező ember lehetett, ezt mutatja, hogy 26 évesen, 1885-től a Függetlenségi és 48-as Pártnak (Irányi- majd Kossuth-féle), 50 évesen, 1909-től a felsőkerület (II. választókerület) vezéralnöke, majd a következő év júniusában ellenzéki országgyűlési képviselője lett a kerületben a kecskemétieknek. A Kossuth Ferenc (1841–1914) vezérlete alatt álló Független-

Lábadozó sebesültek a Vöröskereszt gondozásában. Forrás: Web

ségi és 48-as Párt (Kossuth-párt) színeiben került ekkor a parlamentbe, megverte a terület korábbi képviselőjét, a veterán Szappanos Istvánt (1818–1917) 982 szavazattal. Szappanos a Függetlenségi és 48-as Párt Just Gyula-féle politikai képződményének színeiben indult, 450 szavazatot tudott csak megszerezni. Dr. Horváth Mihály győzelméhez az ellenfele igen magas kora és a Kossuth-név is hozzájárult, utóbbi mindig is jól csengett a kecskeméti fülében. Horváth egészen 1918. november 16-ig, a képviselőház feloszlatásáig az országgyűlés tagja maradt. Az 1910-es politikai színpadra kerülésével mindig is hű maradt a 48-as és 49-es eszméknél, ezt képviselte 1934-ig. Az 1911. január 11-ei országgyűlési hosszú felszólalásában nem az Osztrák–Magyar Bank (közös jegybank) mellett kardoskodott, hanem egy önálló nemzeti bankrendszer mellett. A közös jegybankot mostohatestvé-

rekhez hasonlította, amelyek egyfolytában civakodnak, amelynek megoldása, hogy külön váltnak. Képviselőként foglalkozott az ország, ez által Kecskemét katasztrófális egészségügyi helyzetével (1911. március 31.), mint gyakorló orvos ismerte a tényeket: az orvos- és kórházhiányt (kórházi ágy), a gyermekhalandóságot, a tuberkulózist (tbc), az egészségtelen ivóvizet, a rossz lakásvizonyokat. Július 8-án Kecskemét földrengés sújtotta, a károk, pusztulások enyhítésére és a város újbóli felépítésére július 12-én napirend előtti felszólalásában gyors állami támogatást kért a kecskeméti megsegítésére. Előterjesztését a képviselőház elfogadta és megadta. Ezenkívül felszólalt a mezőgazdasági és a hadsereg-gel kapcsolatos témákban is a képviselő-sége idején. Pártjának budapesti központi munkájában nem vett részt, nem lett országosan ismert politikus, mint például a

Sebesültkórház Budapesten. Forrás: Web

Just-párti Hock János (1859–1936) római katolikus pap, aki az I. (alsó) választókerület képviselője volt. Pártja függetlenségi elveivel mindig is hű maradt, ellenezte az 1867-ben létrejött Monarchia struktúráját, de nem volt köztársaságpárti, mindig is tisztelte a királyság intézményét. Szintén ellenezte gróf Tisza István (1861–1918) háborús politikáját. 1914-ben az országos elnök, Kossuth Ferenc meghalt, utódja gróf Apponyi Albert (1846–1933) lett, aki pártjának tagjaival 1918 januárjában csatlakozott Wekerle Sándor (1848–1921) miniszterelnök pártjához. Dr. Horváth Mihály nem csatlakozott a kormánypárthoz (48-as Alkotmánypárt), maradt független a Függetlenségi és 48-as Párt (Kossuth-párt) színeiben, de Apponyi híve volt, erről így tudósít a kecskeméti sajtó: *„Mindazokban a kérdésekben, amelyeket az új kormánypárt a függetlenségi eszmék szellemében próbál megvalósítani, így elsősorban a választójog kérdésében is, az önálló magyar hadsereg megalkotásában is, természetesen együtt jár a kormánnyal és szavazatával erősíti, akció-szabadságát azonban fentartja és átlásfoglalását esetről-esetre határozza meg.”* Az 1916-ban létrejött Károlyi-párthoz sem csatlakozott. Leginkább a város politikai

életével foglalkozott ekkoriban, mindig is ezt képviselte a kecskeméti pártszervezet egyetértésében a képviselőházban.

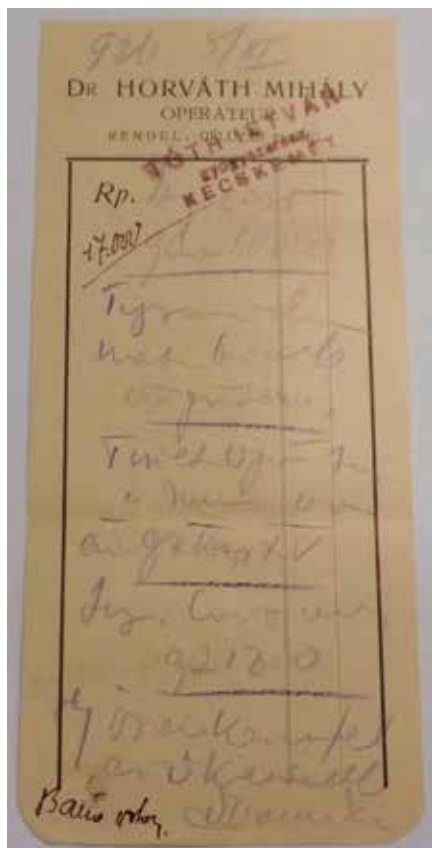
1914. július 28-án kitört az első világháború, ekkor 55 évesen rész vett a Vörös Kereszt Egylet (Vöröskereszt) kecskeméti fiókjának megalapításában augusztus 15-én, majd megszervezte a 160 ágyas Vöröskereszt Kórházat a kecskeméti gyerekmenhely (Országos Tanítói Árvaház) épületében. Ennek működése szeptember 15-én vette a kezdetét, egyúttal a vezetője, parancsnoka lett (egy-két hónap megszakítással) 1918. április 30-ig, amikor is megszüntették a kecskemétiiek által fenntartott, sikeresen működő és népszerű intézményt. 1916 májusában a csász. és kir. Tartalékkórházban (VIII. tartalékkórház) is átvette a parancsnokságot, amit az 1918. december 25-i lemondásáig irányított. Kezdetben, mint kórházparancsnok, polgári orvosként vezette a katonai egészségügyi intézményt, majd 1917-től *„beosztott szolgálaton kívüli viszonybeli”* törzsorvos rangot kapott. A Nagy Háború alatt a kiváló szakmai és szervezői képességeinek elismerésére I. Ferenc Józseftől, IV. Károlytól és Ferenc Szalvátor főhercegtől (1866–1939), a Vöröskereszt vezetőjétől három elismerést és kitüntetést kapott (1914, 1916, 1917, 1918). Tevékenysége közismert volt a kecskeméti emberek előtt. *„Alig volt kecskeméti származású katona, akivel valami jót nem tett volna, valóságos jótevője volt ő Kecskemét egész hadbavonult lakosságának. Ilyen áldásos működés mellett népszerűsége igazán páratlan lett: nincs katonaviselt ember Kecskeméten, aki nem ismerne, szeretné és becsülné”* – írta a korabeli sajtó.

1918 októberében megváltozott a politikai helyzet az országban és Kecskeméten is. A helyi történések a fővárosi eseményekhez igazodva zajlottak le. Dr. Horváth Mihály ekkortájt sokszor a képviselőház és a függetlenségi párt tagozatának (Apponyi-féle) munkájában vett részt, így nagyon gyorsan képben volt a háborús eseményekkel és a politikai változásokkal kapcsolatban. Nem úgy, mint a kecskeméti kormánypárti és ellenzéki napilapok, melyek még nem igazán tájékoztatták a valós helyzetről a lakosságot, köszönhetően a korabeli cenzúrának. Többször adtak hírt a fronthezetről, a szeptemberben kirobbanó spanyolnátháról, a helyi gazdasági életéről (barack, piac, Fruktus stb.), a hadigazdaság milliányi ügyéről és a franciabarát, milliókban dúskáló demokrata Károlyiról és elvbarátairól. 1918. október

16-án a Függetlenségi és 48-as Párt (Károlyi-féle) akkori vezetője, gróf Károlyi Mihály (1875–1955) a képviselőházban bejelentette, hogy *„A háborút elveszítettük...”*, majd 17-én gr. Tisza István elismerte Károlyi kijelentését. Dr. Horváth Mihály is mozgolódott a kecskeméti pártszervezettel egyetértésben, és egy ismeretlen októberi napon csatlakozott a Károlyi-féle párthoz. Az átállásban közrejátszott, hogy csalódott az Apponyi-féle csoportban, amiben nem találta meg a 48-as eszméket. Október 13-án megfogalmazta az I. és II. választókerületi függetlenségi és 48-as pártok közös vezérbizottsági gyűlésén a hét pontos határozati javaslatát (indítványát), melyet a város törvényhatóságának ajánlott, majd onnan felterjesztésre a képviselőháznak. Következők a pontok: 1. béke (igazságos és jogos) és béketárgyalás; 2. Magyarország (Nagy) területi és állami egysége; 3. őfelsége magyar király uralkodása alatt politikailag, katonailag, gazdaságilag és külügyileg független Magyar Királyság, az Osztrák–Magyar Monarchia megszüntetése; 4. nemzetiségi jogok; 5. demokratikus törvények, népuralom; 6. az ország belső békéje, egyenlő jogok a polgároknak; 7. a béke, a függetlenség megállapításáig kivételi tilalom.

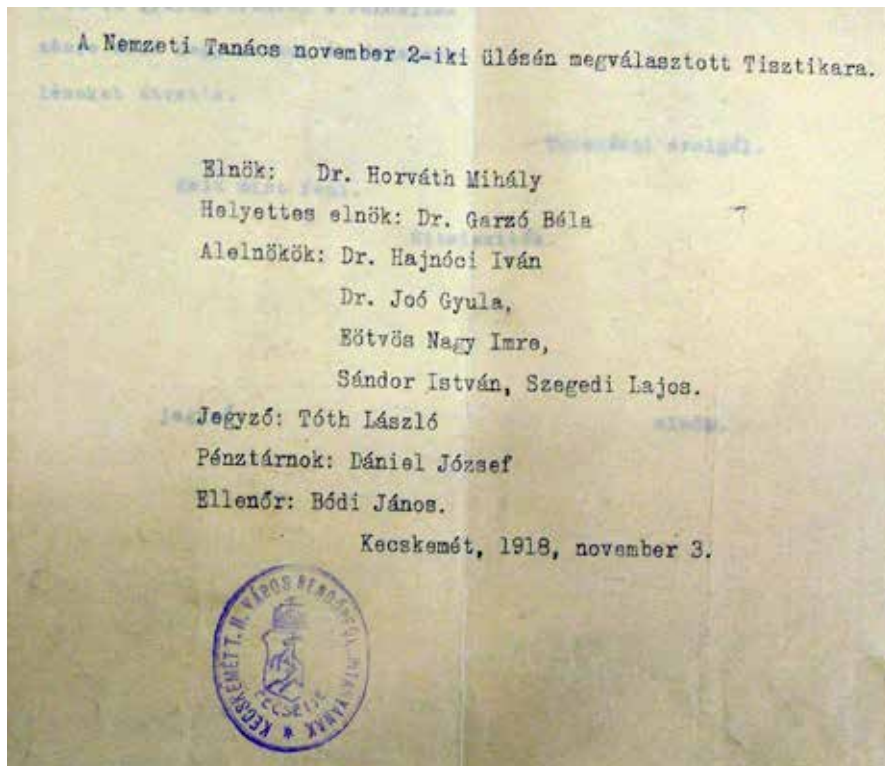
A sajtócenzúra eltűnt hirtelen vagy egyszerűen az újságok és a függetlenségi politikusok most már nem törődtek vele, és megjelenhettek a kényes és valós hírek is. Ennek köszönhetően dr. Horváth Mihály október 18-án egy nyilatkozatban hívta fel a figyelmet, hogy nagyon nagy gondok vannak

Forrás: MNL BKMV

az ország kül- és belpolitikai életében – a háború elveszett – és elérkezett az idő a változásokra: „Óriási izgalom tombolt a képviselőház tegnapi ülésén. Az ország sorsdöntő órájához érkezett és a kormány-párt rettenetes idegességgel hallgatta azokat a vádakokat, amelyek az évekig elnémított függetlenségi közvélemény részéről érték. A munkapárt haragja tetőpontra csapott, hogy a függetlenségi pártok nem voltak hajlandók továbbra is koncentrációs vállalkozásokat támogatni. Vulkánon táncolnak az urak.” Október 20-án, vasárnap már a városban tudták, hogy elérkezett az idő a függetlenségre. Dr. Horváth Mihály rendkívüli, az I. és II. választókerületi függetlenségi pártok közös nagy pártgyűlését hívta össze az Iparos Otthon dísztermében, aminek a tárgya az állásfoglalás a független, önálló, szabad és demokratikus Magyarország megvalósítása, melynek során megszövegezték az október 13-i határozati pontokat, ami másnap meg is jelent. Ekkor már dr. Horváthon kívül a sajtón keresztül Hock János, az I. választókerület képviselője, a leendő Magyar Nemzeti Tanács elnöke (november 1-jétől) is üzent Budapestről a kecskeméti népeknek: „*Tulajdonképpen Ausztria szakadt el tőlünk s kényszerített bennünket, hogy vele versenyt fussunk. A magyar nép legyengült, kormányok elnyomták a függetlenségi törekvéseket s most a külpolitikai bonyodalmak kényszerítenek bennünket arra, hogy talpra álljunk s követeljünk Magyarországot nemcsak politikai, de társadalmi újjászületését is.*”

A Budapestről érkező emberek, katonák gyorsan terjesztették a fővárosi események híreit, ennek következtében már október 30-án a diákság is tartott egy tüntetést a független Magyarország mellett és Károlyit éltették. Másnap a törvényhatósági bizottság rendes havi közgyűlése báji Patay Tibor (1880–1941) főispán elnöklétével összeült, megtárgyalta a szokásos ügyeket és dr. Horváth Mihály és társainak javaslatát, amit el is fogadtak, majd továbbküldték a képviselőházhoz és a kormányhoz. Még aznap, a budapesti forradalom győzelmének hírére Kecskeméten délután öt órára az összes párt (függetlenségek, szociáldemokraták) és felekezet képviselőinek jelenlétében értekezletet hívtak össze a törvényhatósági bizottság tagjai. Közben spontán nagygyűlés szerveződött a Városháza elé, a lelkes tömeghez spontán beszédet intézett a Városháza erkélyéről Sándor István polgármester, majd a bejáratban dr. Horváth Mihály is. Az értekezleten résztvevők elfogadták

Forrás: MNL BKM

a Magyar Nemzeti Tanács programját, majd önhatalmulag – a néptől függetlenül – megalakították a helyi ideiglenes Nemzeti Tanácsot, budapesti minta lapján, melynek elnöke dr. Horváth Mihály lett, aki a város legnépszerűbb helyi politikusa és közéleti személyisége volt. A tereken és utcákon lévő tömeg rokonszenvezett az új hatóság létrejöttével, a 30-as honvédek díszmenetben masíroztak a köztereken, a sapkáikról a régi közös jelvényeket leszedték és őszirózsát tűzték ki.

A november 1-jén tartott többezres népgyűlésen felszólalt másokkal egyetemben, ahol a függetlenségi és a 48-as eszméket hangsúlyozta, majd felolvasták a fővárosi Magyar Nemzeti Tanács tizenkét pontját. A hatalmas nagygyűlés egyhangúan kikiáltotta Magyarország függetlenségét és az egyházak és a pártok képviselői „*fejezték ki csatlakozásukat a demokratikus Magyarországhoz*”. A rendezett és békés gyűlés mellett más, erőszakos cselekmények, rablások, fosztogatások és gyilkosságok is zajlottak, amit a létszámihiánnyal küszködő rendőrség nem tudott megakadályozni, helyette a polgárőrségnek sikerült rendet teremtenie.

November 2-án hivatalosan is megválasztották dr. Horváthot a Nemzeti Tanács elnökének és a többi tisztviselet, a pártok és a régi hivatalnokok közül, dr. Garzó Béla

(1875–1946) gimnáziumi igazgatót helyettes-elnöknek, Sándor István polgármestert alelnöknek, vagy éppen Tóth Lászlót (1895–1964), a későbbi városvezetőt jegyzőnek. 1919. január 2-án már át is szerezte magát a Nemzeti Tanács, dr. Horváth Mihály maradt a beosztásában. Az országos és helyi politikai nyomásra több szocialista (szociáldemokrata) került be a testületbe, így gyengítették a polgári oldalt. A Nemzeti Tanács az Újkollégiumban lett elhelyezve, ahol 1918. november 2. és 1919. március 20. között 45 alkalommal ülésezett, melyen 37-szer elnökölt ő maga. A Nemzeti Tanácsban a pártok és a régi városi vezetők küldöttjei ültek. Az új testületnek a feladatai a következők voltak: 1. támogatni a városi hatóságot; 2. új államforma megerősítése; 3. visszaélésekkel szemben jogorvoslat keresése; 4. rend, béke, közbiztonság helyreállítása, fenntartása és ellenőrzése; 5. panaszok, javaslatok, észrevételek összegyűjtése; 6. a hazatérő katonákkal való foglalkozás; 7. rászorulókat támogatása, segélyezése, gyűjtése; 8. munkaközvetítés; 9. nyersanyag, élelmiszer, ruházatkészítési hiányok megoldása; 10. közéleti megfigyelés; 10. véleményezés. A végrehajtásukat a Nemzeti Tanács a bizottságaikon (pl. pénzügyi, népjóléti, propaganda) vagy a párhuzamosan működő régi közigazgatáson keresztül próbálta végrehajtani több-kevesebb sikerrel.

vörösök által kiválasztott bizalmi embereket, amit a Forradalmi Kormányzótanács rendeletileg amúgy is előírt. A helyi direktórium (Népbiztos tanács) feloszlatta a pártját, megszüntette annak lapját is. S hogy miért nem bántották, nem tudjuk a pontos választ, csak feltételezni tudjuk, hogy a megnyerő, jószándékú emberi tulajdonsága, nagyon nagy városi tisztelete a polgári lakosság és a katonaság körében lehetett az oka.

Kiemelkedő szerepet játszott Kecskemét gazdasági életében, 1918 és 1933 között a város legrégebb pénzintézetének, a Kecskeméti Takarékpénztár Egyesületnek elnöke, illetve a Fruktus Részvénytársaság alapító-elnöke volt. Összesen 19 céges érdekltségben töltött be vezető tisztséget. Életének meghatározó kulcseleme volt a vallás, a helyi református egyház aktív tagja, 1884-től presbitere (egyháztanácsosa), majd végül tiszteletbeli főgondnoka lett. Magántanárként közegészségtant tanított a Kecskeméti Egyetemes Református Jogakadémiaán 52 éven keresztül. 1921 végén tért vissza a törvényhatósági bizottságba, majd egy rövid időre, 1922 januárjában a politikai közeletbe. Rubinek Gyula (1865–1922) országgyűlési képviselő hirtelen halálával a Függetlenségi 48-as és Kossuth Párt (Batthyány-féle) ideiglenesen őt kérte fel a város I. kerületének a képviselőjére. Ellenfelei lejárato, sértő kampánnyal próbálták megakadályozni a megválasztását, de ennek ellenére meg tudta nyerni a február 5-i időközi voksolást és 11 napra beült a Nemzetgyűlésbe. A következő, 1922-ben történő rendes országgyűlési választáskor kikapott, majd az 1927. május 27-i és 28-i újabb időközi választások alkalmával viszont kiderült, hogy a kecskeméti voksolók a kormányparti Szabó Iván (1874–1953) bank elnök mellett őt látták legszívesebben képviselőként az országgyűlésben, így harmadszor is megbízást nyert ellenzéki színekben egészen 1931-ig. A helyi politikai szerepléstől 1934-ig nem vonult vissza. Ebben az évben, orvosi munkájának 50. évfordulóján aranydiplomával jutalmazták. Köszöntésén csaknem ötszázan vettek részt a Várasházán tartott ünnepségen. Még életében a kecskeméti „kedves doktor bácsijának” és „jóságos orvosának” hívták a városában. Élete utolsó éveiben kizárólag csak egyházi ügyekkel foglalkozott. 1937. március 16-án halt meg Kecskeméten, református szertartás szerint március 18-án helyezték örök nyugalomra a Budai úti református temetőben levő családi sírboltba.

Hibocsányi Norbert

A régi törvényhatósági bizottság és a városi tisztviselői kar megmaradt, folytatta a munkáját, a gyakorlati teendőket ő végezte el, amit az új hatóság javasolt vagy tanácsolt. A párhuzamosan működő hatóságok végleges rendezését dr. Horváth Mihály is szeretne volna megoldani demokratikus módon: általános választásokkal, a virilis lista megszüntetésével egy új testületet akart létrehozni, de törvényi hozzájárulás nélkül nem hajthatta végre heteken keresztül. Végül az elképzelése úgy valósult meg, hogy az 1919. évi VIII. néptörvény megszüntette a régi és az új városi hatóságokat és a néptanács kezébe adta át a hatalmat. Így megszűnt dr. Horváth Mihály hivatala, az utolsó elnöklete alatt megtartott gyűlésen, február 25-én létrehozta a likvidáló bizottságot a Nemzeti Tanács ügyeinek lezárására, és utána lemondott.

Dr. Horváth Mihály nem nagyon tudta 48-as eszméit végrehajtani a Nemzeti Tanácsban, aminek több oka is volt. A tehetetlenség, nem volt megfelelő hatalma, nem különültek el a hatóságok feladatai, a megfelelő személyi állomány, a stabil pénzügyi keret hiánya és a hadigazdaság is nehezítette. A testületben nem mindenki támogatta, a szocialisták (nem kommunisták ekkor még) radikálisabb elveket képviseltek, más megoldásokat kerestek, mint ő. A szocialisták Horváth és a polgári pártok beleegyezése nélkül – amikor nem ő elnökölt – a testületben döntéseket hoztak, ez ellentéteket szült. Nem volt meg a kellő kormányzati és budapesti párttámogatás, és a Károlyi-kormány hibái és gyengeségei a kül- és belpolitikában. Ennek az lett a kö-

vetkezménye, hogy kiábrándult a Károlyi-féle pártból. Még 1919. január 26-án a helyi Függetlenségi és 48-as Párt ülésén a pártküldöttek beleegyezésével kijelentette, hogy nem csatlakozik egyik országos frakcióhoz sem, hanem fenntartja maguknak a szabad cselekvés magyar nemzeti politikáját, ezért kilépett a Károlyi-féle pártból.

Lemondása után az 1919-es év utolsó politikai szereplése március 15-én volt, amikor a mozgóképszínházban tartott ünnepségen beszédet mondott Hock Jánossal együtt, aki szintén csalódott, kiábrándult a Károlyi-féle rendszerből. Ez programválasztási kampány is volt, a helyi polgári függetlenségi pártok őket jelölték képviselőnek a következő választásra, de egy új politikai rendszerváltás miatt végül is ez elmaradt. Március 21. után visszavonult az országos és a helyi politikai közéletől, kizárólag orvosi és gazdasági (pénzügyi, céges, földbirtok) tevékenységet folytatott 1921-ig. Hogyan élte meg a Tanácsköztársaságot, nem tudjuk, nem nagyon maradtak fenn írott források. Nem volt tús, nem ült börtönben, nem capták el a vállalati érdekltségjeiből. Bár megkapta a Kecskeméti Takarékpénztár Egyesület elnöki fizetését, de az igazgatónácsba be kellett vonnia a

KECSKEMÉTI ALAKULATOK A NAGY HÁBORÚBAN

A hős városban, több mint 300 év óta, mindig jelentős helyőrséget állomásoztattak a regnáló hatalmak. A kezdetekben főleg gyalogos és lovas regimentek települtek magánházakba és különböző garnizonokba. Az 1867-es kiegyezést követően az uralkodó állandó hadkiegészítő körzetekre osztotta országait. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye területéről főleg a császári és királyi /cs. és kir./ 38. gyalogezredbe, illetőleg a magyar királyi /m. kir./ 29. honvéd gyalogezredbe lehetett sorozni innen az újonccsallományt. Természetesen még néhány más fegyvernemhez, szakcsoportokhoz is soroztak Kecskemétről és környékéről bakákat és huszárokat.

Az Osztrák–Magyar Monarchia időszakában az volt a jellemző, hogy 1-1 cs. és kir., illetve honvéd huszárezred törzse és valamelyik osztálya települt városunkba. 1867-től pedig felváltva itt állomásozott a cs. és kir. 38. gyalogezred egyik zászlóalja és hadkiegészítő parancsnoksága. Az ezredtulajdonosi méltóságot a császár kegyéből Anton Ritter Mollináry Monte Pastello /1820–1904/ tábornok tölthette be évtizedeken át. Ezért nevezte őket a köznyelv Mollináry-bakáknak. Igazából ez volt Kecskemét első házi ezrede. Az egység 1864-ben új csapatzászlót kapott. A zászlószalagon aranybetűkkel volt hímelve az ezred jelmondata: „*Valorosi e fedeli*” /Vitézen és hűséggel/.

A cs. és kir. 8. /Esterházy/ huszárezred 1867–1887 és 1906–1918 közt, a m. kir. 4. honvéd huszárezred 1877–1902 között, a cs. és kir. 13. jász-kun huszárezred 1893–1912 közt, a cs. és kir. 7. /Vilmos/ huszárezred 1887–1893 között, a m. kir. 1. honvéd huszárezred II. osztálya pedig 1902–1912 közt állomásozott Kecskemét helyőrség területén. A cs. és kir. ezredek mindig a Rudolf laktanyában, a honvédu-szárok pedig a régi lovassági kaszárnyában /az Árpád körúton/ voltak elhelyezve. A lovasalakulatok közül a cs. és kir. 8. /Esterházy/ huszárezred volt Kecskemét város második házi ezrede.

A felsorolt alakulatok parancsnoki és tisztii állománya több szállal kötődött a vá-

roshoz. A legénység zöme a vármegyéből nyerte kiegészítését, a tisztek egy része innen választott házastársat, a gyermekeik pedig a városban tanultak valamelyik tanintézetben.

A Monarchia fegyveres ereje a világháború kezdetén

Az Osztrák–Magyar Monarchia haderejének békelétszáma 1914 elején 478 ezer főből állt. A szárazföldi haderő 16 hadosztályba volt szervezve. A haderőbe összesen 685 gyalogos zászlóalj, 425 lovasszászad, 441 tüzéretég, 23 vartüzér zászlóalj /2.610 löveggel/, 24 műszaki zászlóalj, 1-1 vonat-ezred, táviróezred, 15 táborig repülőszázad, néhány autós csapat és egyéb szakalegység tartozott. Az egységeket, a magasabb egységeket /dandár, hadosztály, hadtest/ hadseregekbe osztották a hadjáratok, a frontok függvényében. A Monarchia mintegy 3 millió kiképzett és 2,5 millió azonnal

Vilmos-huszárok a Kárpátokban.
Balról az első gr. Esterházy Pál, aki hősi halált halt, a második báró Stummer, a harmadik Szunyog főhadnagyok, 1915.

Arany Vitézségi Érem
I. Ferenc József arcképével

M. kir. 4. honvéd huszárezred
sapkajelvénye

7. huszárezred sapkajelvénye

13. huszárezred sapkajelvénye

Honvéd csákócímer 1911-ből

hadra fogható tartalékkal és népfelkelővel rendelkezett. A háború kezdetén 1.582 géppuskakezelő személyzet volt beosztva az ezredek hadrendjébe. A hadsereg 5.000 mozgókonyhával, 20 ezer főzőládával és 500 tábori sütődével rendelkezett.

Mozgósítások végrehajtása a híros városban. Mozgósítási hirdetmény a m. kir. népfelkelés fölhívására és behívására:

„Ő császári és Apostoli királyi felsége a magyar királyi népfelkelés fölhívását legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott.

A fölhívás kiterjed: Az összes népfelkelésre kötelezett egyénekre a tartózkodási helyre való tekintet nélkül. Népfelkelési szolgáltatásra behívottnak: Bács-Bodrog, Baranya, Fejér, Jász-Kun, Szolnok, Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Somogy és Tolna vármegyékben...

Az alább felsorolt népfelkelésre kötelezettek legkésőbb a jelen hirdetménynek kifüggesztésétől számított 48 óra leforgása alatt. A 37 évesek és fiatalabbak a 23., 32., 38. és 86. számú cs. és kir. gyalogezredhez, a 24. számú cs. és kir. vadászszázalajhoz, a 7., 8. és 13. számú huszárezredhez, a m. kir. 1., 29. és 30 számú honvéd gyalogezredhez, a mi. kir. 1., 4. és 8. számú huszárezredhez bevonulni.

A behívott népfelkelésre kötelezettek ezen hirdetmény közhírré tételétől kezdve a katonai fegyelmi és büntető szabályok alatt állnak, a szolgáltatásra való behívási parancs iránt tanúsított engedetlenség a legszigorúbban büntetettik. Kelt Kecskeméten, 1914. július hó 26.”

Természetesen a hadsereg tartalékosai is hasonló szövegezésű mozgósítási felhívást láthattak a városok terein kifüggesztve azokban a napokban, hetekben.

Az uralkodó Népeimhez! című kiáltványa:

„Legfőbb vágyam volt, hogy az Isten kegyelméből még hátralévő éveimet a béke művének szentelhessem és népeimet a

A 38. gyalogezred katonái részére kitüntetések adományozása a parancsnok, 1917.

háború áldozataitól és terheitől megóvhas-sam. A gondviselés másként határozott.

Egy gyűlölettel telt ellenség üzelmei kényszerítenek, hogy a béke hosszú esztendei után kardot ragadjak monarchiám becsületének védelmére, tekintélyének és hatalmi állásának megóvására és területi épségének biztonságára...A határon bűnös áramlat csap át, amely a monarchia délkeleti részén az állami rend alapjainak meg-ingatására, a népnek, amelyről olyan atyai szeretettel gondoskodom, az uralkodóház és a haza iránti hűségétől való eltántorítására és a felnövő ifjúság félrevezetésére, és az örület és hazaárulás bűnös tetteire való felizgatására irányul...

Szerbia visszautasította kormányomnak mérsékelt és igazságos kívánságaimat és megtagadta azon kötelességek teljesítését, amelyek népek és államok békés együttélésének természetes és szükséges alapjai. Fegyveres erővel kell tehát államaim számára a belső nyugalom és az állandó külső béke nélkülözhetetlen biztosításait megszerezniem...

Mindent megfontoltam és meggondoltam...Bízom Ausztria- Magyarországnak önfeláldozó lelkesültséggel telt vitéz hadseregében. És bízom a Mindenhatóban, hogy fegyvereimnek adja a győzelmet”.

Kelt Ischlben, 1914. július 28.

Ferenc József s.k.
gr. Tisza István

M. kir. 29. honvéd gyalogezred sapkajelvényei

Cs. és kir. 38. gyalogezred sapkajelvényei

Szerbia vezetése elutasította az osztrák császár és magyar király ultimátumát. Ezért I. Ferenc József a birodalom haderejének elrendelte 1914. július 28-án a részleges, majd július 31-én az általános mozgósítását. A mozgósítás kiterjedt a cs. és kir. haderő, a m. kir. honvédség és a népfelkelő alakulataira is. A mozgósítás kezdetekben a különböző tartalékban lévő korosztályokat érintette. A bevonuló tartalékosokkal töltötték fel a háborús hadrendeket, ugyanis békében nagyon sok gyalogos és lovasalakulat évtizedeken keresztül csak keretlétszámmal volt feltöltve és így végezte a békekiképzést.

Mozgósítás Kecskeméten

A mozgósítás időszakában általános háborús lelkesedés terjedt el a birodalom szinte minden tartományában. Kecskeméten is az utcára vonultak a lakosok, örömmámorban úszva, kezükben nemzetiszínű zászlót lobogtatva éltették a királyt és a háborút. A sajtó is szinte naponta foglalkozott a mozgósítással és a bevonuló tartalékosokkal.

Kecskemét helyőrségben 1914. július 27-én a hajnali órákban kezdtek kiragasztani a mozgósítási plakátokat. Már a reggeli órákban érkeztek tartalékosok a kaszárnyákba. 40-50 fős csoportokban különböző udvarokban helyezték el őket, ezek sok esetben szalmán fekvé pihenhettek. Óriási katonatömegek lepték el Kecskemét főterét, a garnizonok környékét és természetesen a laktanyákat. Azonnal megkezdtek a bevonultatott tartalékos katonák egészségügyi vizsgálatát, csoportosítását, az alegységekhez, egységekhez történő beosztását. Az állományt beöltöztették egyenruhába, ellátták felszereléssel, fegyverrel és élelemmel. A hadi beosztásba történt besorolás után azonnal megkezdődött a kiképzés és a harcászati felkészítés, valamint az állandó gyakorlatoztatás kis és nagyobb kötelékekben.

Katonák eskütétele, háborúba indítása

Sőt, már július 30-án az első csoport tartalékos katonái a vásártéren felsorakozva esküt tettek a hazára és a királyra. Kovács József káplán lelkesítő beszédet intézett a harcosokhoz, Kukányi kapitány olvasta fel az eskü szövegét. Ezt követően

a káplán megáldotta a háborúba induló katonákat. Az eskü szövegéből kivonat: „...
Esküszünk, hogy Ő Felségének, Ő Felsége tábornokainak és minden egyéb előljárónak és feljebbvalóinak engedelmességedünk, azokat tiszteletben tartjuk és védelmezzük, rendeleteiket és parancsait minden szolgálatban teljesítjük. Minden ellenség ellen, bárki legyen is az, vízen és szárazon, éjjel és nappal, csatákban, rohamokban, ütközetekben és mindennemű vállalkozásokban, szóval mindenütt, mindenkor és minden alkalommal vitéljük és férfiasan harcolunk. Csapatainkat, zászlóinkat és lövegeinket semmi esetre el nem hagyjuk, az ellenséggel soha a legkisebb egyetértésbe nem bocsátkozunk, magunkat mindig a haditörvények szerint derék honvédekhez és harcosokhoz illő módon viseljük, és így becsülettel élünk és halunk! Isten minket úgy segítse! Ámen!”

Fokozatosan szerelték fel minden alakulatnál a bevonultatott tartalékosokat. Nagyon sok helyen a hozzátartozók is elkísérték a bevonulókat. Augusztus 1-jén a cs. és kir. 8. /Esterházy/ huszárezred lovasalegységei el is hagyták a helyőrséget. Az indulás előtt Fluk Adalbert huszárezredes, ezredparancsnok köszönt el az egység nevében a várostól. Azokban a napokban dr. Gerstl Lambert kecskeméti ezredorvost nevezték ki a budapesti XVI. számú helyőrségi kórház parancsnokává.

Augusztus 18-án a m. kir. 4. huszárezred Kecskeméten állomásozó alegységei felsorakoztak a Nagytemplom előtti téren és a tábori szentmise után ünnepélyes búcsút vettek a helyőrségtől. Megköszönték a város addigi segítségét és támogatását. Naményi Koncz István huszárkapitány szólt a város vezetőihez és a katonai előjárókhöz. A vasúti berakodást követően a harctérre indultak a derék huszárok.

Kecskeméten a népfelkelők számára is elrendelték és végrehajtották a mozgó-

A m. kir. 29. népfelkelő gyalogezred katonái, 1914.

A 7. (Vilmos) huszárok Kecskeméten, 1910 körül

sítást. Ez a haderőnem általában 37-42 évesnél idősebb korosztályból került feltöltésre. Ez a mozgósítás már nagyon sok tartalékost, póttartalékost, népfelkelőt érintett. Ezekkel a személyekkel töltötték fel az ún. menetalakulatokat és pótzászlóaljkat. A népfelkelőket környékünkről és Kecskemétről főleg a Budapesten települő m. kir. 29. és 30. népfelkelő gyalogezred parancsnokságokhoz vonultatták be a Soroksári út 41-42. szám alatti kaszárnyákba. A népfelkelő huszárok pedig a budapesti 1. népfelkelő huszárosztály garnizonjába kerültek kiképzésre, majd menetalakulatokba.

A háborús szolgálatra mozgósított magyar baka az alábbi anyaggal és felszereléssel indult útjára, a frontra: 1908 M csukaszürke öltözet, tábori sapka, kötött ujjas, vászongatya, bakancs, köpeny, derékszíj, hátbőrönd, kenyérzsák, kulacs, főzőedény, gyalogsági ásó, 1895 M Mannlicher típusú puská szuronnal, 4 db tölténytáska. 1915-től a felszerelés kiegészült még rohamsisakkal és gázárlaccal. Minden katona rendelkezett még katonaládával, amelyben a személyes esz-közeit tartotta. Ezt a ládát a századrén szállította.

1914 augusztusában és szeptemberében tovább folytatódott a hadkiegészítés. Újabb és újabb tartalékos és népfelkelő tömegek bevonultatása, beöltöztetése, beosztásba helyezése, majd kiképzése történt meg. Folyamatosan mentek Kecskemétről és a hátsországból a különböző frontokra a fellobogózott, feldíszített katonavonatok. De a kezdeti harctéri sikereket kezdték elhomályosítani a harctérről érkező jelentős veszteséglisták és sebesültek.

1915-ben Kecskemét 66.800 lakosából 9.160 fő teljesített katonai/népfelkelői szolgálatot valamelyik alakulatnál vagy szakcsapatnál. Ezenfelül több mint ezer fő végzett hadi munkát a hátsországból. Az uralkodó parancsára 1915. június 16-tól

Kecskemét helyőrségbe diszlokálták a cs. és kir. 94. gyalogezredet. Plavetz András ezredes volt a parancsnoka, akit egyúttal megbízták a városban a térparancsnokság vezetésével is. Az első menetszázada már június 28-án elindult a harctérre. 1918. március 1-jén a városba érkezett a m. kir. 30. honvéd gyalogezred pótzászlóaljának a zöme.

A Nagy Háború négy éve alatt folyamatosan történt a különböző korosztályok bevonultatása és felszerelése. A kiképzést követően menetalakulatokba csoportosították, majd a frontra szállították őket a jelentős háborús veszteségek pótlására. Az is rendszeres volt, hogy a frontról hazahozták a beteg lovakat gyógyításra. Sok esetben Kecskemétről is szállítottak az innen harctérre vezényeltéknek utánpótlást, illetve adományt.

Kecskeméti alakulatok harcai a különböző frontokon

Magyar királyi 4. honvéd huszárezred

A háború megindulásáig az ezredből csak a II. huszárosztály-parancsnokság és alárendelt századai állomásoztak Kecskeméten a régi lovassági laktanyában /Árpád krt./. A mozgósítás után feltöltötték a 4. huszárezredet, majd a Kummer harccsoportjába sorolták be. Úgy szerepelt, mint hadosztálylovasság. A háború idején különböző hadosztályhoz osztották be századkötelékben. Felállították még a 4. népfelkelő huszárosztályt és a 4. honvédhuszár pótszázadot. Ezek a huszárok viszont népfelkelő huszárezredbe lettek összevonva. A 4. huszárezredből Hangvágy Imre szakaszvezető kiérdemelte az Arany Vitézségi Érmét.

Császári és királyi 7. /Vilmos/ huszárezred

A rendkívül magas fegyelmekkel és kiváló harcászati tulajdonságokkal rendelkező huszáralakulat jelmondata „VORWARTS U. KAMPFBEREIT” /Harckészen előre!/ volt. A Vilmos-huszárok több évig állomásoztak a híros városban, ők lakták be először 1887-től a Rudolf kaszárnyát. A hadkiegészítési területüknek a vármegyét jelölték ki, így nagyon sok kecskeméti ember ott töltötte soridejét és háborús szolgálatát.

Galíciában kezdték a szolgálatot 1914. augusztus 11-én, és 17-én már át is estek a tűzkeresztségen. A huszárezred a hadjárat során előnyomulásokat, harcbiztosításokat, lovas felderítéseket és járőrözéseket hajtott végre. 1915. március-áprilisban állásharcot vívtak a huszárok Alsóolsvánál. Május 7-én pedig Boro-Kaleno mellett megütköztek az ellenséggel. 1915. július 3-án a heves orosz tűzérzési tűz ellenére is kitarítottak állásaikban. Majd részt vettek a gorlicei áttörésben és a Dnyeszter menti júniusi harcokban is. Ősszel a Polesie mocsaras részein küzdöttek erőn felül. A brassói csatában szintén hősiessé verekedtek az ellenséggel. Az ütközet után az ezredtulajdonos II. Vilmos /1859-1941/ német császár megsemmisítette a regimenteret, s kitüntetések adományozott a legjobbaknak.

Az egység 1917-ben hegyi állásokban tartózkodott. Az erdélyi műveletekben is bevetésre kerültek. IV. Károly király két alkalommal is találkozott a 7. huszárezred néhány huszárával. Az ezred tisztjeinek kijelentette: „A hetesek mindig kiválóan harcoltak!” 1918 elején karhatalmi feladatokat kaptak. Áprilisban szállították az egységet az olasz frontra, ahol több alkalommal is bevetették a huszárokat. Június végén kivonták őket a harcból. Galíciában határbiztosítási feladatokat láttak

Kitüntetett altisztek csoportja. Cs. és kir. 38. gyalogezred, 1918.

Kecskemét város veszteségei az I. világháborúban

A Nagy Háború és az utána következő időszak megváltoztatta hazánk határait és az emberek gondolkodását. A város óriási anyagi áldozatokat hozott a háború idején. Az innen bevonultatott hadiak szinte Európa összes harctereit bejárták. Kecskemétről több mint 20 ezer hadkötelest mozgósítottak, illetve soroztak be a cs. és kir. haderőbe, a m. kir. honvédségbe, illetve a népfelkelőkhöz. A háború kegyetlen frontjain, hadifogságban, hadikórházakban nagyon sokan lelték halálukat. Sokan pedig idegen országok területén, ismeretlen helyeken, jelölt vagy jelöletlen tömegsírban alusszák örök álmukat. Sok-sok család gyászolta hozzátartozóját a Nagy Háború után. Néhány famíliában több személyt is gyászoltak és sirattak.

Egyes statisztikai adatok és számítások szerint mintegy 2300 kecskeméti illetőségű katona halt hősi halált valamelyik fronton, vesztette életét hadikórházban, fogolytáborban, illetve a háború után, a harctéren szerzett sérülése következtében. A háborút követően Kecskeméten és környékén több mint 1.300 rokkant ember /volt katona/ szenvedett a harctéren kapott sebesülése, sérülései miatt egészen a holta napjáig. A világháború után a híros város illetékes hatóságai 1.712 hadigonozottat regisztráltak. Érdekességek a cs. és kir. 38. gyalogezred történetéből: volt olyan bakája, aki 17 évig hordta a testében a háborúban beléje lőtt puska-golyó! Mások pedig életük végéig hordták magukban a gránátszilánkot. Papp István honvéd 1915-ben esett orosz hadifogságba, ahonnan csak 1932 nyarán, tehát 17 év múlva térhetett haza családjához!

Cs. és kir. 8. huszárezred
sapkajelvénye

Császári és királyi 8. /Esterházy/ huszárezred

1906-tól a háború kitöréséig az ezredparancsnokság és az I. huszárosztály teljes állományával a Rudolf lovassági laktanyában állomásozott. Wodiáner Béla abban az osztályban szolgált, aki kiváló és híres lovastiszt volt. A fronton vakmerő támadást vezetett az orosz túlerő ellen, amely annyira meglepte az ellenség élét, hogy az orosz parancsnok leállította a támadást. A huszárezred 1917 januárjában a védelmi állásharcok vívásakor elvesztette állománya 60%-át. A 8-as huszárokat átcsoportosították 1917-ben az olasz frontra, ahol szintén hősiessé harcoltak. Egészen a háború végéig fegyelmetlenül és bátorsággal küzdöttek. Szilárdan tartották állásaikat. Több alkalommal, nagy elszántsággal verték vissza az olasz rohamszázad próbálkozásait. A kapituláció következtében 1918 őszén fel kellett adni a védelmi állásaikat. Az Alföldről sorozott huszárezred tagjai a hősiessé harcaik elismeréséül számtalan kitüntetést és egyéb elismerést kaptak, két fő pedig kiérdemelte az Arany Vitézségi Érmét is. Az egyik Csuzdik András volt. Az ezred 230 évig állott fenn.

A 8. huszárezred tiszteletére a világháborút túlélők és Budapest közönsége 1932. június 9-én a Helyőrségi templomban hősi emlékművet avattak. Az emléktáblát a huszárezred híressé vált jelmondata ékesíti: *„Renghet a föld, de magyar hívsége nem ringhat!”*

Császári és királyi 13. jász-kun huszárezred

A mozgósítás után feltöltött ezredet már 1914. július 30-31-én elindították Szerbia irányába. Az egység parancsnoka Horthy István /1858–1937/ huszárezredes volt. Az ezred első hősi halottja Szabari János huszár, az első sebesültje pedig Fekete

el. 1918. október 30-án indultak haza, november 5-én érkeztek Kecskemétre. A háború több mint négy éve alatt, a kegyetlen harcokban, a légénységi állományból 234 fő halt hősi halált, ebből legalább 35 kecskeméti volt. Ezenfelül 1.044 huszár sebesült meg. Többen eltűntek, hadifogságba estek. A tisztikarból 25 fő halt hősi halált, halt bele a fronton szerzett súlyos sérülésébe. A háború idején a tisztek és a légénység sok-sok érdemrendet/kitüntetést érdemelt ki. A légénységi állományból megkapta az Arany Vitézségi Érmét: dr. Szabó Albert zászlós, Gyúrkó István, Hevér János tiszthelyettesek, Boros József, Molnár József, Simon István, Sintavor Pál, Szászik János őrmesterek, Hus Alajos szakaszvezető és Lajtos Mihály huszár.

A hálás utókor 1932-ben emléktáblát emeltetett a Nagytemplom homlokzatára, így is méltatták a 7. huszárezred harcokban nyújtott nagyszerű és örökre maradó hőségeit. A dombormű szövege: *„A CS. ÉS KIR. 7. VILMOS HUSZÁREZRED HŐSI HALOTTAINAK EMLÉKÉRE. Emelték az élő bajtársak és Kecskemét THJ város közönsége”*

huszár volt. A Száva folyó partján találta el az ellenség gyilkos golyója. Augusztus második felében az alakulatot átcsoportosították az orosz frontra.

A 13. huszárezred kis kötelékekben több sikeres harcászati felderítést és egyéb feladatokat oldott meg. Limanovánál hősiessé védekeztek, az oroszok inkább visszavonultak. Nappal lovas felderítéseket, éjjel pedig készsültséget adtak a védelmi állásaikban. A súlyos harcok következtében 1914. szeptember végén már csak 320 lovasból és 120 gyalogos huszárból állt a

A m. kir. 29. népfelkelő gyalogezred katonái az I. világháború idején ebédért sorakoznak

A 29. népfelkelő gyalogezred honvédei Dájlján, vasútbiztosításon, 1916-ban

létszámuk. A feltöltés után, késő ősszel, Limanovánál ismét bevetették az Alföldről származó derék huszárokat. Emberfeletti hősiességgel küzdöttek, a kézitusából is kivették a részüket. A hadtestparancsnok dicséretben részesítette őket. 1915 nyarán már Bukovinában harcoltak. Folyókon keltek át, közben felderítést és járőrözést végeztek.

1916-ban is több harctéren teljesítettek szolgálatot. Sőt, októberben átcsoportosították az egységet az erdélyi hadszíntérre, ahol a Kárpátokban harcoltak a románok ellen. 1918 májusában már az olasz fronton vetették be a 13-as huszárokat, ahol jelentékeny veszteségeket szenvedtek. Októberben felváltották őket. Vagonszállítmánnyal érkeztek 1918. november 5-én Kecskemétre.

A háború idején több mint 200 törzstiszt, tisztteljesítő és több mint 3.800 altiszt, közhusár teljesített szolgálatot a jász-kun huszároknál. Az egység kötelékében hősi halált halt 34 tisztteljesítő, 649 altiszt, illetve közhusár, abból 20 kecskeméti volt. Sokan megsebesültek, fogságba estek vagy eltűntek. Több százan kaptak kiváló hadi szolgálatukért, háborús hőstetteikért érdemrendet/kitüntetést. Hat tisztteljesítő Arany Vitézségi Érmel, két altiszt pedig Arany Vitézségi Érmel kapott: Barcsay László és báró Kazay József zászlósok.

Lórról szállt huszárok a front mögött tehenet fejnek, I. világháború

Magyar királyi 29. honvéd gyalogezred

A háború kitörését megelőzően hajtotta végre a regiment a mozgósítást. Megalakították a 29. népfelkelő honvéd gyalogezredet, a 29. népfelkelő pótszázadot és a 29. honvéd menetszázadot. Ezekhez az egységekhez is kötődött a híros város, ugyanis innen és környékéről nyerték a kiegészítést. Az egységet Budapesten, a Soroksári úton lévő laktanyában szerelték fel mindenféle hadianyaggal. Az esküt követően vasúti szállítással jutott ki a szerb harctérre. Augusztus 18-án esett át az ezred a tűzkeresztségen. A 29. gyalogezred veszteségei a Drina menti csatákban október 15-ig:

elesett 8 tisztteljesítő, 6 hadapród és tisztes, 193 közlegény, megsebesült 95 fő. A következő év elején átszállították az ezredet az északi harctérre. Az Uzsoki-hágó védelmében hősiességgel küzdöttek. Hosszú és fárasztó menetek is adódtak: Lembergen át Radziwikowig jutottak 1915 közepétől 1916. január 4-ig.

Az alföldi bakákból álló ezredet megszemlélte 1917. február 27-én József Ágost főherceg altábornagy, hadtestparancsnok, december 11-én pedig IV. Károly király kitüntetésekkel adományozott az arra érdemes frontkatonáknak. 1918-ban az olasz frontra szállították a regimentet. A szokatlan klíma és a hegyi harcok nagyon igénybe vették a bakákat. A háború végén olasz fogságba esett a harcokban megfáradt állomány. Az ezred hősi halottaiból több mint 300 kecskeméti illetőségű volt.

A m. kir. 29. honvéd gyalogezred tisztjei a háború idején 559 különböző érdemrendet/kitüntetést, a legénység pedig 8.299 db-ot kapott az uralkodótól, illetve

Werndl típusú puskaszuronyok (1870, illetve 1873 M.)

M. kir. 29. népfelkelő gyalogezred harcosai, 1918-ban

Czira Ádám huszár, az apai nagyanyám testvére, a 4. honvéd huszárezredből, 1914-ben

a katonai előjáró parancsnokoktól. Tiszti Arany Vitézségi Érmet 3 tisztt: Jónás István főhadnagy, Milesz István és Nitsch Mátyás századosok kaptak. Tíz altiszt, illetve gyalogos Arany Vitézségi Érmet kapott: Erdőkői István, Gaál Sándor, Rezsnyák Ferenc zászlósok, Fejér István, Kolutász Simon, Kóváry Mihály, Mager Károly őrmesterek, Hetesy Ferenc szakaszvezető, Birgán János őrzvezető és Fodor Sándor közzvitéz.

A nagykőrösi illetőségi nagyapám, Kenyeres Ferenc /1880–1955/ őrzvezető a 29. népfelkelő gyalogezred I. zászlóaljában szolgált a háború egész időtartamában. A zászlóalj parancsnoka, Buchböck Károly alezredes mellett volt a tábori telefon kezelője. A századparancsnok Zádor István tartalékos százados volt. A százados az ezred emlékkönyvében nevesítette is a becsületes alföldi bakákat: „...a két napig tartó ütközetben, amelyben én is megsebesültem, a századom 267 emberéből 228-an estek el vagy sebesültek meg. Mindössze 39-en maradtak meg épségben. Szolnok, Cegléd, Kecskemét, Nagykőrösről való magyarok. Századom névsorát olvasva találók köztük Harangozó János, Kenyeres Ferenc, Jóború Pál, Sánta Pál... jobbnál jobb hangzású magyar név...”

Császári és királyi 38. gyalogezred

A mozgósítás után a regiment azonnal felállította a meghatározott alegységeket. Az első csoport augusztus 1-jén már el is indult Kecskemétről. A 38. gyalogezredet a balkáni hadseregcsoporthoz sorolták, így a szerb fronton kezdte a háborút. Az egység létszáma augusztus 12-én 3.394 fő volt. Hamarosan harcrintkezésbe léptek a szerbekkel. Szeptember közepétől már támadó hadműveletekben szerepeltek, ahol mintegy 10%-os veszteséget szenvedtek. Decemberben elrendelték a szerb harctérről való kivonást, ugyanis az ezred létszáma akkor csak 500-600 főből állt.

Zimonyba kerültek pihentetés, feltöltés céljából. Addigra óriási veszteségek érték az egységet: halott 11 tisztt, 359 katoná, sebesült 67 tisztt, 2.281

katoná, eltűnt 1 tisztt, 716 harcos, betegen hátravitték 82 tisztt és 1.525 bakát. 1915 januárjában kezdtek átcsoportosítani a regimentet a Kárpátokba, ahol szintén hősiessen harcolt és vérzett. Július 16-án 10 orosz támadást hárított meg az alföldi tájról sorozott ezred. Viszont 1917 tavaszán a 38. gyalogezred zömét az olasz harctérre szállították. A III. zászlóalja áthelyezésre került a 6. hegyidandár kötelékébe, ahol fegyelméletten és bátran küzdött minden ütközetben. A háború alatt ettől az alegységtől 25 tisztt, 215 altisztt és baka halt hősi halált. Sokan eltűntek, megsebesültek vagy fogságba estek.

Az alakulat egyes részei derekasán harcoltak 1918. október 26-án és 28-án az utolsó nagy olasz támadás visszaszorításában. A háború ideje alatt a Mollináry-bakák több mint 2.000 hősi halottjából 350 kecskeméti illetőségtű volt. Az egység maradványát /900 főt/ visszaszállították Magyarországra. November 15-én érkeztek haza a kecskeméti Nagyalomásra, ahol ünnepélyesen fogadták a hősokeket. Bevonultak a Ferenc József gyalogsági laktanyába. Knopp Lajos századost jelölték ki a katonák leszerelésére, aki november 16-án kezdte meg a feladat végrehajtását. A 38. gyalogezred 1919 elejére végleg megszűnt. Maradandó emlékei, dicső háborús tettei azonban örökre megmaradtak!

A 38. gyalogezred állományára részére számos érdemrendet és kitüntetés adományoztak. Tiszti Arany Vitézségi Érmek kaptak: Perley Lajos főhadnagy, Drajkó János, Nika János hadnagyok. A legénység közül kiérdemelte az Arany Vitézségi Érmek: Berta-Magó István, Reisner Frigyes, Nagy András zászlósok, Auspitz Jakab, Mózsa János tiszthelyettesek, Király Gábor, Gyulai Lajos törzsőrmesterek, Bugyi János, Perlgrund József őrmesterek, Pleyer József hadapród, Fricska Gábor, Kocsis János, Kovács Pál, Lajos László szakaszvezetők és Küllner József közzvitéz.

Kecskeméten, a Katona József Színház melletti parkban 1943 óta szép emlékmű is őrzí a cs. és kir. 38. Mollináry gyalogezred bátor katonáinak és hős tiszteinek örök időkre maradandó dicső emlékétt.

Kenyeres Dénes

Huszártisztt mentében, Bocskai-sapkában, 1914 körül

Nagyapám, id. Kenyeres Ferenc a 29. népfelkelő gyalogezred katonája volt. A derékszíján Werndl típusú puskaszurony látható

OKOS GYULA, A CSÁSZÁRI 38. GYALOGEZRED REFORMÁTUS

Tábori mise a fronton. Forrás: Nagyháborúblog.hu

Okos Gyula (1887–1958) 1910–1911 között Ókécskén, majd 1918–1953 között Tiszekécskén szolgált református lelkészként. Több egyesületnek volt elnöke, alapítója, és sokat tett a helyi közösségért. Szoros barátság fűzte Ravasz László püspökhöz, mely kapcsolatból szállóige is született: a püspök mondta – „olyan okos vagy te Gyula, amilyen ravasz én”. Tiszekécskén hunyt el, sírja a református temetőben van.

Az első világháborúban tábori lelkészként szolgált, a császári és királyi 38. gyalogezredben. A háború kitörésétől 1916. augusztusig látta el ezt a feladatot, majd súlyosan megsebesült és 50%-os hadirokkant lett. Részt vett az ezred mindennapjaiban, ütközeteiben. Egykori bajtársai így emlékeztek meg róla: „... külön fejezet illetné meg a vitéz Mollináry-ezred történetében. A magyar Alföld népét jellemző egy igaz Istenben való hitnek a harcterek véráztatta területén való fokozott megerősítése hivatottabb apostolra és lángelkűbb szónokra nem lehetett bízva, mint Okos Gyulára, kinek páratlan szerénysége bizonyosan megtiltaná, hogy e helyen külön

megemlékezzünk róla. Ámde azok nevében, kik oly szerencsések vagyunk, hogy a világháborút túlélve, visszaemlékezni tudunk arra, hogy hány ízben nyertünk buzdító bátorítást és lelkivigaszt az általa, sokszor alig 100 lépésnyire az ellenséges rajvonaltól megtartott istentiszteleteken, akik látuk és tudjuk, hogy hány vitéz bajtársunk sebeit kötözte, midőn a véres aratásban az orvosok már nem győzték a munkát és az ő búcsúztató vigasztaló imája milyen sok megdicsőült vitéznek könnyítette meg az utolsó óráját és kísérte a Mindenható Isten számolya elé, úgy érezzük, hogy ebben a Mollináry-emlékkönyvben kell megköszönnünk Okos Gyulának, hogy – miként

a harctereken sohasem volt különbség magyar és magyar között, – felekezeti különbséget nem ismerve, mindannyiunk lelkiatyja és melegszívű legigazibb megértő barátja volt.”

Fennmaradt írásai a mai olvasó számára is tanulságosak, érdekesek. Ezekből válogatva készült ez az írás.

Hit a fronton

A 38. gyalogezrednek két tábori lelkésze volt, egy katolikus és egy református: Pálffy Lajos r. k. tábori lelkész, majd 1915. októberétől Mika Ferenc róm. kath. lelkész és Okos Gyula református lelkész.

A hadvezetés igyekezett minden felekezet számára biztosítani a vallás gyakorlásának lehetőségét, tábori lelkészt biztosítani. Törekedtek arra is, hogy a soknemzetiségű haderőnél olyan lelkészek

ÁRI ÉS KIRÁLYI S TÁBORI LELKÉSZE

az istentiszteletet megtartani, mozgókápolnát használtak. Ilyenkor a templom a szabad ég volt, a helyszín a sziklák, az erdők, sokszor ágyúdörgés hangjai mellett, esetenként a gránátszilánkok és a golyózapor közepén. A visszaemlékezésben így olvashatunk erről: *„Az Úrasztalául szolgáló kis asztalt rögtön kivittük, s kész volt a templom, teljes felszereléssel. A boltozatát maga az Úr alkotta, kéklő egével, feltűzvény rá díszül a tavaszi napot, teljes ragyogó pompájában. Az orgona előjátékát a sejtelmesen zúgó hatalmas fenyőerdő titokzatos bűgása szolgáltatta, melybe belesivított az 5-10 percenként megismétlődő gránát dördülése. de mindez elenyészett, amikor körülbelül 200 baka énekelt(...) az ősi zsoldár nagypénteki énekét: Buzdítsd fel Uram lelkedet”*

1915 januárjában, amikor az orosz csapatok a Kárpátokat és az ezeréves magyar határokat támadták, Okos Gyula a szabad ég alatt tartotta az istentiszteletet: *„Január 7-én buzdító istentisztelet tartására kaptam parancsot. Három szép magyar ezred vett részt rajta. Állíthatom, hogy ennél maradandóbb hatást istentisztelet még nem váltott ki a legénységéből. Kárpítja a templomnak a határszéli Kár-*

teljesítsenek szolgálatot, akik beszélnek a legénység anyanyelvét. A katonák nagy része gyakorolta vallását.

„Megható volt amint a katolikus legénység menet közben, sőt harcok alatt is, ha egy-egy templomhoz, kisserű kápolnához, vagy fészülethez ért, könnyebb volt lelkének, ha csak egy percre is kiserant a sorból, letette a fegyvert, s letérdelve ott imádkozott. Sokszor felhangzott a Boldogasszony anyánk szép melódiája is, oly felséges harmóniába összefonódva az Erős várunk nekünk az Isten vagy valamelyik kálvinista zsoldár dallamaival.”

A tábori lelkészek egyik legfontosabb feladata volt, hogy a katonák a harcok alatt is eleget tudjanak tenni felekezetük vallási előírásainak, hiteletüket ugyanúgy tudják élni, mint békeidőben. Ezek közül kiemelkedő jelentőségű volt a szentmisehallgatás, az istentiszteleten való részvétel. Abban az esetben, ha a szabad ég alatt kellett

Okos Gyula (1887–1958)

pátokra boruló magyar égbolt, az akkor annyira beborult égbolt, szőnyege a piros vérrel megszentelt hó, orgonát a fenyvesek szomorú, sejtelmes zúgása szolgáltatta.”

A hosszabb ideig álló frontszakaszok mögött gyakran építettek a katonák fából tábori kápolnákat. Így tettek a 38. gyalogezred bakái is. 1916 augusztusából származó leírás: *„Erdő közepén a brigád kommando és ezred trénye, az ezred és a zászlóaljparancsnokság. Az elképzeltet legszébb helyen a lelkész urak deckungja s ettől pár száz lépésre a most épülő kápolna. A napsugárban ezüstösen fénylő nyírfákból van összeróva a kis templom váza.”*

Református istentisztelet

Forrás: Paul Sándor, Tiszakécske

Forrás: „HAZATÉRNEK... 1914-2014. A MAGYAR KATONA” (KKJN)

Az egyházi ünnepek idején megnőtt a tabori lelkészek feladata. Ők biztosították a lehetőséget arra, hogy a katonák lelkiileg felkészülve ünnepeljenek, a harci helyzet függvényében akár a lövészárkokban.

Istentisztelet – a harci helyzet függvényében

Több példát találunk arra, hogy az aktuális teendők és a harci helyzet az egyházi szabályozást, istentiszteleti rendet felborította. Az Úrvacsoraszertés temetéssel című írás egy ilyen mutat be. Már a címen elgondolkodik a szerző: „Az egyházszeretástan szakértői megcsóválják erre a címre a fejüket. Szinte látom, hogy megcsóválják a fejüket, s magukban el-elmélnéznak... hát még ez is megtörténhetett a háború alatt. Egyazon időben úrvacsoraszertés... és temetés.”

1916 nagypéntekjén úrvacsorával egybekötött istentiszteletet tartott Okos Gyula. A rajvonal mellett állt fel a legénység. „Prédikálni kezdtem majd kiszolgáltattam az úrvacsorát(...) a muszi (muzsika)belötte magát(...) Négyen vérbe fetrengve ott maradnak. Magam ott maradok kissé megszárdultan. (...) Néhány baka megásta a sírt, s az Úrvacsoraszertést befejező „Megelégtívén lelkünket az étel, /Hálaadással távozzunk innét el” ének helyett a bús halotti ének csendült fel: „Csak egy rövid pillanat/Az ember élete...”

Okos Gyula az első világháború idején

A lelkész és a közösség

A visszaemlékezésből kitűnik, hogy a hívek nem csak lelki életükkel kapcsolatban fordultak a lelkészhez és vártak tőle segítséget.

1914 karácsonyán az ezred a szerb frontról visszatért Zimony környékére. Ennek híre hamar haza jutott és az asszonyok vonattal utaztak a harctéren szolgáló férjeiket meglátogatni. A helyszínen azonban nem engedték leszállni őket, visszafordították a vasúti vagon. Egy mindenórás asszony azonban elájult, így a mozdonyvezető nem volt hajlandó magával vinni. Eddigre azonban már parancsba volt adva, hogy akit elfognak, azt őrizetbe kell venni a következő vonat indulásáig. „A szent estén, a megszületett Krisztus dicsőségére egy

vajdó asszonynak nem vala hely másutt, mint akárhogy szépítjük is a dolgot: a börtönben.” Az orvosok sem tudták átvitetni a gyengélkedőre. Ekkor fordult a legénység a lelkészhez, aki sürgős kihallgatást kért az ezredesnél. Rábeszélésére az asszonyt kiengedték a börtönből.

Lelkész mint a közösség előjárója

A közösség számára a lelkész tekintélye megingathatatlan volt. 1915 januárjában a Kárpátokban állomásozott az ezred. A katonák rengeteget szenvedtek a -25 fokal hiedgtől. Okos Gyula ezért otthonról a báránybőr bundáját küldette el maga után. Egyik este, miközben az ezredparancsnokságon járt, a bundát mértani pontossággal kettéhasította valaki. Egy küldöncnek besoztott huszárnál találtak rá a felére. Kihallgatásra is sor került, a lelkész azonban ezt vallotta: „Panaszom visszavonom, mert most figyelmeztetett rá a tisztiszolgám, hogy tegnap én, látva a didergő huszárt, odaigétem neki az egész bundámat. Méltóztatik tudni Hadbíró Úr, feltámadt bennem az, hogy én itt is elsősorban Krisztus katonája vagyok, aki ha lehet megcselekszem az ő parancsát, megosztom falatom az éhezéssel, ruhám a ruhátlan didergővel. ... Hanem baj lett. ... Amint az én huszárom ezt hallja, feszes vigyázba vágja magát, s azt mondja: »Hadbíró Úr, tessék csak agyonlövetni, mert megérdemlem, hogy ilyen embert, aki a papom is – hiszen én is kálvinista vagyok – meg tudtam lopni. Inkább fagytam volna meg, hogy maradok meg otthon, hogy kerülök az apám szeme elé, aki kurátor, mikor saját papom is megloptam, mint a cigányok...«”

Betegek, kórházi szolgálat

A zászlóalj-kötözőhelyeken a lelkészek legfőbb feladata a lelki vigasz nyújtása volt a sebesültek számára. A betegek közül kiemelt figyelmet fordítottak a súlyos sebesültekre.

„A sebesültek nagy részét újrakötözte néhány orvos és szanitéc. Egyik sarokban egy pap gyóntatott, a másikon egy lelkész imádkozik egy sebesülten, egy halálra valóval.”

A fronton a katonák gondolataiban ott volt az elmúlás. Sok bakáknak tett ígéret szólt arról, hogy haláluk esetén nem hagyják eltemetetlenül őket.

„Szegény Csörgő Lajossal épp az előző nap beszéltem, s arra kért, ha meghal, temessem el, s nyugtassam meg szegény anyját azzal, hogy hogy nem lett holtteste a mezei vagy erdei vadak eledele.”

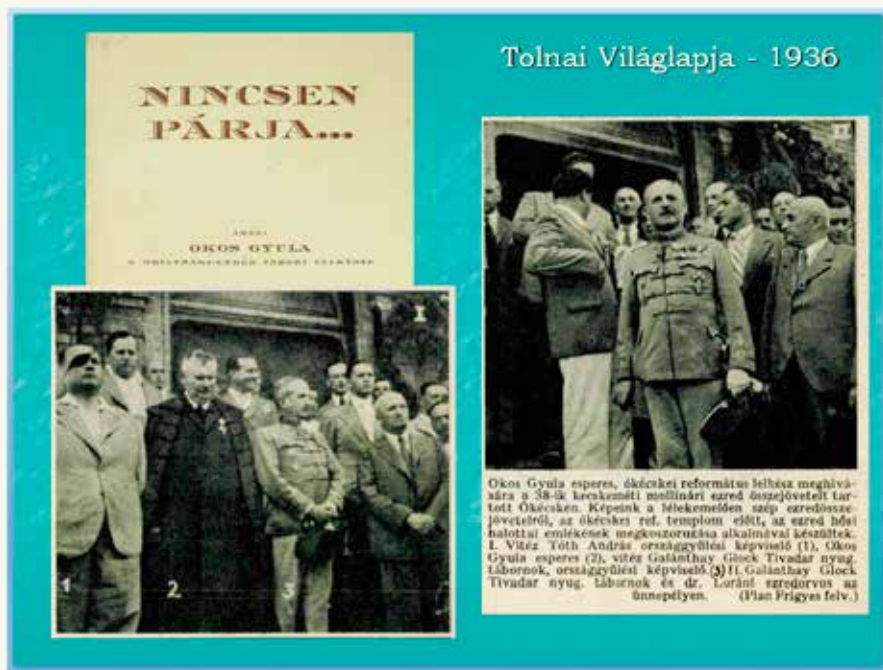
Temetés

A tábori lelkészek gondoskodtak a hősi halottak végső nyughelyére helyezéséről, és vezették az anyakönyveket. Nem minden esetben tudtak a végső búcsún részt venni, ilyenkor a rangidős tiszt búcsúzott a hősi halottól.

A tábori lelkész fekete palástja a legnehezebb helyzetekből is kiutat jelenthetett. 1915 tavaszán a keleti fronton temetni indult Okos Gyula a senki földjére, a két lövészárk közé. A helyzet veszélyes volt, szemben a finn lövészek figyelték mi történik, és tűz alatt tartották a temetőket. „a sírnál megálltam, amelybe már belehelyezték a három hősi halottat. Belekezek a Miatyánkba. Az volt ugyanis a szándékom, hogy utána még egy rövid megáldást mondok, s vége a szertartásnak, amelyet ily veszélyes helyzetben nem istentiszteletnek, hanem istenkísértésnek találtam. Alig mondok pár szót, megszólal a gépfegyver és seprí körülöttem a földet. ...de csak egy két pillanatig tart a kínos állapot. Utána csend...Derék emberek a finn lövészek, észrevették hogy temetés van s a katonának kijáró díszlövést ők szolgáltatták. Én csak azt látom, hogy egyre többen lépnek ki a lőárokból, s jönnek a sírhoz, mire véget ért a Miatyánk...érezem, itt beszélnem, imádkoznom kell... bár a temetési liturgia sorrendje nem ez. És így fordított sorrendben végeztem. Egy puskalövés sem zavarta többé a szertartást. Indultam aztán vissza, most már nem keresve takarást, nyílegyenest, kihúzva magam.” A néhány nap múlva fogságba esett orosz katonáktól tudták meg: „Az ezred jó része finn protestáns volt, felismerték bennem a protestáns lelkészt is”.

Levélírás, értesítés

A temetésen kívül az anyakönyvvezetés és az elhunyt családjának értesítése, sőt a hősi halottak személyes tárgyainak hazaküldése is a lelkész feladata volt. Mint írni és olvasni tudó emberek, nagyon gyakran ők olvasták fel a frontra érkező leveleket, és írták meg rá a választ „hogy X-nél tör-

Forrás: Paul Sándor, Tiszakécske

tént nagy ütközet alkalmából kedves fiuk vagy férje stb. sebesülten, vagy enyhébb sebesüléssel hadifogságba került. A magam részéről ezt rideg formában soha meg nem írtam”. Az 1930-as évek elején egy véletlen során került kapcsolatba Okos Gyula Fábíán Bélával, aki ezt írta neki: „...örök hálaival tartozik azokért a kedves sorokért, amellyel én 1915 májusában, mikor orosz fogságba kerültem, teljesen megvigasztaltam és megnyugtattam a szüleimet, akik soraimat aranykeretbe foglalták és azóta is ott tartják szobájuk legszebb díszeként.”

Együtt...

A katolikus és protestáns tábori lelkészek közötti együttműködés a harctéren mindennapos volt. „A harctéren igazán nem tudtuk megérteni, hogy lehet még a háború alatt is (...) felekezeti villongás néha fénytelen és dicstelen papi segédlettel is. Kint a fronton mi lelkészek tettük volna lehetlenné azt, aki ezzel a Krisztust legjobban gyalázó ténykedéssel megpróbálkozott volna. Nem esett semmi csorba azzal egyik egyház tekintélyén sem, ha a rk. katonák beálltak velünk együtt imádni az Istent, viszont mi sem láttunk abban graváment, ha tábori misén a protestáns legénység is imádkozott lélekben és igazságban, Krisztus parancsa szerint szerető menyeyi Atyjához és Istenéhez. Mi lelkipásztorok pedig, hacsak lehetett, mindig ott voltunk egymás

istentiszteletén. Megtörtént az is, ha az idő nagyon rövid, hogy a mise után közvetlen jött a protestáns prédikáció. Temetéseknél, hacsak lehetett, mindig működött a ref. tanítókól álló dalárda, s nem egy esetben magam is énekeltem katolikus kollégám segítségére a »Ments meg engem Uram« fenséges szép halotti éneket.”

Az együttműködés máig megható, szép példáját vetette papírra Okos Gyula református lelkész: „A testvéries együttérzésnek és működésnek egyik legragyogóbb példáját éppen Pálfi Lajos rk. ezredlelkészársam adta [...] 1915 április végén, mikor a domafalvi ütközet után el kellett készülnünk arra, hogy az orosz túlerő minden órában áttörheti frontunkat, s akkor a két egymás mellett lévő hegyen elszórva fekvő sebesülteink és halottaink az oroszok kezébe esnek, [...] jó maga mondotta: »Kedves Testvér, menj te az egyik hegyre, én a másikra, én megáldom a tiedet, te áld meg az enyéimet is, nincs most időnk a válogatásra. Szívesen veszik azok bármelyikünk kezéből a vigaszt, s az a jó Isten meghallgatja mindkettőnk imáját egyaránt!«

A kérdésre, hogy vajon mit szól ehhez az egyházi hatóság, „Áldott szép kék szemét az ég felé emelte, és azt mondotta: én most a legmagasabb kommandó parancsát teljesítem, most annak vagyok alárendelve közvetlen. Az pedig azt mondja mindig: Egy a ti mesteretek, a Krisztus s ti mindannyian atyafiak vagytok.”

Bognár Anikó

„Ha dolgozom, idegessé csak az tesz, ha fejem fölött repülők lönek.”

FARKAS ISTVÁN

I. VILÁGHÁBORÚS ALKOTÁSAI

„A háború végtelen sok emberi vonatkozásánál fogva minden időben belenyúlt az emberek érzelmeibe, formai megnyilatkozásaival felverte a művészi képzeletet s a Ramsesek idejétől Székely Bertalanig a nagyszabású képzőművészeti alkotások hosszú sorát hozta létre. Ez a mi legendás küzdelmünk, népháború lévén, belesodorta a művészek egész sorát a háború áradatába, akik onnét természetesen a benyomások megszámlálhatatlan és megmérhetetlen gazdagságával térnek majd vissza. Mit fog megérlelni ez a hallatlanul mély élmény? Tudják-e azt már művészeink?

Micsoda érzésvihart ver fel a lelkükben a nagy idők nagy sora, bennük, akik ott vannak a harc mezéjén, látnak és éreznek, hallanak és szenvednek, lelkesednek és iszonyodnak, az emberi szenvedelem minden futamát átélük?! Úgy gondolom, ez az érzés a lényeges. Ebből fognak kialakulni a formai megoldások.” (Dr. Lázár Béla: Magyar művészek a csatatéren VI. Herman Lipót. In: Művészet, XIV, 1915/1.)

A Kecskeméti Katona József Múzeum képzőművészeti kollekciójának művészettörténeti szempontból egyik legjelentősebb

egysége a Wolfner–Farkas–Glücks-gyűjtemény, melynek révén a magyar művészet legjelentősebbjei, nagy magányosai közül háromnak is (báró Mednyánszky László, Farkas István és Nagy István) életművet érzékeltető minőségű és nagyságú anyagával rendelkezünk. Ezt tudtuk kihasználni 2014. július 31. – december 21. között a Cifrapalota II. emeletén megrendezett kiállításunkon („Így! Most már lőhetnek... Köszönöm!” – Mednyánszky László, Farkas István és Nagy István az I. világháborúban), amikor az I. világháborút különleges szemszögből, az ott résztvevő három híres

Farkas István: Hasaló katonák, 1915 (papír, pasztell, szén, 36x50 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

magyar alkotó rajzain és festményein keresztül mutattuk be a látogatók számára. A tárlat anyagából a legismertebbekről, a háború idején már a hatvanas éveit taposó Mednyánszky alkotásairól, a Hírös Históriak 2017/4. számában jelentettünk meg egy gazdagon illusztrált tanulmányt. Az arisztokrata művész a bécsi hadügy-minisztérium által létrehozott kaiserlich und königliche Kriegspressequartier, azaz a Császári és Királyi Sajtóhadiszállás kötelékébe tartozott, s az ún. Kunst-gruppe tagja volt, többek között Kisfaludi Strobl Zsigmonddal, Márfy Ödönnel, Pór Bertalannal, Rippl-Rónai Józseffel, Vaszary Jánossal és Zádor Istvánnal egyetemben. Ezzel szemben Farkas István és Nagy István hagyományos katonai szolgálatot teljesítettek, s nem számítottak ily módon „hivatalos” hadifestőnek. *(„Az adatok szerint 257 magyar művész szolgált az első világháború hadszínterein, többségük önkéntesként, mások hivatalos behívóval.”* – Turok Margit: *Művészeink az első világháborúban.* In: *Magyar Szemle, Új folyam XXVIII. 9-10. szám*) Tematikus számunkban ezúttal az előbbi alkotó Kecskeméten őrzött művei segítségével emberközelibb módon, az átélhetőséget is szem előtt tartva, mutathatjuk be a nagy háborút.

Farkas István (1887–1944) 1911 végétől óta Párizsban tartózkodott, ahol az Académie La Palette növendékeként olyan jelentős művészekkel dolgozhatott együtt – a közel hasonló korú tanárok és tanítványok között –, mint például Henri Le Fauconnier, Jean Metzinger, Amédée Ozenfant, Dunoyer de Segonzac, Fernand Léger, Marc Chagall, a magyarok közül pedig Csáky József, Réth Alfréd és Szobotka Imre. A hamarosan maga is kubista kompozíciókat alkotó művész Párizs új művész-kerületében, a Szajna bal partján, a Montparnasse-on telepedett le (Rue Champagne Premiére 9), ahol műteremszomszédai többek között Othon Friesz, Bölöni György és 1913 őszétől Rainer Maria Rilke voltak. Az idillnek azonban 1914 augusztusában vége szakadt. Kitért az első világháború, s mint ellenséges ország polgára, Farkas István – az internálást elkerülendő – kénytelen volt elhagyni Franciaországot. (Az ott készült műveit azonban nem vihette magával, sőt jó részüket később el is árverezték.)

A művész önként vonult be – az apja akarata ellenére – az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregébe. (Nevét talán

Farkas István: Dalmát férfi, 1916 (vászon, olaj, 48x37 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

ezzel összefüggésben magyarosította 1915. január 13-án, immár hivatalosan is, Wolfnerről Farkasra.) Először a 2. honvéd tüzérezredben, majd később a 40. táborig tüzérezredben szolgált. Mint felderítő tiszt és tüzér főhadnagy rajzokon, festményeken örökíti meg a világháború szereplőit, mindennapjait és általa is megjárt színtereit (Szerbia, Macedónia, Albánia, Montenegró, Galícia, Lengyelország, Olaszország). 1915-ben készült korai háborús remekművé, a Hasaló katonákon, a végtelenül visszafogott monokróm tájháttérből élénk színű pasztellel kiemelt főszereplők megformálása még a párizsi előzmények

folytatásaként értékelhető. Az édesapja, Wolfner József által kiadott Művészet folyóirat 1915/10. számában megjelent két litográfiája (koldusasszony gyermekével, és egy katona arcképe) már Farkas alkotói módszerének, felfogásának naturalisztikusabb irányba fordulását jelzi.

Farkas István 1916. január 30-tól a bolgárok által elfoglalt szerbiai Nišben szolgált. Ide kapcsolható a kecskeméti múzeumban őrzött ún. Fekete vázlatfüzet, melyben a bejegyzett dátumok alapján az 1916. március 6. és május 14. közötti időszakból 68 oldalnyi – különböző technikával (ceruza,

diófapác) a Balkánon, a macedóniai Monastirtól Tiranán át Durazzóig (ma Durres) készült – rajzot találunk. Bár az ábrázolásé, a látvány, a választott téma naturalisztikus jellegű rögzítése az elsőbbéség, ahol a Mednyánszkytól, ifjúkori mesterétől tanultak is ismét előjöttek, mégis – különösen a portrék egy csoportja esetében – formai kérdések is szerepet kaptak. A Münchenben, Párizsban tanultak és látottak mellett a nehéz háborús körülmények által kikényszerített gyorsaság is befolyásolhatta a fejek különböző mértékű stilizálását, melyeken a kubizmus, s a szecesszió egyes törekvései, sőt néhány esetben még karikatúrisztikus vonások is megfigyelhetők. Rajzain, más harctéri alkotókhoz hasonlóan, kiemelt helyet foglalnak el a nagy világháborús során bejárt külszói helyszínek, ahol nem csupán a természet, a táj háború ejtette sebeit örökölte meg, hanem – az aktuális eseményektől függetlenül – a saját maga számára érdekesnek, festőinek talált motívumokat is (pl. Apa gyermekével, pópák, katonazenészek). Farkas tehát Mednyánszkyhoz hasonlóan nem allegorikus kompozíciókat, haditudósításokat kísérő il-

lusztrációkat, illetve a háborús propagandát szolgáló alkotásokat készített. Farkas István így írt a háború során szerzett élményeiről és a művészi alkotómunka meglehetősen sajátos körülményeiről az 1916. február 5. és augusztus 21. között vezetett frontnaplójában: „Nem kívánhat úgyszólván olyat festő, mit ne tárna eléje Űsküb (Skopje) a napnak minden szaka, egy-egy ember mozdulata, ahogy ül, áll, ahol ül áll, guggol, fekszik, lovát itatja vagy törökösen árulja dohányját. [...] Csak egy hídnál órákat napokat el lehetne tölteni! Török turbános fehér szakállas öreg, milyen színek! [...] Szép Corot-ós reggel. [...] Ha dolgozom, idegessé csak az tesz, ha fejem fölött repülők lónek. Potyog a sok töltelék golyó és zúzózzúzócsa hüvely. Persze megkésve jövök vacsorázni. Ma délután négy rajzvázlatot csináltam. Elég dobre! [...] D.e. és D.u. is a 54. I. T. D. Reservéjének állásában rajzoltam. Délelőtt pár srappel d. u. 3 gránát közvetlen közelben. Ilyenkor nem kellemes rajzolni. [...] Nehéz így skiccelni. Hol maszkirozás, hol ismét lónek, elfordítják. Szörnyű erős a légnymás a lövés pillanatában. Fülemből kicsapta a vattát, és már majdnem kész

színvázlatomnak csak nyomai maradtak meg, úgy lefújta a szentet. Csak egész gyors vázlatokat lehet ott csinálni.” (Farkas István festőművész frontnaplója. A Magyar Nemzeti Galéria Adattárában /6731/1954/ található szöveget kiolvasta: Bardoly István és Markója Csilla. In: Enigma, No. 28, VII, 2001. pp. 155–178.)

Bár nem a Császári és Királyi Sajtóhadiszálláshoz beosztva alkotott, 1916 és 1918 között Farkas mégis részt vehetett a műveivel a Bécsben és Budapesten megrendezett csoportos „hadiképiállításokon”. A Singer és Wolfner cég által kiadott, s Herczeg Ferenc szerkesztette Új Idők című hetilap 1916/37. számában például az alábbi képaláírással jelent meg az egyik alkotása: „A bécsi hadikiállításból. Rögtönzött hadihíd Nisben. Farkas István honvédszázados pasztelképe”. A kecskeméti gyűjteményben őrzött, s 1916-ban festett Dalmát férfi (Férfi meggyezésű fezen) hátoldalán pedig egy pecsét bizonyítja, miszerint ott volt 1917 februárjában Budapesten, a Kriegspresssequartier Kunstgruppe Nemzeti Szalonban rendezett második

Farkas István: Kantinban, 1918 körül (papír, szén, 32x48 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

műkiállításán bemutatkozó 75 művész (az eddigiekben még nem említett magyar alkotók közül például Basch Andor, Frank Frigyes, Herman Lipót, Kandó László, Maróti Géza, Márton Ferenc és Vidovszky Béla) 567 alkotása között. A katalógusban nincs minden mű felsorolva, így Farkas István esetében sem, ennek ellenére az itt olvasható képcímek fontos forrásunk a háborús tematikát illetően: „112 F. H. Batt 2/55 a Wysokánál tempera / 114 Az 54. J. T. D. tartalék állása Glomboka Dolinánál olajf. / 115 Istenisztelet a bolgár király neven. pastell / 116 A 3/6 hegyi üteg tüzelő állása / 118 A 3/6 hegyi üteg tüzelő állása pastell / 119 Török hagyma üzlet Üskübben / 120 Táncoló és üvöltő dervisek / 121 Macedon pásztorok / 124 Vásár Nisben / 125 Lóitatás”. A már idézett 96 oldalas frontnapló egyik részletéből (1916. augusztus 10.) kiderül az is, hogy Farkas István parancsnokai valószínűleg folyamatosan lehetőséget adtak a katonai feladatok mellett végzett művészi tevékenységre, sőt szívesen tetszelegtek megrendelői szerepben is: „Bent voltam corps commandónál (hadseregparancsnokság), hol Hoffmann ő excellenciája mintegy fölszólított, hogy továbbra is itt maradjak. [...] Őex. megtekintette képeimet, megelégedésének adott kifejezést. (Megtekintette ist überteriben) Elmondta hogy Höhn generális az ő (mert rám nem vonatkozhatott – fél napig voltam a corpsnál) corps festőivel nincs megelégedve, mert trént stb. szóval azt rajzolják, ami hátul van, és szép polgári életet élnek. – Azonkívül felszólított, hogy fesse meg az 1915. okt 15 ik kozák támadást és a 1915 dec. 29 offensívát. – »Kozákat nem láttam még; még kevésbé támadást« feleltem. Az nem baj, majd a szemtanúk elmesélik, milyen volt. – Dobre. Kévs ideje volt, tehát csak annyit feleltem, hogy meg gondolom.”

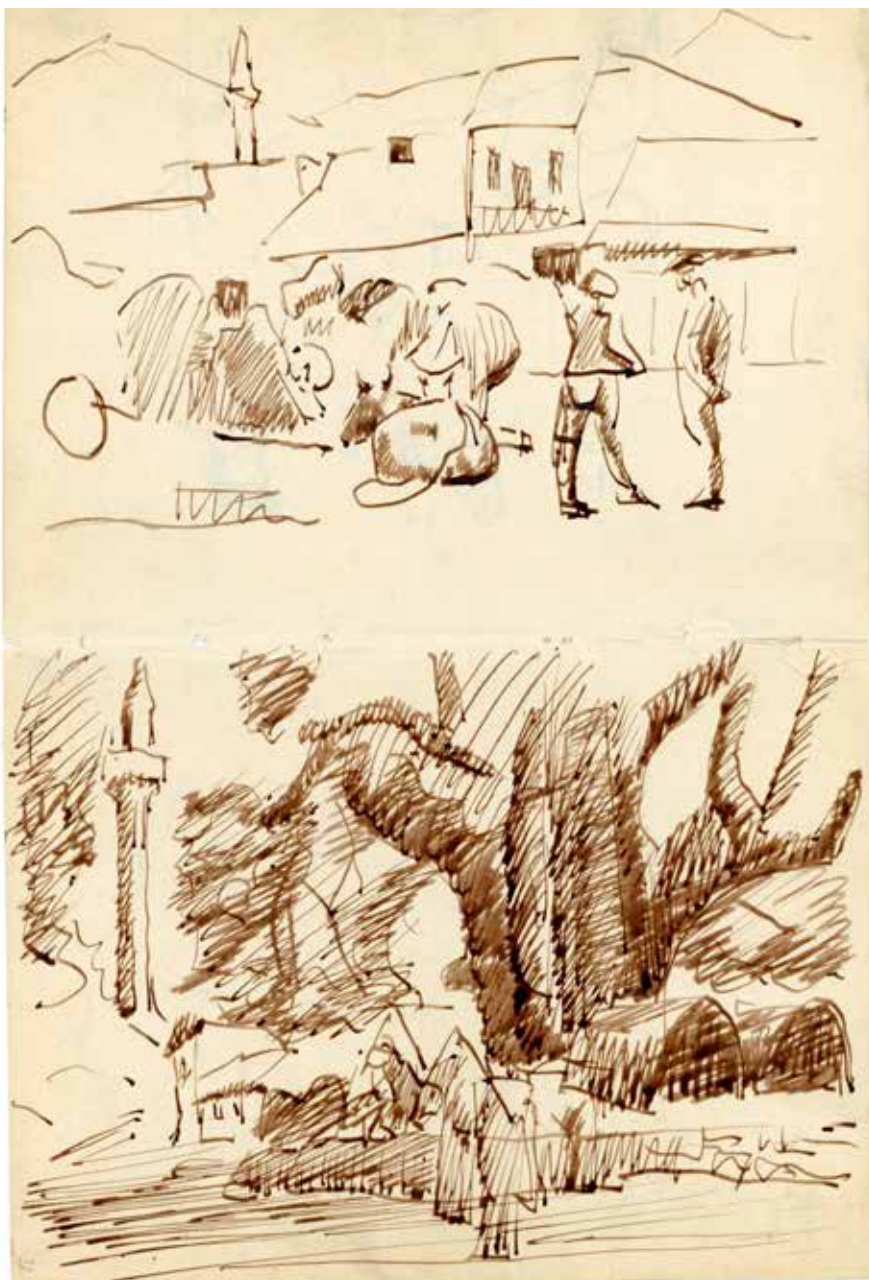
Farkas István számos kitüntetést, érdemrendet, dicsérő elismerést, oklevelet kapott a háború végéig. Szerencsétlenségére 1918. november 5-én hadifogságba került az olasz fronton, ahonnan csak 1919 szeptemberében szabadult és térhetett haza. Minden bizonnyal itt készülhetett a kecskeméti múzeumban őrzött legsötétebb, a papír felületét szinte teljesen kitöltő szénrajza, a Kantinban.

Végezetül álljon itt egy anekdotikus jellegű történet, mely a festő egyik legsajátosabb „háborús” élményéhez, az uralkodó 1916. november 30-án tartott bécsi

temetéséhez kapcsolódik: „Jean Follain (1903–1971) költő később a Nouvelle Revue Française-ban ír Ferenc Józsefről, és ott megidézi az I. világháborúban tisztként szolgáló Farkas alakját: »Farkas nevű festő barátomnak, aki gazdag budapesti kiadó volt és izraelita, és aki a nácik egyik gázke-mencéjében végezte, az a megbízatás jutott 1916-ban, hogy vegyen részt Ferenc József ünnepélyes temetésén. A szállodákban mindenki az ajtaja előtt hagyta a nadrágját, hogy kivasalják másnapra. A temetés előestéjén Farkas is otthagya az övét,

kapitányi díszruhájának nadrágját, az ajtó egy boltívére akasztva. Másnap a nadrág nem volt ott: ellopták. Így kénytelen volt vendéglátója fiát kölcsönvenni, aki tiszt volt, akárcsak ő, és a fronton harcolt. Ez a szükség-nadrág meglehetősen rövid volt, hózentróger nem volt hozzá, lakkcipőjére esett, ugyanakkor fehér posztóból készült díszzubbonya kifogástalanul állt rajta.«. (S. Nagy Katalin: Farkas István rajzai a háború és a hadifogság éveit 1915–1919. In: Múlt és Jövő, LIV, 1993/3. pp. 95–99.)

ifj. Gyergyádesz László

Farkas István: Rajzok az ún. Fekete vázlatfüzetből, 1916 (41 lap, 68 rajzolt oldal, papír, ceruza, diófacék, 16x12 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

A TÖRTÉNELEM SODRÁBAN

A Tanácsköz

Az első világháború lezárását követően hatalomra jutott polgári-szociáldemokrata koalíció, a Magyar Nemzeti Tanács kormánya sajnálatos módon nem tudta megoldani a szociális és gazdasági problémákat, a területvédelem feladatait.

Amikor az 1919. márciusi Vyx-jegyzék lehetetlenné tette működését, szétzilálta perspektíváit, az MSZDP-nek adta át a hatalmat, mely a február 20-i Népszava-székház előtt lezajlott lövöldözés miatt betiltott Kommunista Magyarországi Pártja irányába kereste a kapcsolatokat, a börtönből kihozott kommunistákkal egyesült pártot hoztak létre, kikiáltották a Magyarországi Tanácsköztársaságot, mely megkezdte programja érvényesítését: a tanácsrendszer kiépítését, a szocializálásokat. E folyamatot a Tanácsköztársaság államjogi rendszerét kiépítő 1919. április 7-i tanácsválasztásokig már felvázoltuk az előző számban.

Ma a magyar sajtóban, történettudományban elkecseregett viták zajlanak a Tanácsköztársaság megítélése kapcsán. E tanulmány szerzője még emlékezik a 70-es és 80-as évtized sokszor bosszantó és neveléses egyoldalúságaira, amikor a magyar kommun oldalán minden szép, jó, erkölcsi-

leg emelkedett volt, a fehérek, az ellenforradalom oldalán pedig csak a gonoszság, az árulás, a terror stb. volt a jellemző.

Ma szinte megfordulni látszik az értékelés, amikor csak az egyoldalú jelzők: pátkányforradalom, vörös terror stb. tűnnek dominánsnak a kérdés megítélésében.

E megközelítésben visszatekintve, 1919 márciusában nem volt más rendszer, politikai erő, tényező, mely átvette volna az ország vezetését, vállalva a világorradalomra építve az ellenállást, mint adott pillanatban a Magyarországi Szocialista Párt és a Magyar Tanácsköztársaság voltak. Azt senki nem vitatja, hogy az anorganikus, szervetlen berendezkedés gyors, kapkodó intézkedések sorozatának eredménye volt. A diktatórikus jelleg eltért a vidéki magyar közélet eddigi alkotmányos formáitól, viszont bizonyos naiv szociális törekvések mögött lévő esetleges társadalomjavító szándékokat sem vitathatjuk. Az antant és a környező államok hitszegő területrabló céljaival szemben – a magyar hadsereg sajnálatos és szándékos leépítése miatt – a magyar kommun vállalhatta a konfliktust. Ennek volt betudható, hogy a francia sajtó március-április fordulóján sorban hozta le „Románia veszélyben” című vezércikkeit.

A Vörös Hadsereg bevonulása Kassára

Az viszont tény, hogy az említett, gyorsan kialakított belső berendezkedés távol állt a magyar közélet eddig működő, viszonylagosan alkotmányos formáitól.

1919. április 16-án a román királyi hadsereg a Tiszántúlon felzárkózó alakulatai – északon a 6., 7. és a 16. hadosztály, valamint a 2. lovashadosztály, délen pedig az 1. és 2. vadász hadosztály, valamint a 18. hadosztály – megindították a támadást a magyar vörös hadsereg két gyalogos hadosztállyal és egy önálló dandárral rendelkező erői ellen. A románok közel háromszoros tűzérségi fölényrel rendelkeztek. A Csucsá-Szilágyosmlyó-Técső

Társaság Kecskeméten

lasztásokon rendkívül alacsony részvételi aránnyal megválasztott, lényegi társadalmi támogatottságot nélkülöző munkástanács, de inkább a direktórium az országos átlagnál jóval erőszakosabb és radikálisabb megoldásokat és intézkedéseket akart érvényesíteni.

Vezetője, dr. Buday Dezső pécsi származású jogakadémiai tanár magatartásában a korábbi évekhez képest gyors és érthetetlen változás történt. Két évvel azelőtt, még a magyarság közép-európai vezető szerepéről értekezett, 1919 áprilisában pedig kijelentette: „...a kommunizmus útja...összegyűjteni mindent és közösen elosztani.”

A jogász Budaynak, akit zsidó származása ellenére példaként foglalkoztatták a századelő keresztényszocialista társadalmopolitikai törekvései is, minimálisan a személyes tulajdon szentségét figyelembe kellett volna vennie.

Ez is közrejátszhatott abban, hogy április 18-án a Héjjas-tanyán, Héjjas Iván és Aurél vezetésével, antikapitalista elemeket is tartalmazó programot fogadtak el, majd a szervezkedés útjára léptek. Ők, valamint Raád Árpád, Haág Ágoston, Homonnay Tibor és dr. Liszka Béla tervei szerint a Ferenc József és a Rudolf laktanyákban levő bizalmas emberek segítségével beengedik az említett kaszárnyákba a környékbeli tanyákról összevont, főként gazdákból álló felkelő csoportokat, és rájuk, illetőleg az átállt katonai alakulatokra támaszkodva átveszik a hatalmat a város-

vonalon áttörték a 39. dandár és a Székely Hadosztály védelmét. A magyar csapatok folyamatos visszavonulásba kezdtek, április 23-án a román északi csoportosítás elfoglalta Debrecent, a déli pedig Gyulát. A támadás tovább folytatódott, a túlerőben levő románok április 30-án elérték a Tisza vonalát, ahol azonban megálltak. A Tanácsköztársaság vezetésén pánik lett úrrá, azonban a május 1-ji országos nagyszabású ünnepségek után a Budapesti Munkástanács a mozgósítás és a védekezés mellett döntött.

Mint az előző számban kimutattuk, a Kecskeméten, az április 7-i tanácsvá-

Landler Jenő belügyi és kereskedelmi népbiztos

A Cserny-különítmény.
A képen Cserny József (balra) és csoportja látható 1919-ben

ban. A terv azonban kiszivárgott, április 22-én a direktórium túsznak minősített 68, tekintélyesebb kecskeméti polgárt, értelmiségit, gazdát, közöttük Bagi László helyettes polgármestert, Beretvás István és Bodri Benő birtokosokat, Bóka Péter tanárt, dr. Daróczi József bírót, dr. Farkas Béla gyógyszerészt, Héjjas Elek és István birtokosokat, dr. Jámbor József és dr. Kiss Endre ügyvédek, Kecskeméti Géza szőlőtelepi igazgatót, dr. Kovács Andor egyetemi tanárt, Mintsek Géza drogériást, Móczár Gábor birtokost, dr. Szabó Iván bankelnököt, dr. Iványosi Szabó László ügyvédet és Szappanos Géza birtokost. Kecskemét történetében a mai napig ismert családnevek... Erre Héjjasék leállították az akciót. Ezt a szentkirályi gazdák nem tudták,

elindultak a város felé, azonban a kecskeméti munkásszázad és a Szegedi Terror Brigád az úrréti laponnál géppuskatűzzel szétszórta őket. Itt Csorba József és Csík János gazdálkodót agyonlőtték, majd a tanyák átfésülése közben megölték dr. Kiss Béla ügyvédet, mintegy 100 főt fogházba vittek, őket igen brutális vallatásnak vetették alá. Ezért Hajnal Hamar János gazdálkodó és felesége az öngyilkosságba menekültek.

Megállapíthatjuk, ez volt a Tanácsköztársaság elleni első felkelési kísérlet az országban. Ugyanis Budapesten, a Nikolényi-Stenczel-féle szervezkedést már a kezdeti stádiumában felszámolta a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztálya, vezetőit kivégezték.

A következő két hét meglehetősen kaotikusan alakult Kecskeméten, de országosan is. A katonai helyzet alakulása, miszerint a román hadsereg elérte a Tiszát, pánikot váltott ki a vidéki direktóriumok vezetésében. Talán itt csak két példát érdemes említeni, Szolnokot és természetesen Kecskemétet.

Szolnokról visszavonult a Vörös Hadsereg, elmenekült a direktórium, a kialakult hatalmi vákuumban a régi közigazgatási és katonai vezetőkől szerveződött fehér csoportok vették át a hatalmat a városban. Azonban kiderült, hogy a románok nem szándékoznak átlépni a Tiszán, elérték a tervezett Nagy-Románia nyugati határát, ezért megálltak. A helyzet ilyen alakulása miatt a Vörös Hadsereg kisebb harcokat követően elfoglalta a várost a fehérektől, majd a beérkező, Szamuely Tibor vezette Lenin-fiúk megtorolták a hatalomátvételi kísérletet. Ekkor végezték ki Majthényi Pál hadnagyot, a Kecskeméti Felsőkereskedelmi Iskola 1915-ben végzett diákját is.

Minden bizonnyal hasonló pánik jelenthetett meg a direktórium vezetésében Kecskeméten is. Május 1-jén még nagyméretű ünnepség, felvonulás zajlott le a város központjában, melyet propagandisztikus népiünnepély, ökörsütés követett a KTE-pályán, másnap azonban a direktórium és az intézőbizottság vezetői és családtagjaik gépkocsival Budapestre menekültek. Minden bizonnyal a román hadsereg beérkezése rémhírétől tartottak. A városban hatalmi vákuum keletkezett, ezt kihasználva a lakosság bizonyos csoportjai fosztogatásba kezdtek egyes kerületekben, például Máriavárosban. Hunyetz csendőr alezredes

Gyakorlaton a Székely Hadosztály

fehér jelzést kitűző „vörösőrei” helyreállították a rendet, majd 3-án körbevették a Városházát.

A Forradalmi Kormányzótanács a kecskeméti helyzetre reagálva katonai diktatúrát vezetett be a városban május 4-től június 3-ig, melynek élére Sinkó Ervint nevezte ki. A szegedi Terror Brigád és a Budapestről érkezett katonai alakulatok május 5-én lefegyverezték a Vörös Őrség gyanánt működő csendőrséget, ennek az akciónak során lötték le Vén András csendőr-segédfelügyelőt.

Sinkó Ervin új, tíz ügyosztályból álló közgazgatási szervet nevezett ki a város élére. Sinkó reálisabban mérte fel a helyzetet, példaként megszüntette a piaci áruhiányt előidéző ármaximálást. Több kortárs és szerző egybehangzó véleménye szerint az „Optimisták” írójának volt köszönhető, hogy meglehetősen enyhe ítélet született a szentkirályi felkelési kísérlet résztvevőinek ügyében. Talán ez is igazolja, a magyar kommuné esetében is több árnyalatról beszélhetünk, lehetett értelmesen és emberséggel is vezetni egy egyébként a kényszerű helyzetből következő rendszert.

Május 1-jén az egész országban, de elsősorban Budapesten nagyszabású ünnepek zajlottak le, majd másnap, május 2-án a Budapesti Munkástanács és a Forradalmi Kormányzótanács a katonai ellenállás mellett döntöttek. Erre már korábbiakban is történtek előkészületek, április 19-én a Budapesti Munkástanács – Garbai Sándor és Kun Béla beszédeit követően – a budapesti munkásság Magyar Vörös Hadseregbe történő mozgósítása mellett döntött. Megkezdődött a vasas-, postás- és vasutasvezredek szervezése. A Tiszántúlról mintegy 15-20.000 fiatal-ember állt be a Vörös Hadseregbe. Nem feltétlenül osztályöntudatból, mint ezt a pártállam korában írták, hanem mert el akarták kerülni a besorozást a román hadseregbe. Fiatal vezérkari tisztek vették át a magasabb egységek irányítását. Ezt már megelőzte a Hadügyi Népbiztosság Kecskemétet is érintő, 7848/eln. 32. számú rendelete, mely alapján 8 repülőszázadot szerveztek, ebből az 5. Kecskeméten lett elhelyezve.

A régi hadsereg tisztjei, altisztjei nemzeti érzéseit, önrzetét sérthette, hogy április 22-én rendeletileg bevonták a korábbi nemzeti és csapatvezetőket, és a vörös zászlók kizárólagos bevezetéséről intézkedtek, majd megszüntették a korábbi rendfokozatokat. Ettől függetlenül

kötelességüknek érezték a Vörös Hadsereg támogatását. Példaként Schreiner Károly ezredes, a Vörös Hadsereg tüzérségének vezetője a következőképp nyilatkozott:

„A forradalom eddigi menete engem nem tudott lelkesíteni. Egy olyan országnak, amelynek nincs hadserege, el kell pusztulnia. A Károlyi-kormány pacifizmusból szétverte nemcsak a régi hadsereget, de egy új hadsereg felállításának lehetőségét is. Május 2-ig a tanácskormány is folytatta ezt...de én most komoly fordulatot látok... Látom, hogy a kommunisták a tömegeket a honvédelemre mozgósítani tudták, és hadsereget tudtak teremteni.”

A két héttel azelőtti bomlás állapotával szemben a Magyar Vörös Hadsereg május 15-i hadrendje a következő erőkkel számolhatott: 115 zászlóalj, 84 géppuskás század, 8 lovas század, 14 ágyús üteg, 20 tarackos üteg, 2 hegyi ágyús üteg, 3 nehéz üteg, 8 repülőszázad, 16 műszaki század. Stromfeld Aurél vezérkari főnök támadó hadműveleteket tervezett.

A megerősített, Landler Jenő hadtestparancsnok és Julier Ferenc ezredes vezérkari főnök irányította III. hadtest május 30-án indult el Miskolcra, június 6-án Kassát, majd 9-én Eperjest, 10-én Bártfát szabadította fel. A Kassára bevonuló 6. hadosztály a nemzeti zászlót tűzte ki. Érsekújvár június 3-i elfoglalását követően a csehszlovák hadügyminiszter a menekülést ajánlotta kormányának Pozsonyból. Clemenceau két jegyzéke azonban megtevesztette a magyar kommünnt, a Felvidék kiürítését nem követte a Tiszántúl átadása.

A határok ismertté válása, a védelmi szerep megszűnése a kommün társadalmi támogatottságát ásta alá. Június közepétől tehát megszűnt a rendszer léttalaja. Az erőltetett kényszersorozások, a fővárosi élelmiszerellátást biztosítani hivatott vidéki rekvirálások ellenérzéseket váltottak ki, melyek felkelésekben nyilvánultak meg. Június 24-én Lemberkovits Jenő százados által vezetve a Ludovika Akadémián és a dunai monitorok részéről kezdődtek az elszánt és hősi ellenforradalmi mozgalmak, majd június 19. után az egész Duna mentét elárasztotta a felkelési hullám. A szerepét veszített kommün már csak kegyetlen megtorlással tudott reagálni ezekre a jelenségekre, példaként Kalocsán

és Dunapatajon, végül is terrorba fulladt. Hiába sürgették a mérsekelt, jobboldali szociáldemokraták a diktatúra és a terror megszüntetését, a rendszert már csak a nehézségi erő működtette. Ha az irodalomhoz fordulunk, az 1919. júniusi helyzetet már nem a Várnai Zseni, Szilágyi Jolán rajzaival illusztrált „Örömök kertje” című kötet, hanem Babits Mihály: Szittál-e lassú mérgeket? című versével minősíthetjük:

*Mert minden édenek neve
vad poklokot bűvöl...
Ó, varázs van a szavakon,
hogy a Teljesedés
Másképpen értse mind,
legyen elátkozott vetés.*

A korszak embere – átélve az I. világháború szenvedéseit, küzdelmeit – mindkét oldalon elszánt, önfeláldozó, esetenként kíméletlen módon harcolt eszméért, a maga igazáért. Az eszmék által vezérelt korabeli – emberileg többnyire puritán és fanatikus szereplők esetében – csak a leg-ritkább esetekben beszélhetünk személyes anyagi célokról.

Kecskeméten Sinkó Ervin már említett, türelmes másfél hónapja után, június 19-

Berkes Ferenc, újságíró

A Székely Hadosztály

Vörösteror Dunapatajon

én a Forradalmi Kormányzótanács Berkes Ferenc újságíró-t nevezte ki kormányzótanácsbíróvá. Az eredetileg kereskedői végzettségű Berkes érdeklődött a városi építkezések, a mezőgazdaság új lehetőségei iránt, azonban olyan szerepre kényszerült, amely meghatározta további sorsát is. Szamuely Tibor utasítására intézkedett a Forradalmi Katonai Törvényszék eljárására, mely halálra ítélte a fiatal Horváth József, Szabó István, Hus Lajos, Tar János, Kugelman Henrik solti és hartai felkelőket, akik földművesek, napszámosok voltak. Őket az Erzsébet laktanyában végezték ki, majd a Matkói úti temetőben temették el. Exhumálásukra és hazaszállításukra 1919 őszén került sor. E tragédiát leszámítva, Kecskeméten június-július folyamán viszonylagos nyugalom volt, bár a közhangulatot rontotta a kötelező fővárosba történő élelmiszer-szállítás és a 18–45 éves korosztály kényszersorozása. A munkaerőhiány miatt Berkes a fővárosból kért ifjúmunkásokat a barackszedésre.

A Magyar Vörös Hadsereg kezdetben sikeresnek tűnő tiszai támadása, majd a visszavonulás, a román csapatok tiszai átkelése megpecsételte a kommün sorsát. Augusztus 2-án Farkas Sándor, a kommün utolsó városparancsnoka „A város közönységéhez” című kiáltványában ismertette a lakossággal a tanácskormány lemondását és a Peidl Gyula vezette szakszervezeti kormány létrejöttét, nyugodt, békés magatartásra hívott fel.

Augusztus 3-án már az I. hadtest parancsnoka, Werth alezredes által kinevezett új városparancsnok, Császár István csendőr főhadnagy kezében volt a hatalom a városban, aki visszahelyezte tisztségébe a március 21. előtti polgármestert, Sándor Istvánt, aki a Tanácsköztársaság alatt a 200 tagú munkástanács tagja és a közigazgatás hivatalvezetője volt. E nap Cegléd felől beérkeztek Kecskemétre az első román egységek.

Egyoldalú vélekedés, hogy az 1919 áprilisától kezdődő túszedést és a magyar kommün egyes hatalmi struktúráiban, belügyi szerveiben, nyilvánvalóan bolshevik vadhajtsásként megjelenő indokolatlan terrort lehet csak tekinteni a soktényezős rendszer meghatározó, kizárólagos jellemzőjeként.

Bármennyi, a korabeli és a korábbi munkásmozgalom ideológiájából fakadó eszmei és politikai korlát jellemezte, megpróbált valamiféle megoldást találni az ország széthullásából fakadó helyzetre, a szociális

viszonyokra. Március-április-május folyamán egyszerűen nem létezett más politikai erő, rendszer, kormány, mely alternatívát jelenthetett. Itt említhetjük meg, hogy az Ábrahám Dezső, majd gr. Károlyi Gyula aradi és szegedi ellenforradalmi kormányai is csak május-június folyamán szerveződtek meg, amikor viszont a Magyar Vörös Hadsereg a legnagyobb katonai sikereket érte el a csehszlovák hadsereg ellen.

1919 áprilisára, májusára a dualizmus politikai elitje vagy emigrált, vagy internálták (például Wekerle Sándor, br. Hazai Samu), vagy passzivitásba szorult. Voltak közöttük, akiket – példaként a Hollán Sándor államtitkárait, Návay Lajost, a képviselőház elnökét és testvérét (Kiskunfélegyházán) – a valóban vörös-terroristának tekinthető Cserny-különítmény (a későbbi Lenin-fiúk) lényegében minden értelmezhető ok nélkül kivégezte.

Itt csak zárójelben jelezzük, hogy a tragikus, az egyaránt mintegy 5-600 fő közötti áldozatot követelő vörös-, majd a retorzióként bekövetkező fehérterror veszteségeit a különféle politikai erők még ma is egyoldalú politikai befolyásolás céljaira igyekeznek felhasználni. Ehhez még azt is tegyük hozzá, hogy mindkét szám közel egyharmada harcokban esett el, csak a másik kétharmad eshetett a különféle leszámolások, retorziók áldozatául, vagy büntetőperben lett elítélve. Sem a történetírás, sem a politika nem szokta említeni a csehszlovák és a román hadseregek közel hasonló, hadifoglyok és civilek ellen irányuló terrorját. Bár minden egyes értelmetlen emberi veszteség tragikus, az 1919–20-as hazai veszteségek arányait nem lehet hasonlítani a korabeli orosz polgárháború vagy a görög–török–örmény konfliktusok milliós, százezres adataihoz.

A Tanácsköztársaság első két és fél hónapjában még nagyon sokan kerestek utat a rendszer felé. Teljesség nélkül említhetjük példaként az irodalmi életből Tóth Árpádot, Krúdy Gyulát, Fülep Lajost, Móricz Zsigmondot, illetve Szabó Dezsőt, akinek az *Elsodort falu* című műve ekkor jelent meg. Természetesen mindebben szerepet játszhattak az Irodalmi Direktórium kifizetései is... Az igazsághoz viszont hozzátartozik, hogy példaként Herczeg Ferenc, Kiss József, Gárdonyi Géza és Molnár Ferenc már az őszirózsás rendszert sem fogadták el.

A hadsereg vezetése kikre is épülte? A május-júniusi katonai sikerek

A Forradalmi Kormányzótanács

irányítói a későbbi évtizedekben jelentős katonai és politikai tisztségeket, később eltérően értékelhető szerepet betöltő, akkor még fiatal vezérkari tisztek, példaként: Tombor Jenő, Jány Gusztáv, Csatay Lajos, Gyóffy-Bengyel Sándor, Szombathelyi Ferenc, Nagybacsoni Nagy Vilmos, Werth Henrik, Sztójay Döme, Schwartz Géza, Beregfy Károly voltak. A Tanács-

köztársaság tisztviselői voltak példaként Endre László, Törs Tibor is.

Ma, 100 évvel 1919 után kötelességünk, hogy reálisan elemezzük, lássuk és mérlegeljük az akkor szembenálló politikai erők, szereplők lehetőségeit, helyzetét, céljait, tetteit, a tanulságokat pedig be tudjuk építeni egy magyar jövőképebe.

Károlyfalvi József

A KOMMÜN VÉGE, A NEMZETI BERENDEZKEDÉSE K

Horthy Miklós bevonulása Budapestre 1919. no

Az előző lapszámokban felvázoltuk az 1918 októbere és 1919 augusztusa közötti eseményeket, tehát az Osztrák–Magyar Monarchia katonai vereségétől kezdve az ősziorszás forradalom, a Tanácsköztársaság időszakát, egészen a kommün 1919 augusztusának elején bekövetkezett bukásáig, természetesen az országos történések összefüggésében.

A nemzetközileg elszigetelt, a Clemenceau-jegyzékekkel megtévesztett magyar kommün utolsó katonai fellépése, katonai kísérlete a Tiszántúl felszabadítására a rendelkezésre álló erőkkel már nem volt eredményesen végrehajtható. A vereséget követően a román csapatok átkeltek a Tiszán, a Forradalmi Kormányzótanács lemondása, majd vezetői Ausztriába történő menekülése előtt augusztus 1-jén a Peidl Gyula vezette szociáldemokrata-szakszervezeti kormánynak adta át a hatalmat, mely megszüntette a kényszerintézkedéseket és visszaállította az alkotmányos közjogi kereteket.

Mivel a Peidl-kormány már nem szándékozott folytatni a fegyveres összetűzéseket, nem vetette be a Tiszán átkelt román csapatokkal szemben a még jelentős erőket képviselő, a Haubrich József – ekkor pár napig a Peidl-kormány hadügyminisztere – vezette IV. budapesti hadtestet és más

rendelkezésre álló erőket, így a románok augusztus 4-én bevonultak Budapestre.

Itt talán érdemes kitérni néhány elemző gondolat erejéig Magyarország 1918 és 1920 közötti külpolitikai helyzetére. Hazánkban rövid, alig másfél év alatt négy politikai rendszer követte egymást: 1918 novemberéig az európai középhatalomnak tekinthető Osztrák–Magyar Monarchia, 1918 ősztől az októbrista, liberális-polgári radikális és szociáldemokrata politikai erők fémjelzte Magyar Népköztársaság, 1919 márciusa és augusztusa között pedig a Magyar Tanácsköztársaság, majd 1919 nyarától-ősztől a nemzeti ellenforradalom. A Közép-Európa sorsát formáló antant-hatalmak, a környező államok lényegében mind a négy említett rendszerrel szemben ellenségesek voltak, az antant folyamatosan, hazánkat megtévesztő módon támogatta a környező államok területszerző igényeit Magyarország rovására. A legerő-

ELLENFORRADALOM KECSKEMÉTEN

ember 16-án

teljesebben – egyébként érthetetlenül – a Román Királyságot, ugyanis az 1918. május 7-i bukaresti béke révén Románia megszegte az 1916. augusztus 17-én az antanttal megkötött titkos egyezményt, miszerint nem köthet különbékét, de ha ezt megteszi, elveszti a jogosultságát a megígért magyar területekre.

Az említett négy, magyarországi politikai rendszer közül egyébként talán csak a Tanácsköztársaságot nem tekintették tárgyalópartnernek, amikor példaként tárgyaltak a kommün vezetőivel, az csak kizárólag taktikai okok miatt történt.

Természetesen a történelemben nem mehetünk bele hipotetikus latolgatásokba, de talán az ország, a kommün sorsa, megítélése is szerencsésebben alakulhatott volna, ha a június első harmadában, a Félvidéken elért győzelmek után egy koalíciós kormány alakulhatott volna

Kecskeméten a kommün már augusztus 2-án megszűnt, az utolsó városparancsnok, Farkas Sándor, a „Város közönségéhez!” című kiáltványában a rend és a nyugalom fenntartására hívta fel a város lakossága figyelmét. Ekkor már Császár István cse-

dőr főhadnagy volt a városparancsnok, akit Werth alezredes, az I. hadtest parancsnoka nevezett ki a város élére. Ő feloldotta az ármaximálási és őrlési tilalmat, visszahelyezte Sándor István volt polgármestert a város közigazgatása élére. Ezt egyébként pár nap múlva szentesítette a Peidl-kormány felváltó Friedrich-kormány, augusztus 8-án kiadott 3886/1919. számú rendelete, mely a közigazgatási szervek 1918. október 31. előtti állapotát helyreállította.

Augusztus 3-án Cegléd felől beérkeztek a városba az Olteanu tábornok vezette 6. divízió előrsei, majd a további megszálló román alakulatok.

Augusztus 6-án megjelent egy új polgári napilap, a Kecskeméti Közlöny, dr. Kiss Endre szerkesztésében. Már az első lapszám beszámolt a városba augusztus 3-án bevonult 6. román divízió parancsnoka, Olteanu tábornok rendelkezéseiről. Ezek szerint lefoglalták az autókat és a kerékpárokat, fegyvereket, megtiltották a magyar tisztek, altisztek egyenruha-viselését, internálták a Magyar Vörös Hadsereg katonáit. A kapcsolat Budapest és Kecskemét között lényegében megszűnt.

Horthy Miklós a Nemzeti Hadsereg élén
(Aba-Novák Vilmos freskója a Hősök kapuján)

Érdekes, hogy a városban tartózkodó román csapatoknál augusztus folyamán látogatást tett Henri Philippe Petain (1856–1951) tábornok, a későbbi francia államfő.

A kommun által elrendelt gazdasági kényszerintézkedések, megszorítások feloldása következtében viszont javultak az ellátási, piaci viszonyok, ez megjelent példaként a hús- és a dohányárak árainak csökkenésében.

Mivel a sok megrázkódtatást átélt Sándor István a visszahelyezését követő pár hét múlva lemondott polgármesteri tisztségéről, Zsitvay Tibor kormánybiztos az 1912/ LXIII. tc. 4. paragrafusa 9. bekezdése alapján Szombatfalvi Majthényi Miklós volt székeljudvarhelyi polgármestert nevezte ki Kecskemét polgármesterévé.

A román megszállás ellenére a békés polgári élet, a jövő felvillanása volt, hogy

október folyamán egy képzőművészeti kiállítást tartottak a városban, ahol bemutatták többek között Iványi Grünwald Béla és Perlrott Csaba Vilmos alkotásait. A városvezetés újra megindította a közmunkákat, példaként a Halasi-út felújítását.

A román megszállás egyébként nem volt problémamentes, előfordultak a román hadsereg katonái által elkövetett rablások, gyilkosságok is. Tömeges, nagyon súlyos atrocitásokról azonban nem beszélhetünk.

Az antantmissziók, a román megszálló csapatok és a Nemzeti Hadsereg parancsnoksága egyeztetése eredményeképp a Nemzeti Hadsereg, élén Horthy Miklóssal 1919. november 16-án bevonult Budapestre. Előzőleg George Clark brit diplomata október 23-án megegyezett a Nemzeti Hadsereg fővezérével az alkotmányos kormány felállításáról. Így a Peidl-kormányt augusztus 6-án puccsszerűen leváltó Friedrich István kormányát november 22-én a Huszár Károly keresztényszocialista újságíró vezette koalíciós kormány váltotta fel, melyben Peyer Károly személyében az MSZDP is tárcát kapott.

A november 16. utáni napokban a román megszálló csapatok elhagyták a Duna–Tisza közötti területeket. Az átmeneti helyzetben a Nemzeti Hadsereg főparancsnoksága Héjjas Iván főhadnagyot nevezte ki Kecskemét ideiglenes városparancsnokává.

Mint emlékezetes, Héjjas Iván (1890–1950) volt a helyi, meglehetősen türelmetlen és erőszakos direktórium elleni áprilisi felkelési kísérlet vezetője.

1919. november 23-án vonult be a városba a Nemzeti Hadsereg Churry Béla őrnagy vezette pár zászlóaljnyi egysége. Kádár Gyula, A Ludovikától Sopronkőhidáig című művében ezt összefüggésbe hozza a november 19-20-án történt eseményekkel: „Bennünket ezen a napon, (november 22.) riadóztatnak a Mária Terézia (később Kilián) lakatyában. Azonnal vasúti kocsiba rakodunk, és megyünk Kecskemétre. Ezredparancsnokunk közli, hogy ott egy Héjjas Iván nevű gazdálkodó vezetésével – e nevet akkor hallottam először – terrorbandák működnek. Feladatunk Kecskemét környékén a közbiztonságot helyreállítani és a bandákat lefegyverezni.

Reggelre érünk oda. A városban nyugalom. Fogadtatásunk hűvös. Sem éljen, sem zászló. Látszik, hogy az emberek ijedtek, megfélemlítettek. Zsidó családhoz szállásolnak el. Elzárkóznak, gyanús személyként méregetnek – el is hiszem, hatalmas sастoll van a sapkámon. Csak napok múlva sikerül őket meggyőzőnöm, hogy én nem bántom őket, és mi nem azért vagyunk itt, hogy őket

bántalmazzuk, hanem azért, hogy megvédjük. Ettől kezdve nem tudják, hogy járjanak a kedvemben.

Héjjast magához rendeli Diendoerfer. (az ezredparancsnok). Magyarázkodik, hogy ők a kommunizmus és a román megszállás alatt listát vezettek a »hazafiatlan« elemekről, és ha eljön az idő, akkor ezekkel leszámolnak.»

Kádár Gyula e gondolatokat a történetek után mintegy hat évtizeddel, emlékezetből írta le memoárjaiban. Sorai talán a legpontosabban igazolják, a Nemzeti Hadsereg pontosan a rend, a személyi és a vagyonbiztonság védelmére érkezett Kecskemétre. Héjjas Iván szerepéről pontatlan fogalmi lehetnek, az ő szerepét a történetírás azóta már elemezte és tisztázta.

Tehát mi is történhetett Kecskeméten 1919. november 19-én és 20-án?

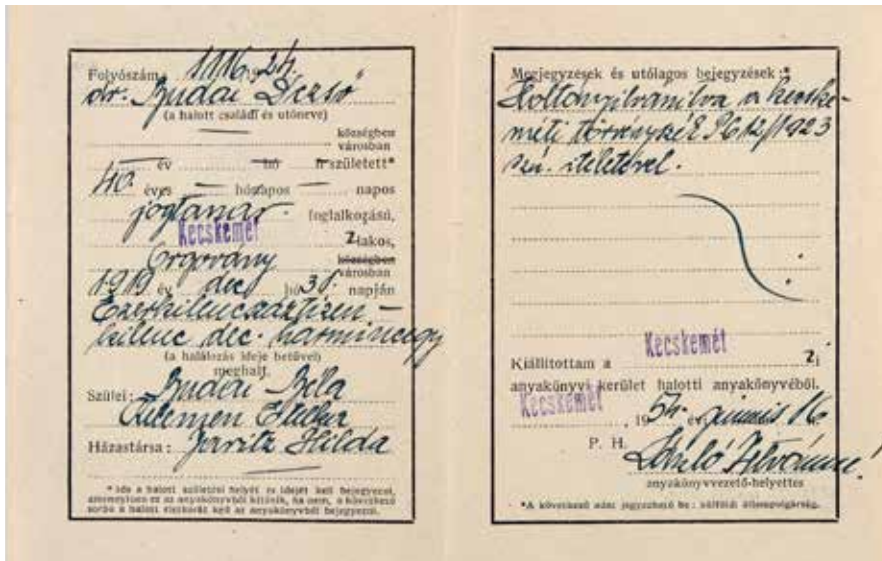
A Tanácsköztársaság időszakában Kecskeméten számos feszültség halmozódott fel, éles, emberi áldozatokat követelő konfliktusokra került sor. A korábbi lapszámokban már részleteztük, mintegy 14-15 – ebből 2-3 köztörvényesnek tekinthető – áldozatot követelt a vörös terror. Valószínűsíthetően a helyi vörös karhatalmi alakulatok is részt vehettek a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye több

pontján a június 19–24. között kirobbant felkelések leverésében. Írásos forrásokkal nemigen dokumentálható, de bizonyára voltak Kecskeméten a román megszállókkal is együttműködő személyek is. Mindez nyilvánvalóan felszította az indulatokat a városban és környékén. Itt nyilvánvalóan rögzíteni kell, történetileg, jogilag, morálisan semmiféle egyéni „igazságtétel” nem elfogadható, ez a törvényes szervek feladata.

A román megszállás ellen illegális akciókat végrehajtó Héjjas Iván és Francia Kiss Mihály vezette szabadcsapatok már a románok távozása előtt megkezdtek a listáikon szereplő személyek megbüntetését. A szeptember 30. és október 1. közötti éjszakán hat kommunista rendőr – köztük Németh Imre, Dósa Emánuel és Szentgyörgyi Ferenc – tűntek el a lakásukról és estek a bosszú áldozatául. E sértett, az indulat által vezérelt csoportok a románok távozását követően 1919. november 19-én a déli órákban, az őrséget leszerelve elfoglalták a Rákóczi-úti börtönt.

A tragikus eseményről az Új Nemzedék című lap „A kecskeméti népitélet” című cikkében tudósított Komáromy János. A szerző a „parasztság gyilkos kitérőeként” minősítette az eseményeket.

Buday Dezso halottá nyilvánításának dokumentuma 1924-ből

Forrás: KJM Tört. Gy.

Kérdéses a felelősség kérdése. Héjjas Iván mint városparancsnok biztosan nem hagyhatta el Kecskemétet, esetében az lehet a kérdés, hogy meg tudta volna-e akadályozni az eseményeket, vagy engedhetett a korábbi illegális alakulatai nyomásának, bosszúálló törekvéseinek. A várost tehát mint városparancsnok semmiképp nem hagyhatta el.

Az akciót valószínűsíthetően Francia Kiss Mihály irányította. Az viszont eltérő bosszúálló csoportok létezésére utalhat, hogy külön-külön két helyszínre szállították a fogvatartottakat: 9 főt Orgoványra, 24 főt pedig Szikrára vittek ki, és ott a bosszú áldozatául estek. Elszállításukra a gyorsan sötétedésbe hajló kora délutáni órákban kerülhetett sor.

Tényszerűen megállapítható, hogy a meggyilkolt kommunistaok nagyobb része összefüggésbe hozható a Kecskeméten már említett, a kommün alatti 14-15 erőszakos halálessel. Az áldozatok a direktórium vezetésében, igazságügyi, karhatalmi szerveiben tevékenykedtek. Feltételezhető, hogy az áldozatok egy része szerepet játszott a megyében a júniusban lezajlott felkelési kísérletek leverésében. Erre utalásokat találhatunk az MSZMP Bács-Kiskun megyei Igazgatósága által 1969-ben kiadott könyvben, mely a munkásmozgalom megyei szereplői életútját összegzi. Természetesen lehettek, voltak közöttük ártatlan, vétlén, esetleg tévedésből a bosszú áldozatául esett személyek is.

A kecskeméti Köztetető, még a pártállam által emelt, 1919-es mártíremlékműven összesen 39 név szerepel.

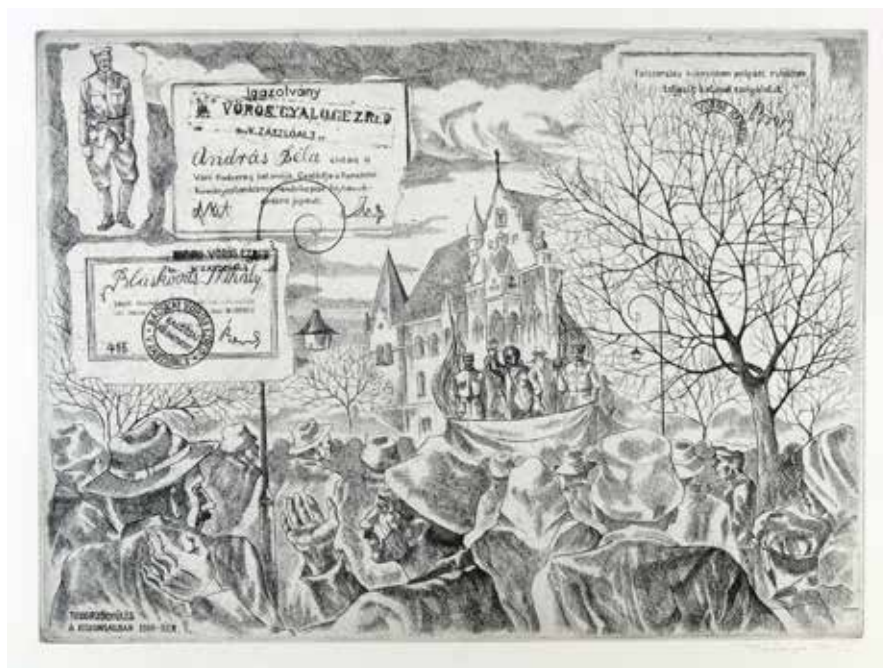
Kádár Gyula az 1970-es évek végén rögzített távoli emlékeit talán a korabeli Kecskeméti Közlöny november 23-i riportja révén frissíthetjük fel.

Szinte a bevonulással egy időben a Nemzeti Hadsereg körzetparancsnoksága statáriumot hirdetett a súlyos bűncselekményekre. Zárójelben, ez az említett atrocitások elkövetőit már nem érintette, túlnyomó részük résztvevője volt a jelentős történelmi tettnek minősülő, 1921-es nyugat-magyarországi felkelésnek, majd az 1921. novemberi kormányzói amnesztiával mentesültek a felelősségre vonás alól, azonban állami, karhatalmi szervekben már nemigen kaphattak szerepet.

Itt talán zárójelben, ismételten rögzíthetjük, a kor embere hazánkban mindkét – vörös és fehér – oldalán is egyaránt fanatikusan, eszmék vagy téveszmék által vezérelve harcolt a maga igazáért, személyes haszonszerzésről, alantas személyes

célokról nemigen lehetett beszélni. Nyilvánvalóan indokolatlan kegyetlenségek is előfordultak, melyeket természetesen nem lehet elfogadni. Nyilvánvalóan mindenféle indokolatlan erőszak elfogadhatatlan. Ha viszonyítást végzünk – az 1919-es magyarországi erőszak, melyben mindkét oldalon 5-600 áldozattal számolhatunk, melynek mintegy harmada mindkét oldalon harcokban esett el – messze alatta marad a korabeli világ kataklizmáinak

Tehát, a Kecskeméti Közlöny november 23-i száma tudósít a Nemzeti Hadsereg városba történő bevonulásáról. A lap szerint a Nagykőrösi utca torkolatától a Nagytemplomig a katolikus és a protestáns felekezetek hívei, a város által fenntartott iskolák diákjai, többezres tömeg ünnepelték az ország visszanyert méltóságát megtestesítő Nemzeti Hadsereget. A tavasszal megsemmisített nemzeti lobogókat gyűjtőakció révén sikerült újjakkal pótolni, így a város zászlódszobe öltözhetett. A bevonuló Nemzeti Hadsereget Zsitvay Tibor főispán és Majthényi Miklós polgármester köszöntötték, majd Pócsy Györgynétől átvehették a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége által felajánlott lobogót, melyet megáldottak Révész István római katolikus prelátus, dr. Hetéssy Kálmán református lelkész, valamint Sárkány Béla evangélikus esperes. Az ünnepi esemény Katona József és Graselli Miklós vezette rendezőbizottsága plakátjain új honfoglalás ünnepére hívták a város lakosságát.

E nap mindenképp, szinte majdnem pontosan egy új negyedszázad nyitányának tekinthető a város történetében. Horthy Miklós 1920. február 7-én a városban tett látogatásával lényegében lezártnak tekinthetjük az erőszakos konfliktusokat a város életében is.

Az új hatalom szigorú, de engedményeket is mutatott. Elbocsátottak 3500, a románok által internált vöröskatonát. Sorozásokat rendeltek el a 18-45 éves férfilakosság körében a Nemzeti Hadsereg kiegészítésére, valamint építőegységeket is terveztek szervezni a tönkrement közlekedési infrastruktúra újjáépítésére.

Ismeretes, hogy a novemberre már megerősödött Nemzeti Hadsereg vezetése fellépést tervezett Románia ellen, ettől csak az antant nyomása tántorította el. Az új rendszer ekkor tervezett kül- és katonapolitikai céljai napirendre kerülésére még közel két évtizedet kellett várni.

Károlyfalvi József

KECSKEMÉT ÉS A „HŰSÉG”

KECSKEMÉTIK RÉSZVÉTELE A NYUGAT-MAGYARORSZÁGI

Párhuzamosan a húszas évek elejével megkezdődött európai és hazai konszolidációval, még egy-két évig megnyilvánultak a forradalmi válságok utórezgései és a nemzeti-állami átrendeződések utolsó konfliktusai. Az előbbieket befejező eseményei az 1923-as németországi és bulgáriai felkelések, az utóbbiaké az 1921-ben és 1922-ben befejeződött lengyel-szovjet és görög-török konfliktusok voltak. Ezért az 1921-es nyugat-magyarországi konfliktus – bár a konszolidáció a megcsönkített országban már megkezdődött – a lezáró eseménysorhoz kapcsolódóan tárgyalható.

Magyarországon 1920-tól megkezdődött a konszolidáció, és a nemzetgyűlés 1920 novemberében az antant nyomására törvényerőre emelte a trianoni békeszerződést. A véglegesített határoknak még két bizonytalan szakasza volt, melyek problémája egymással összefüggött: Burgenland nyugat-magyarországi, valamint a Baja-baranyai kérdés. 1921. július 21-én a francia külügyminisztériumban letétbe helyezték a trianoni béke ratifikációs okiratát. Ez azt jelentette, hogy meg kellett kezdeni

a békeszerződés határozatainak végrehajtását. Ennek értelmében Jugoszláviának ki kellett ürítenie az általa megszállt Baja-baranyai területeket. Magyarországnak pedig Ausztriának átadnia Nyugat-Magyarország odaitélt részeit. A magyar kormány Baranya jugoszláv kiürítésének késésére hivatkozva – ahol egyes baloldali csoportok kísérletet tettek a Jugoszlávia védnöksége alatti „Pécs-Baja-baranyai Szerb-Magyar

Forrás: KKMJ Tört. Gy.

Lajtabánsági emlékérem.
Forrás: Kenyeres Dénes

A Rongyos Gárda (1938)

VÁROSA”

ÁGI HARCOKBAN

Köztársaság” kikiáltására – vonakodott csapatait kivonni az Ausztriának ítélt területekről.[184] Ausztria egyébként csak 1921-ben szándékozott érvényesíteni igényeit a magyar területekre, háttérben a csehszlovák külpolitika olyan terve lehetett, mely a nyugat-dunántúli csehszlovák–jugoszláv korridor elgondolás meghiúsulása után a tervezett észak-déli vasúti összeköttetést előnyösebbnek látta osztrák, mint magyar területen.

Az antanthatalmak 1921. augusztus 1-jén – ismételt osztrák kérésre – felszólították Magyarországot, hogy vonja ki karhatalmi alakulatait, közigazgatását az Ausztriának ítélt területekről. A magyar kormány augusztus második felére eleget tett a felszólításnak – Sopron és környéke kivételével –, hivatkozva arra, hogy az ekkor megkezdődött baranyai jugoszláv kivonulás sem fejeződött be teljesen.[186]

Szinte a reguláris egységek kivonulásával egyidejűleg megjelentek az Ausztriának ítélt területen Héjjas Iván és Prónay Pál szabadcsapatai. Őket összetartotta a komün, majd az Alföldön is rabló, erőszakoskodó román királyi hadsereggel szembeni föllépés.[187] A Héjjas-különítmény már korábban is akciókat hajtott végre Ausztriában. 1920. június 20-án éjszaka 117 fővel meglepetésszerűen rajtaütöttek az éppen Szibériából hazatérő hadifoglyokat ünneplő Fürstenfeld községen, elfoglalták a csendőrséget, rendőrséget, laktanyát, és az országosan is jelentős fegyverdepóból négy teherautónyi fegyvert szállítottak Magyarországra. A vérontás nélkül végrehajtott akció végén a résztvevők „elhintették”, hogy ők az osztrák szociáldemokrata kormánnyal rokonszenvező magyar kommunisták, fegyverszerzésük a hazai forradalmi mozgalmakat szolgálja.

Igazságtalanok azok a vélemények, melyek szerint a Nyugat-Magyarországra érkező MOVE, a Területvédő Liga vagy más nemzeti szervezetek tagjai féktelen magatartást tanúsítottak volna. A híres író, vitéz Somogyváry Gyula szerint inkább a kuruc virtusra emlékeztető magatartás, hangulat volt rájuk jellemző.

A Sopron székhelyű Szövetséges Katonai Bizottság közhírré tette, hogy rendelkezései augusztus 23. 0.00 órától szeptember 5. 24.00 óráig kötelező érvényűek a lakosságra, valamint az összes katonai és polgári hatóságra az elcsatolandó területen. A terület felségjogát az antantszervek augusztus 29. 16.00 órától átadták Ausztriának. Miközben Benes imperialista sajtója újabb területszerzésre buzdította Ausztriát, az osztrák csendőrség, hadsereg Volkswehr megkezdte a területre történő bevonulást. Nem számítottak azonban arra, hogy 27-én este 11 óra körül megjelent Sopronban egy 120 fős – jelentős részben kecskemétiéből álló – csapat élén Héjjas Iván, Gévay-Wolf Lajos, Sopron vármegye alispánja támogatásával. Másnap délelőtt 11 óra körül a három csoportra oszlott felkelővel

(a balszárny parancsnoka: Francia-Kiss Mihály, közép: Maderspach Viktor, jobbszárny: Kaszala Károly, a híres repülő) támadást indítottak Ágfalva és Kismarton irányába. A sikeres előnyomulás eredményeképpen a balszárny elfoglalta Ágfalva állomását, viszont a közép lemaradása miatt az előőrsöt majdnem bekerítették, erre Héjjas Maderspachot a kecskeméti Várkonyi Sán-

dorra váltotta fel. (Maderspachot késése ellenére kiemelkedő szabadcsapatvezérnek tekinthetjük, 1916. augusztus-november között Dél-Hunyadban, majd Havasalföldön rendkívül sikeresen tevékenykedett Falkenhayn német hadseregparancsnok megbízásából.) A bekerítéssel fenyegetett felderítő előőrs visszarendelésére

Mindent vissza!

Vigyázz! Az egész nemzet munkában áll!

Munka közben ne politizálj!

A munka a te hecsületed s a nemzet ereje!

Ezt az erőt ne fecséred!

Munka közben ne politizálj!

A bevonultak segítet is dolgoznod kell.

Munka közben ne politizálj!

Vigyázz! Ha rossz a munkád, gyengítet a hovatársaid erejét is! S akkor hazaáruló vagy...

Munka közben ne politizálj!

Hiába való beszéd közben nőnek nagyra az álhírek... Vigyázz!...

Munka közben ne politizálj!

Dolgozz hecsülettel, tarts fegyelmet!

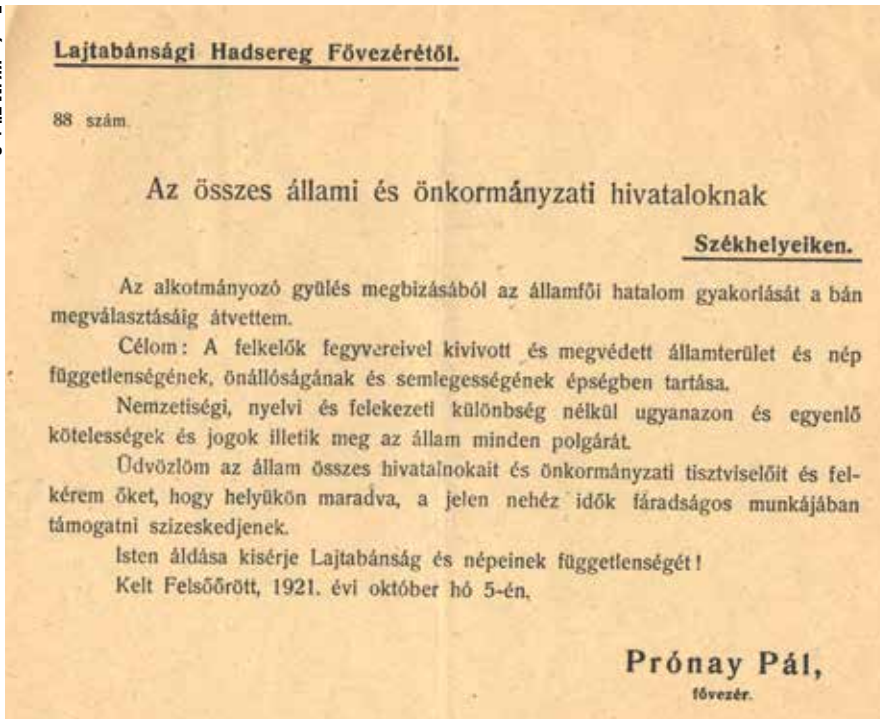
Jgy szerzünk mindent vissza!

Jgy leszünk erősek!

Mindent vissza!

FIATAL MAGYARSÁG MOZGALOM.

Forrás: KKM/Tört. Gy.

vonatkozó parancs továbbításakor esett el az első felkelő, a kecskeméti Baracsi László. A közép- és a jobbszárny összhangja helyreállítását követő lendületes támadás visszaszorította az osztrákokat, sőt Kaszálák fogságába került Dawy, az annektálandó terület osztrák kormánybiztosa. Az ágfalvai csata rendkívül jelentős volt abból a szempontból, hogy megakadályozta Sopron és környéke megszállását, alapot jelentett a további ellenálláshoz és diplomáciai lépésekhez.

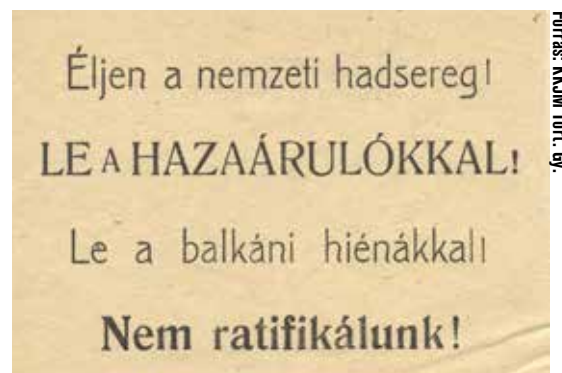
Az 1918 előtti magyar-osztrák hátrált nemcsak Sopron irányában, hanem több más ponton is átlépték az osztrák egységek, hogy megkezdjék a nekik ítélt terület birtokbavételét. Augusztus 29-én a Vas megye nyugati peremén lévő Alhónál a Héjjas Tibor vezette felkelőegység három századnyi Volkwehr egységet űzött vissza a Lapincs hídján túlra. Ugyanaznap a Sinnersdorfból érkező Volkwehr egységeket Pinkafőnél űzte vissza a felkelők egyik alakulata. Itt halt hősi halált a kecskeméti Szabó szakaszvezető és Papp tizedes. Augusztus 30-án a Gerley Mihály és Taby Árpád vezette alig harminc főnyi felkelőegység Felsőőr főterén ütött rajta a békésen énekelgető Volkwehr egységen, és vérontás nélkül jelentős muníciót zsákmányoltak. Augusztus 29. és szeptember 4. között Sopron környékén – bár veszteségek árán – a felkelők tért nyertek (Cenk, Péterfa, Kobold,

Szárzavám). Ezenkívül a déli arcvonalszakaszon is (Alhó, Szénásödör, Nád, Radafalva). Bár szeptember 4-én a Borostyánkötől Salamonfalva vele induló járórt az osztrákok visszaverték (itt esett el a ceglédi Kalocsai János hadnagy, és a felkelők visszavonulását Henz János kecskeméti felkelő sebesülten is fedezte), a Pörgölény-Kirschlag körzetében lezajlott ütközet eredményeképpen, ahol 250 felkelő űzte vissza a 9. Volkwehr ezred III. és IV. zászlóalját és a csendőröket, Burgenland déli része nagyrészt felszabadult. A felkelők Németgyitrónál szuronyharcban, Kirschlag előtt pedig Taby Árpád vezetésével az osztrák tartalék beérkezése előtt egy stratégiai pont rajtaütésszerű elfoglalásával győztek. Itt esett el Nemezcs főhadnagy és Hannus huszár, akik megfelelő orvosi ellátás mellett megmenthetőek lettek volna. Augusztus 29-én a Förster Lajos volt kunszentmiklósi szolgabíró és vitéz Csala páhi jegyző vezette egység Szentgottárd előtt Gyanafalvánál állította meg az osztrákokat, majd az Őrség településeiről – Dávidháza, Gödörháza, Velemér – szorította ki őket. Mivel a felkelők nagyobb részét a déli részekre csoportosították, a Sopron irányában újra támadó osztrákokat szeptember 8-án Ágfalvánál ismét visszauzták. Ezúttal a volt miniszterelnök, Friedrich

István emberei és az Ostenburg zászlóalj civilbe öltözött tisztjei. Itt esett el Szecsányi Elemér, Pehm Ferenc és Mahacsek Gyula hadnagy. Szeptember 16-án a lándzséri vár környékén verte vissza az osztrákokat az e célból nyolchetes szabadságot kivett Hrabák István főhadnagy egysége.

Szeptember közepén Magyarország politikai-katonai vezetése tudatában volt annak, hogy a nyugat-magyarországi harcok egyik irányítója Prónay Pál, aki augusztusban fenyegető levelet írt Rakovszky István képviselőházi elnöknek, és egyre kevésbé volt szalonképes a kormány számára, Bethlen István pedig célzásokat tett zászlóalja feloszlására.

Benes csehszlovák külügyminiszter szeptember 12-én még jegyzékkel fordult a Nagykövetek Tanácsához, majd a szeptember 26-i Bánffy magyar külügyminiszterrel folytatott brünni tárgyalásain már a Sopronra vonatkozó magyar igényeket nem utasította el. Ez betudható volt a felkelők Héjjas Iván vezette alakulata Parndorf, Nezsider, Császárkőbánya körzetében szeptember 24-e körül aratott győzelmének, majd Ausztria területére is betörték Brucknál és Prellenkirchennél. Itt esett el Éhn Imre és Vágó Mihály felkelő. Az antant hatalmak október 3-án ismételen felszólították a magyar kormányt Burgenland átadására. Erre Prónay másnap – október 4-én – a Felsőőr főterére összehívott falvak jegyzői, bírái, esküdtszeje, papjai előtt ünnepi beszédek, díszsortűz, zászlószentelés közepette a népek önrendelkezési jogaira hivatkozva proklamálta a terület önálló államiségát Lajtabánság néven. A községi elöljárók pecséttel és aláírásukkal hitelesítették csatlakozásukat. Az államfő – a bán – Prónay lett, kormányt alakított, sajtót, bélyegeket adott ki, de Héjjas az államfő minisztereket igénylő kérdésére így válaszolt: „*Frontom oly nagy, felkelőim oly kevesen vannak, hogy nem nélkülözhetem, nem küldhetem miniszternek egy felkelőmet sem.*”

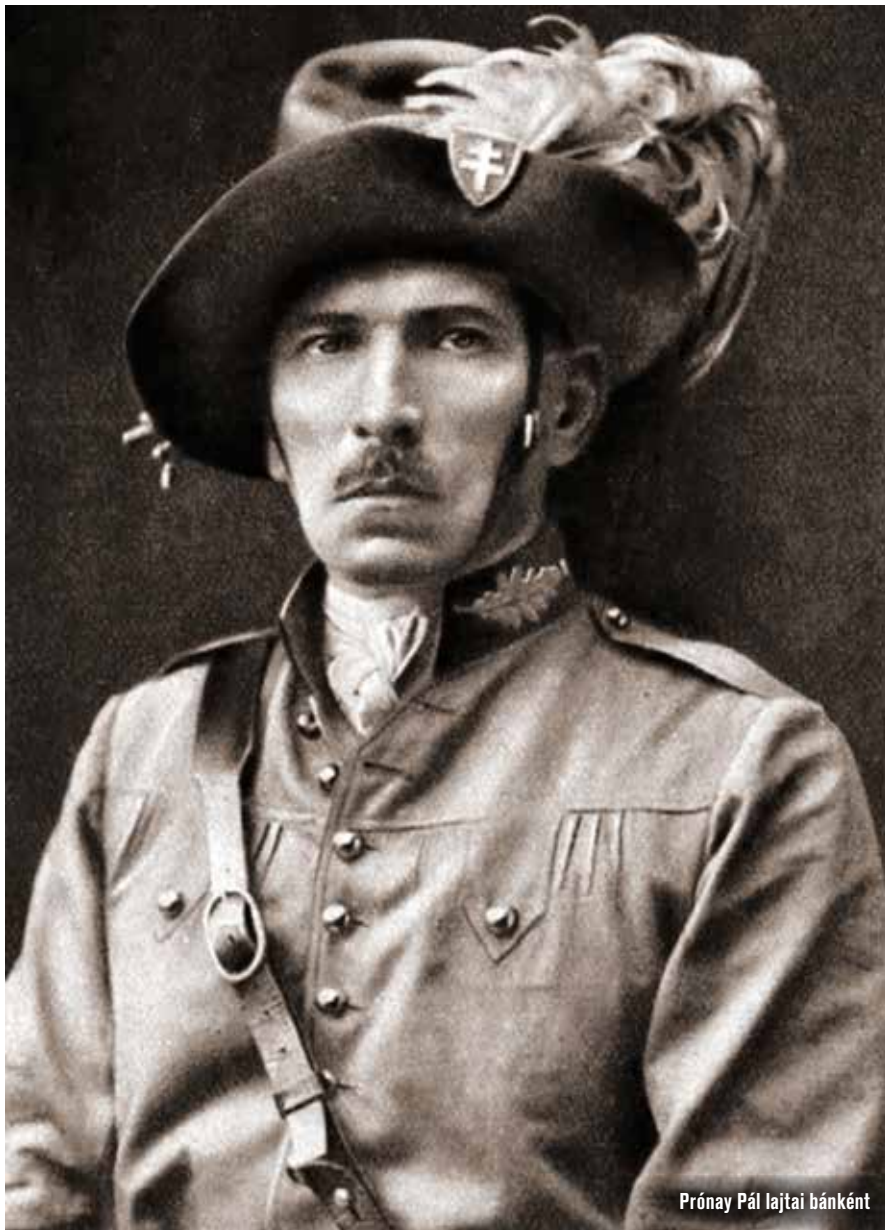
A bonyolult helyzetben Bethlen olasz közvetítéssel tárgyalásokat javasolt, ezt a nagyhatalmak október 7-én elfogadták. Október 11-én Velencében Toretta olasz külügyminiszter elnökletével konferencia kezdődött, melyen Ausztriát Schober kancellár, Magyarországot Bethlen és Bánffy képviselték. Itt olyan határozat született, hogy egyrészt Magyarország kivonja a felkelőket az Ausztriának ítélt területről, másrészt Sopron és környéke hovatartozását népszavazás dönti el. Október második felében Brucknál és Királyhidánál ismételen visszazoritották az osztrákokat, de november 4-ei határidővel ki kellett üríteni az áldozatok árán visszafoglalt területet. Ezt a parancsot a felkelők – akik szerepe így befejeződött – fegyelmezetten végrehajtották. A lakosság szomorúan búcsúzott el tőlük, és velük Magyarországtól is.

Érdekes egy pillanatra megvizsgálni a felkelőket a számarányok tükrében. Az osztrák sajtó számukat 20-30.000-re tette, e számnak azonban alig több mint a tizede, 3-4.000 fő volt a felkelők valóságos száma. A harcokban ezeknek csak a fele vett részt, mert Héjjas Iván a 18 év alattiakat a front mögött csendőrszolgálatra osztotta be. A felkelők az összetűzésekben 3-4 fős járőrökkel, 10-15 fős csapattal, 40-50 fős szakasszal, 160-200 fős csoporttal vettek részt. Sereget 600-1000 fő alkotott, de ebből csak kettő volt, egyik az északi, másik a déli határszakaszon. A felkelők egymáshoz való viszonya nyílt, demokratikus, bajtársias volt. Ismeretes, hogy a velencei egyezmény alapján az 1921. december 14-16. között tartott soproni népszavazáson 15.343 fő Magyarország, 8.227 fő Ausztria mellett szavazott.

Több mint háromnegyed évszázad távlatából tisztelettel kell emlékeznünk azokra a felkelőkre, akik életük kockáztatásával vagy feláldozásával Magyarországnak ezt az igen értékes részét mentették meg. Érdekességgéppen megemlíthető, hogy a kecskeméti Fiú Felsőkereskedelmi Iskola volt talán az egyedüli abban, hogy tanárai nem tiltották tanulóikat a részvételtől. E nemzeti hagyományt a mai jogutód intézmény büszkén vallja magáénak.

A már említettekén kívül pár kecskeméti és nem kecskeméti név érdemleges az említésre, bár ebben az esetben is nehéz méltányosnak lenni.

Csapat- és csoportparancsnokok voltak többek között Winter-Latzay György, Bachó István, Szabó József századosok, Kossuth Ferenc, Osváth Elemér, Bocskay

Prónay Pál lajtai bánként

Gyula főhadnagyok, Sz. Tóth Imre, Ali Fasil bosnyák és Hasszán albán parancsnok. Sokan jöttek Kecskemétről, közöttük Papp István tanító, Zubornyák József, Bencsik István, Korb Géza és a környékről: Olajos István Helvéciáról, Zana László Méntelekről, Kerekes István Hetényből, Hajagos Sándor Ágasegyházáról, Szabó Sándor Szentkirályról.

A felkelők között sok olyannyira szegény földműves volt, hogy mikor 1929-ben Sopron és Kecskemét közös megemlékezéseket tartott, a város kedvezményt kért és kapott a MÁV-tól, hogy a volt résztvevők odautazhassanak.

Előkészülve 1929. szeptember 8-ra, a két város együttes megemlékezésére, mikor dr. Thurner Mihály soproni, Zimay Károly kecskeméti polgármesterek, dr. Fáy István kecskeméti főispán és Héjjas Iván országgyűlési képviselő jelenlétében Ágfalván felavatták Imre Gábor alkotását, Baracsi László emlékművét és ünnepeket tartottak, Gévay-Wolf Lajos, Sopron vármegye alispánja így fogalmazott: „*Ha nem lett volna augusztus 28., nem lehetett volna december 14. sem.*” Mindebben a kecskemétieknek meghatározó szerepük volt.

Károlyfalvi József

NÁCI BÁCSI, AKI HÍRESSÉ TETTE A „FARKAS-PATIKÁT”

75 éve, 1944. október 25-én Kecskeméten hunyt el Farkas Ignác gyógyszerész. 1856. május 22-én született, Borsod megyei nemesi családból származott. Gyöngyösön volt gyakornok Vozáry Tamás gyógyszerárában. Itt ismerkedett meg későbbi hűséges élettársával, Eszes Veronikával, akivel 1881-től több mint hat évtizeden át élt boldog házasságban.

1887-ben vette meg a hírös városban Machleid Alajostól a Mátyás király gyógyszerárát. A népszerű Náci bácsi alapos szaktudással és jó üzleti érzékkel folytatta elődjének törekvéseit és később fiával közösen vezette a patikát. Jóságú, önzetlen embernek ismerték a helyiek, adományaival gyakran segítette a rászorulókat. Szőlő- és gyümölcsstermesztéssel is foglalkozott. Különböző permetezőszerekkel, rovarirtó és növényvédő oltóviaszokkal tette híressé a „Farkas-patika” nevét.

A jól képzett gyógyszerész a város közéletében is jelentős szerepet játszott. 1889-ben beválasztották Kecskemét törvényhatósági bizottságába, melynek fél évszázadon keresztül tagja volt. Elnöke volt a kecskeméti függetlenségi és 48-as pártnak, sőt egy alkalommal, az országgyűlési képviselő választásoknál pót-képviselőnek is megválasztották. Számos egyéb tisztséget is betöltött: a Kecskeméti Polgári Daloskör díszelnöke, a Kecskeméti Háztulajdonosok Szövetsége elnöke, a Kecskeméti Vadásztársaság választmányának tagja volt.

A Magyarországi Gyógyszerész Egyesület alelnöki feladatait is ellátta. Megválasztásakor vagy ötven gyógyszerész utazott le hozzá Kecskemétre az ország minden

részből, eljött Kolozsvárról alelnöktársa, Széki Miklós is. A helybeli vendégekkel együtt nagy házi ünnepség keretében ülték meg a szép tisztségbe választás napját.

Később visszavonult a közéleti szerepléstől és inkább csak gyógyszerárának és családjának élt, de idős korában is érdeklődéssel kísérte szakmája alakulását. A Gyógyszerészi Közlöny így méltatta: *„Hatvan éven keresztül figyelhette a gyógyszerészet fejlődését, tanuja volt a nagy átalakulásnak, mely a különlegességi áradattal borította el a pályát. Bizony nagy idő telt el azóta, hogy Farkas Ignác kecskeméti patikárius uram egész héten deák tőrpancs flastromot malaxált, egészen máig, amikor »már alig tudunk a specialításoknak helyet adni«. Fel is emeli ez ellen óvó szavát Farkas Ignác bátyánk, a régi típusú gyógyszerész példaképe, aki egy hosszú munkás élet, 60 esztendei odaadó közegészségügyi munkával bőven kiérdemelte pályatársai megbecsülését és szeretetét.”*

Szakmai munkásságát 1940-ben rangos elismeréssel jutalmazták. A Kecskeméti Ellenőr 1940. június 21-i száma minderről így számolt be: *„Különböző jubileumokkal teleítzdelte közéletünkben különös figyelmet kell fordítani azon évforduló felé, amely most*

Farkas Ignác

köszöntött be egy becsülettel, tisztességben eltöltött élethez. Olyan férfiút ér most gyönyörű kitüntetés, aki minden kecskeméti polgár előtt mintaképül állhat, mint egyenes jellemű, hazájáért, hitéért, városáért meghalni is kész magyar férfiú. Farkas Ignác gyógyszerész, aki most lépte át 84. életévét, 1880-ban szerezte meg a budapesti egyetemen 24 éves korában a gyógyszerészmesteri oklevelet. Most a Gyógyszerészek Országos Egyesülete arról értesítette, hogy a választmány kitüntetésben kívánja részéssíteni az idős kora ellenére is bámulatosan friss, teljes erőnek örvendő Farkas Ignácot és a kitüntetést június 30-án díszközgyűlés keretében fogja átadni Kassán. A kitüntetés a Karlovszky-émlékérem, amelyet a gyógyszerészek 1936-ban alapítottak a legérdemesebb kartársak feldíszítésére. Az eddigiek szerint Farkas Ignác személyesen fogja átvenni Kassán a gyönyörű kitüntetést. Amint mondja, évfolyamában már csak ő van egyedül életben. Kecskemét polgársága őszinte szívvel kívánja, hogy továbbra is friss egészségben tölthesse el a hátralevő esztendőket, amikkel a Teremtő hazája, egyháza, városa javára megáldotta.”

(Források: *Gyógyszerészi Közlöny, 1940

*Kecskeméti Ellenőr, 1940 *Kecskeméti

Életrajzi Lexikon *Loránd Nándor: A Mátyás király gyógyszerár történetéből *Mátyás Király Gyógyszerár)

A „Farkas-patika”

GYÖNGYVIRÁGTÓL LOMBHULLÁSIG

40 éve, 1979. december 14-én hunyt el Homoki Nagy István Kossuth-díjas filmrendező, operatőr, író és ügyvéd.

1914. szeptember 2-án Mezőtúron született. Kecskeméten, a piarista gimnáziumban érettségizett, majd jogásznak készült. Tanulmányait 1932 és 1933 között a hírhős városban, a Református Jogakadémiaán kezdte, azután Szegeden fejezte be. Kiskunfélegyházán, majd Hódmezővásárhelyen volt joggyakornok. Először bírósági jogászként, majd aljegyzőként és bírósági jegyzőként dolgozott. 1942-ben ügyvédi és bírói szakképesítést szerzett.

Szabadidejében sokat fotózott, elsősorban természeti képeket készített, 1939 és 1943 között számos illusztrált cikke jelent meg, amiért a Magyar Ornitológusok Szövetsége Herman Ottó-éremmel és -diplomával tüntette ki. 1943–1944-ben több helyszínen is megtartotta a Színes filmmel vadmadarak után című, 500 színes diával kísért előadását. 1945-ben felkérték az Országos Természettudományi Múzeum Sajtó és Fotó Osztályának vezetésére.

Révai Dezső fotós beszélte rá, hogy próbálkozzon meg a mozgóképpel. 1949-ben a Magyar Híradó és Dokumentumfilm Gyár megbízta egy mozgófilm elkészítésével. Ekkor Homoki Nagy István úgy döntött, hogy elhagyja a jogi pályáját. Természetet dokumentáló filmjeit saját maga rendezte, írta és fényképezte. Kezdetben rövidfilme-

ket készített: A Kis-Balaton nádrengetegében (1949), A löszfalak madarai (1950), Egy kerecsensólyom története (1950).

1951-ben készítette el első egész estés filmjét, a Vadvízország a Szeged környéki Fehér-tó madárvilágáról szövege. A filmért megkapta a Karlovy Vary-i Filmfesztiválon a legjobb operatőr díját. 1953-ban készítette el a Gyöngyvirágtól lombhullásig című filmjét a gemenci vadrezervátum élővilágáról, vadjairól. A siker még a Vadvízországot is felülmúlta, megkapta az 1953-as Velencei Filmfesztivál nagydíját. 1954-ben készült el A kékvércsek erdejében című filmje, melyet a Hortobágyon, az óhádi tölgyesekben forgatott.

Későbbi filmjeiben már nem csak a természet dokumentálására törekedett, érző, „okos” állatok szerepeltek a kamera előtt: Fickó, a komoly magyar vizsla, Pletyka, az izgága tacsó és Nimród, a vadászhéja. 1956-ban készült el a Cimborák első része, a Nádi szélben, majd 1960-ban forgatta a második részt Hegyen-völgyön címmel. A folytatás már igazi állatmese, szereplőit emberi tulajdonságokkal ruházta fel.

Szívesen forgatott többrészes filmeket, mint amilyen az 1968-as Macskakaland, a Kurtalábú pásztor Pletykával vagy a Magyar Televízió részére készített Plútó és Puck sorozat, mosómedvével és hollóval a főszerepben. Munkájában tökéletességre törekedett, filmjei elkészítéséhez sok türelem kellett, de sohasem mondott le a

Homoki Nagy István

szakmai igényességről. Azt vallotta, hogy a természetben elesett jelenetek egyszerűek és megismételhetetlenek.

Munkája elismeréseként 1952-ben Kossuth-díjat, majd a Munka Érdemrend arany fokozatát kapta. 1979. december 14-én halt meg, sírján Nimród, a sólyom képe található, alatta a felirat: „Gyöngyvirágtól lombhullásig.” Műveit a televíziók ma is gyakran műsorukra tűzik. Kecskeméten egy általános iskola viselte a nevét. Egykori lakhelyén, Budapest V. kerületében, a Petőfi tér 3–5. szám alatt emléktáblát helyeztek el tiszteletére. Gödöllőn utcanév, Mezőtúron emléktábla őrzi emlékét.

(Források: *Kecskeméti Életrajzi Lexikon
*Magyar Életrajzi Lexikon *Magyar Vadászlap
*MTVA)

Forgatás közben

SZÍVÉBEN LÁNGOLÓ SZERETET ÉGETT HAZÁJA IRÁNT

Az első kecskeméti színelőadásokat a piarista iskola falai között tartották. 1715-től 1776-ig 30 latin nyelvű iskolai drámaelőadásról készült feljegyzés, köztük három magyar történelmi témáról szól. A kegyesrendi ház arra is büszke lehet, hogy Simai Kristóf, a magyar drámatörténet nevezetes alakja itt írta első vígjátékát.

Simai Kristóf 275 éve, 1744. november 8-án Komáromban született. Tanulmányait szülővárosában, a jezsuitáknál kezdte. 16 éves korában lépett be a piarista szerzetesrendbe. Az iskolai színjátékkal még a jezsuitáknál ismerkedett meg, majd az iskoladráma-írás fellelőjébe, Nyitrára kerülve Dugonics András tanította. Iskolái

végeztével mint pap-tanár az ország sok városában működött. Kecskeméten két ízben is tanított. Először 1772-ben érkezett ide, syntaxist és grammatikát oktatott, s mellette a drámaírással sem hagyott fel. 1773-ban készült el Mesterséges ravasz-ság című vígjátéka, amelyet növendékei a közönség nagy tetszése mellett elő is adtak.

„Ez első zsenyéje vala igyekezetemnek” – írta a darab előszavában Simai, és a művet a magyar nőknek ajánlotta, akiknek elhanyagolt nevelésén szeretett volna segíteni.

Kecskemétről elkerülve 1776-tól Kassán folytatta a tanítást Simai Kristóf. Számos iskolai drámát írt diákjai számára, utóbb megpróbálkozott a világi színművel is. Látva, hogy az iskolában milyen hatást gyakorolnak a magyar színművek, igyekezett a világi színpadokat is magyar darabokkal ellátni. Szívében lángoló szeretet égett hazája iránt. 1777-ben rövid időre újból Kecskemétre jött, ezúttal retorikát és poétikát oktatott, majd ismét a felvidéki városban folytatta a tanítást. Kassán született meg legjelentősebb műve is, az „Igaz-házi, egy kegyes jó atya”. Az ötfelvonásos mulatságos játék különleges értékét az adja, hogy ezzel a drámával nyitotta meg előadásait Kelemen László első magyar színjászó tár-

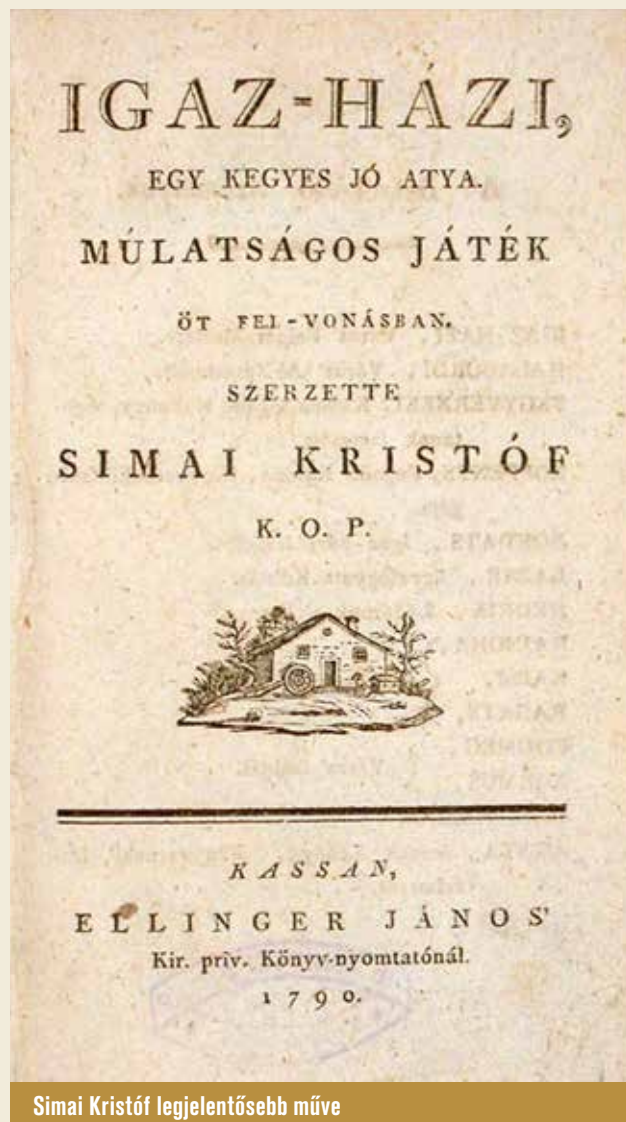
Simai Kristóf

sulata. Az 1790. október 25-én megtartott első hivatásos, egész estés magyar nyelvű színjátás Budán, a Várszínházban, majd 1790. október 27-én Pesten, a Rondellában tomboló sikert aratott.

Még ebben az évben saját kérésére Simait Körmöcbányára helyezték. S bár még ezt követően sokáig élt, 1793 után több színdarabot már nem írt. Szótárírásba kezdett, összegyűjtötte a 18. századi népies színezetű irodalmi nyelv teljes szókincsét, valamint a rokon táj- és régi szavakat. Foglalkozott nyelvészeti tanulmányokkal, rímshótárt is készített. Összeállított egy szakácskönyvet is. Kéziratban megmaradt munkája egyben különleges korrajz. A krumplifőzelék magyar változatát így írta le: „Krumplért tejfellel: A krumplért főzd-meg, hántsd-le, metéld lapos kerek szeletekre, sózd-meg, ütsd forró írósvajra apróra vágott veres hagymával, ha megtemfelődött: tölts reá savanyú tejfelt, majoránnát egy keveset, forrald fel, borsozd-meg, s melegen add fel. Jó étek.”

Nyugdíjazása után még Selmecebányán is munkálkodott. 1833. augusztus 12-én hunyt el, nem sokkal azután, hogy az Akadémia levelező tagjává választották.

(Források: *Kecskeméti Életrajzi Lexikon *Magyar Színházművészeti Lexikon *Simai Kristóf szakácskönyve *Szinyeyi József: Magyar írók élete és munkái)

Simai Kristóf legjelentősebb műve

JELES MAGYAROK KECSKEMÉTI KÖTŐDÉSEI

125 éve, 1894. október 8-án hunyt el Tomori Anasztáz mérnök, tanár, az MTA tagja. Pesten mérnöki tanfolyamot végzett. 1853-ban a nagykőrösi református gimnázium tanára lett, Arany János, Szász Károly, Mentovich Ferenc kollégája, egyben a görög keleti főkegyház gondnoka. Egy év múlva nagybátyjának halálával jelentős örökséghez jutott, ezért otthagyta Nagykőröst, visszavonult gombai birtokára,

és ettől kezdve ott és a fővárosban élt. Mecénásként támogatta az irodalmat és a művészeteket. Új drámák megírására pályadíjakat tűzött ki, irodalmi vállalatokat, rászoruló művészeket támogatott, szobrokat emeltetett. Az MTA-nak tízezer forintot hagyott matematikai művek díjazására, ő tette lehetővé, hogy Shakespeare összes műveit magyarul kiadhassa a Kisfaludy Társaság, amelynek egyik alapító tagja volt. Az ő anyagi támogatásával készült Czéllkúti (Züllich) Rudolf Katona József-szobra, amelyen Kecskemét szülöttje az ég felé tekint és jobbával a magasba emeli tollát. A szobor nem nyerte el kora ítései tetszését. Állandó gúny céltáblájává vált, ezért Tomori Kecskemét városának ajándékozta. Züllich alkotása napjainkban a Katona József Gimnázium előcsarnokában áll.

250 éve, 1769. október 14-én Kecskeméten lépett a piaristák rendjébe Révai Miklós tanár, nyelvész, költő.

A keresztségben kapott Mátyás neve mellé ekkor vette fel a Miklós nevet. 1771-ig itt volt novícius. Később több helyen tanult és tanított. 1778-ban jelent meg első verseskötete, ez évben szentelték pappá. 1790-ben kiadta Bessenyei György Jámbor szándék című röpírátát, és fáradtságot nem

ismerve dolgozott a bihari remete által elképzelt tudós társaság megeremtésén. Folyamodványokat írt, pártfogókat szerzett, majd Bessenyei nyomán kidolgozta a részletes programot, ki is nyomatta, s később a jelöltek névsorát is. 1795 után megfordult számos városban, tanítói és nevelői állásokat vállalt. 1802-ben érte véget a nyugtalanság esztendői, ekkor bízták meg a pesti egyetem magyar tanszékének vezetésével. Székfoglaló előadásában azt bizonyította, hogy a magyaroknak is szükséges az anyanyelv tanulmányozása. 1803-ban két nagy jelentőségű nyelvészeti munkája jelent meg. Levelei ezt követően tele voltak panasszal és segélykéréssel, fizetése csak a legszűkebb életmódot biztosította számára. 1807-ben halt meg Pesten. Szobra az Akadémia homlokzatát díszíti.

75 éve, 1944. október 9-én hunyt el Balogh Rudolf aranykoszorús fényképész-mester, fotóművész. Fotóriporterként a magyar riportfotográfia egyik legnagyobb hatású művelője volt, fotóművészként úttörő, formateremtő egyéniség. 1903-tól a Vasárnapi Újság fotóillusztrátoraként dolgozott, nevével jelzett első fotója a képviselőház 1903. augusztus 10-i üléséről készült. Tudósításai sokszor

öt-hat képből álló fotóriportként jelentek meg, ami a korban újdonságnak számított. A világvárossá váló Budapest reprezentív új épületeit, éjszakai látképét megörökítő fotói országosan ismertté tették. Később műtermet nyitott a Váci utcában. Császári és királyi fotográfusként Habsburg József főherceggel, a haderő főparancsnokával járta az I. világháborús hadszíntereket. A húszas években az Est fotóriportereként tűnt ki tehetségével. Az 1930-as évektől a Magyar Filmiroda fotólabor-vezetőjeként az akkor híressé váló „magyaros” fotográfiai stílus legjelentősebb képviselőjeként ismerhette meg a világ. Hagyatékát, több száz képét a kecskeméti Magyar Fotográfiai Múzeum őrizi. I. világháború fotóit 2014 novemberében emlékezetes kiállításon mutatták be a hírös városban.

130 éve, 1889. december 4-én hunyt el Apáthy István jogász, egyetemi tanár, az MTA tagja. 1829 augusztusában született. Középiskolai tanulmányait Nagykanizsán folytatta, majd a piarista rendbe lépett. Ezt követően két évig Kecskeméten élt, a noviciátust itt végezte. Az 1848–49. évi forradalom és szabadságharcban tüzerítészként szolgált, az 1849. július 2-i nagy honvédcsatában

Görgei Artúr az ő két kartácslövésével állította helyre a Monostornál megingott hadi rendet. A világsi fegyverletétel után Pesten beiratkozott az egyetemre; bölcsészeti és jogi tanulmányainak befejezése után 1857-ben jogi doktor és 1859-ben (az ügyvédi vizsga letétele után) ügyvéd lett Pesten. 1870-ben a budapesti egyetemen a váltó jog és a kereskedelmi és tételes nemzetközi jog nyilvános rendes tanárává nevezték ki. A kodifikáció terén kifejtett munkásságáért 1874-ben királyi tanácsosi címet, 1881-ben III. osztályú vaskorona-rendet kapott. A Magyar Tudományos Akadémia 1873. május 21-én levelező, 1884. június 5-én rendes tagjává választotta. 1878-tól országgyűlési képviselő volt. A kereskedelmi és váltó jog egyik legelső tudományos hazai művelőjeként tisztelik a szakemberek.

MÚLT ÉS JELEN AZ ÉVFORDULÓK TÜKRÉBEN

200 éve, 1819. október 26-án Kecskeméten született Horváth Döme jogász, író, műfordító.

Iskoláit szülővárosában, Pesten és Pozsonyban végezte. 1842-től városi ügyész és tanácsnok volt Kecskeméten, a szabadságharcban nemzetőr, majd népfelkelési biztos. 1849 után az ügyvédi tevékenységtől eltiltották, ettől kezdve a gazdálkodásnak és az irodalomnak élt. Egyik legnagyobb érdeme a helyi Katona-kultusz

megalapozása és fenntartása. 1861-től Kecskemét országgyűlési képviselője, 1875-től a királyi táblán tanácselnök volt. 1887-ben vonult vissza az országos politikától, a közügyek támogatásával azonban nem hagyott fel. 1891-ben indítványozta és létrehozta a Katona József Kört, amelynek első elnöke lett. Tagja volt a város th. bizottságának és a jogakadémia igazgatótanácsának is.

125 éve, 1894. november 25-én született id. Bánky Róbert színész, színiigazgató. A színészkadémián elvégzett egy év után nem sokkal bevonult katonának. Ekkor egy ravasz „színjátékkal” megmentette egységét a biztos pusztulástól, amiért később vitézi címet kapott. A háború után a Belvárosi Színházban és a Thália színpadán, majd Marosvásárhelyen és Pécsen játszott. 1932-ben Miklósy Imre

társulatához, Kecskemétre szerződött. 1933-ban a Magyar Komédia Kamaraszínház vezetője lett, amellyel többször is visszatért a híros városba. 1941 után a Magyar Színház igazgatója volt és a Színész-kamara alelnöki tisztét is betöltötte, ezért 1945-ben örökre eltiltották a pályáról. Élete utolsó éveiben temetői szónoklatok tiszteletdíjából egészítette ki szerényénél is szerényebb nyugdíját.

75 éve, 1944. november 29-én hunyt el Komor Marcell építész, a magyar szecessziós építészet jelentős alakja. Pesten született 1868-ban. Diplomáját 1891-ben szerezte a Műegyetemen. Czigler Győző, majd Hauszmann Alajos irodájában dolgozott, azután Lechner Ödönnél kapott munkát, ahol szerepet vállalt az Iparművészeti Múzeum belső kialakításában és a Földtani Intézet első díjas

tervének elkészítésében. 1897-ben közös irodát nyitott Jakab Dezsővel, amely 1918-ig működött. Életének ez volt a legsikeresebb korszaka, többek közt a marosvásárhelyi kultúrpalota és városháza, a szabadkai városháza és zsinagóga, a pozsonyi és a nagyváradi vigadó, a budapesti Liget Szanatórium, valamint a kecskeméti főtér meghatározó eleme, az egykori Iparos Otthon is az ő terveik alapján épült.

100 éve, 1919. december 5-én született Vén Lajosné Török Giza pingálóaasszony, a népművészet mestere. Már 13 éves korában festette az édesapja által faragott ládákat, székeket, rokkákat. Sokat tanult az idősebb pingálóktól, ugyanakkor a legújabb stílusú kalocsai pingálás első képviselői közé tartozott. 1954-től a Kalocsai Népművészeti és Háziipari Szövetkezet tervezője volt. 1956-ban elsőként

kapta meg a Népművészet Mestere címet. 1957-ben Milánóban Magyarország népművész nagykövete volt. 1985-ben leányával, Szvétek Antalné Vén Margittal közösen a Népi Iparművészeti Tanács dívdíját vehette át. A kalocsai vasútállomás és a török-szentmiklósi templom is őzi keze munkáját, de Kecskeméten, a Népi Iparművészeti Gyűjteményben is láthatók alkotásai.

75 évvel ezelőtt hunyt el Ámos Imre festőművész. A Képzőművészeti Főiskolán tanult, Rudnay Gyula tanítványa volt. 1931-ben állított ki először a Szinyei Társaság Tavasz Szalonjában, később feleségével, Anna Margittal együtt kollektív kiállítása volt az Ernst Múzeumban. 1936-tól kezdve nyaranta Szentendrére dolgozott. 1937-ben tanulmányúton volt Párizsban, ahol kapcsolatba került Chagall-lal. A Munkácsy Céh, a

Képzőművészek Új Társasága és a Nemzeti Szalon tagja volt. 1940-től 1944-ig kisebb megszakításokkal munkaszolgálatos volt a Délvidéken, majd a keleti harctéren. 1944-ben nyarán Németországba hurcolták, feltehetően egy szászországi táborban pusztult el. A Glückshagyaték révén több alkotása, így például a Rabbi kakással című képe a Kecskeméti Képtárban tekinthető meg.

25 éve, 1994. december 22-én hunyt el Kötörő Miklós közgazdász, politikus. Kecskeméten született 1936-ban. Szülővárosában, a Közgazdasági Technikumban érettségizett, majd Budapesten, a Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett diplomát. Előbb Kecskeméten, azután rövid ideig a fővárosban dolgozott, azután visszatért a híros városba. 1989-től a Bács-Kiskun Megyei Tanács

elnöke, a rendszerváltást követően a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés elnöke lett. A megyében számos fontos beruházás, fejlesztés támogatása, így például Kecskeméten a megyei kórház onkológiai centruma, a Bács-Kiskun Megyei Könyvtár, a Bács-Kiskun Megyei Levéltár, a Dán Kulturális Intézet és a Magyar Fotográfiai Múzeum felépítése fűződik a nevéhez. Tragikus hirtelenséggel, autóbalesetben hunyt el.

Ferruccio Tognoli

Ferruccio Tognoli
1917

Keresse a Kecskeméti Médiacentrum nagy érdeklődéssel kísért helytörténeti kiadványát, a Hírös Históriák magazint!

A HÍRÖS HISTÓRIÁK UTOLSÓ NÉGY LAPSZÁMA MEGVÁSÁROLHATÓ KECSKEMÉTEN:

- Kecskeméti Médiacentrumban (Szabadság tér 2.)
- Kóborló Könyvesboltban (Csongrádi u. 1.)
- Piaccsarnokban a könyvtárúsnál és az újságárúsnál.
- Lira Könyvesboltban (Hornyik J. krt. 2.)